

doc. ThDr. Ján Husár, PhD. (ed.)

**PRAWOSŁAWNY BIBLIJNY ALMANACH
II/2019**

**Diecezjalny Ośrodek Kultury Prawosławnej ELPIS
Gorlice 2019**

- Redaktor wydania: doc. ThDr. Ján Husár, PhD.
- Rada naukowa: J.E. Abp ThDr Paisjusz (Martyniuk), PhD.
prof. ThDr. Ján Šafin, PhD.
Ks. dr hab. Marek Ławreszuk
doc. ThDr. Štefan Pružinský, PhD.
doc. ThDr. Ján Husár, PhD.
Ks. ThDr. Roman Dubec, PhD.
- Rada redakcyjna: prof. ThDr. Alexander Cap., CSc. – przewodniczący
prof. ThDr. Ján Šafin, PhD.
doc. ThDr. Štefan Šak, PhD.
doc. ThDr. Ján Husár, PhD.
doc. ThDr. Miroslav Župina, PhD.
ThDr. Vladimír Kocvár, PhD.
PhDr. Bohuslav Kuzyšin, PhD.
- Recenzenci: J.E. Abp ThDr Paisjusz (Martyniuk), PhD.
Ks. dr Artur Aleksiejuk
Ks. dr Andrzej Konachowicz

SPIS TREŚCI

ALEXANDER CAP

Náchorovo potomstvo

(Biblicko-exegetický komentár na 1Mjž 22, 20-24).....4

ALEXANDER CAP

Sárina smrť a kúpa dedičnej hrobky

(Biblicko-exegetický komentár na 1Mjž 23, 1-20).....8

PETER KORMANÍK

Reč Isusa Christa na vrchu – blaženstvá (Mt 5, 1-12).....23

ŠTEFAN PRUŽINSKÝ

Biblické učenie o závidosti a túžbe po sporoch.....34

JÁN HUSÁR

O knihe spravodlivého Jóba II.....47

JÁN HUSÁR

Starozákonný kánon u novozákonnych pisateľov51

ANDREA TOLNAYOVÁ

Fenomén slobody v knihách Svätého Písma

Starého a Nového Zákona.....58

VÁCLAV JEŽEK

Vědecké zkoumání Svaté země70

EDUARD NEUPAUER

Účast biskupů z Dalmácie na VII. ekumenickém

(Druhém nikajském) koncilu v roce 787.....80

NATÁLIA BUŠOVÁ

Ženské priekopníčky sociálnej práce.....86

NÁCHOROVO POTOMSTVO (Biblicko-exegetický komentár na 1Mjž 22, 20-24)

prof. ThDr. Alexander Cap, CSC.

- 22, 20 ἐγένετο δὲ μετὰ τὰ ῥήματα ταῦτα καὶ ἀνηγγέλη τῷ Ἀβρααμ λέγοντες ἰδοὺ τέτοκεν Μελχα καὶ αὐτὴ υἱοὺς Ναχωρ τῷ ἀδελφῷ σου
21 τὸν Ωξ πρωτότοκον καὶ τὸν Βαυξ ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ τὸν Καμουηλ πατέρα Σύρων
22 καὶ τὸν Χασαδ καὶ τὸν Αζαυ καὶ τὸν Φαλδας καὶ τὸν Ιεδλαφ καὶ τὸν Βαθουηλ
23 καὶ Βαθουηλ ἐγέννησεν τὴν Ρεβεκκαν ὅκτῳ οὗτοι υἱοί οὓς ἔτεκεν Μελχα τῷ Ναχωρ τῷ ἀδελφῷ Ἀβρααμ
24 καὶ ἡ παλλακὴ αὐτοῦ ἧ ὄνομα Ρεημα ἔτεκεν καὶ αὐτὴ τὸν Ταбек καὶ τὸν Γααμ καὶ τὸν Τοχος καὶ τὸν Μωχα

Po týchto udalostiach bolo Abrahámovi oznámené toto: „Hľa, aj Melcha porodila synov tvojmu bratovi Nachórovi –Óxa, prvorodeného, a jeho brata Bauxa a Kamuêla, otca Sýrčanov, a Chasada a Azaua a Faldasa a Iedlafa a Bathuêla. Bathuél splodil Rebekku. Toto (sú) ôsmi synovia, ktorých porodila Melcha Abrahámovmu bratovi Nachórovi. Aj jeho konkubína, ktorej meno (bolo) Reéma, porodila – (a to) Tabeka a Gaama a Tochosa a Móchu.

После сих происшествий Аврааму возвестили, сказав: вот, и Милка родила Нахору, брату твоему, сынов: Уца, первенца его, Вуза, брата сему, Кемуила, отца Арамова, Кесед, Хазо, Пилдаша, Идлафа и Вафуила. От Вафуила родилась Ревекка. Восьмерых сих (сынов) родила Милка Нахору, брату Авраамову. И наложница его, именем Реума, также родила Теваха, Гахама, Тахаша и Мааху.

Po týchto udalostiach bolo Abrahámovi oznámené toto: „Hľa, aj Milka porodila synov tvojmu bratovi Nachorovi: Úca, jeho prvorodeného, jeho brata Búza a Kemuela, otca Arama, Keseda, Chazóa, Pildaša, Jidlafa a Betuela.“ A Betuel dal život Rebeke. Týchto ôsmich porodila Milka Abrahámovmu bratovi Nachorovi. Aj jeho konkubína menom Reuma porodila – (a to) Tevacha, Gachama, Tachaša a Máchu.

A po oněch událostech bylo Abrahamovi řečeno: „Hleď, také Milka porodila tvému bratru Nachorovi syny. Uce, jeho prvorozeného, Buze, jeho bratra, a Kemuela, otce Aramova. A Keseda, Chazoa, Pildaše, Jidlafa a Betuela. A Betuel zplodil Rivku, oněch osm porodila Milka Nachorovi, Avrahamovu bratru. A jeho konkubína jménem Reuma, ta rodila též: Tevacha, Gachama, Tachaše a Maachu.“

22, 20-24 Rozpráva o Nachorovom potomstve pripravuje rozprávanie o ceste Abrahámovho sluhu do severnej Mezopotámie, aby odtiaľ priviedol pre Izáka ženu¹. Išlo o poukázanie na pokrvné príbuzenstvo.²

Jahvistický zoznam aramejských kmeňov naviazaných na dvanástich Nachorových „synov“ (11, 29 porov. dvanásť synov Izmaelových 25, 13a Jakubových 29, 32-30,24; 35, 22). Iná tradícia je uvedená v 10, 23³.

Abrahámov brat Náchor sa stal otcom ôsmich synov od svojej ženy a štyroch od svojej konkubíny. Neskôr sa stanú predkami 12 Aramových kmeňov (v. 21), tak ako sa Abrahámov syn Izmael stane predkom 12 kmeňov (25, 16) a Abrahámov vnuk Jákob sa stane predkom 12 kmeňov Izraela (49, 28)⁴.

22, 23. **Rebeka.** Meno Rebeka je možné odôvodniť a vysvetliť rôznymi spôsobmi – z akkadského slova „rabaku“ – čo znamená byť jemný(á). Tradičné vysvetlenie sa zakladá na podobnosti spoluhlások v mene Rebeka (Rbq) s arabským slovom „baqarat, čo znamená mladá jalo- vica (krava).

Rabínsky komentár: Rebeka. Jej narodenie v tomto čase je dielom Božej prozreteľnosti. Izák, ktorý sa stal „dokonalou obetou“, sa nemohol ženiť so skazenou Kanaánčankou. (Chumaš)⁵.

Informácia pre patriarchu Abraháma a celú jeho rodinu je radostná a následne aspoň vie Sára, kde má hľadať ženu pre svojho syna Izáka.

¹ *Sväté Písmo*. Trnava 1996, s. 76.

² LACH, S.: *Ksiega Rodzaju*. T.-I. Poznań 1962, s. 397.

³ *Pentateuch. Pět knih Mojžišových s komentáři Jeruzalemskéj Bible*. Trnava 2004, s. 31.

⁴ *Študijná Biblia*. Banská Bystrica 2015, s. 46-47.

⁵ GENEZIS, I. *zväzok, Komentáre ku Starému Zákonu*. Trnava 2008, s. 472.

Patristický komentár: Lopuchin¹ poukazuje na meno Keseda, kde sa odvoláva na blaž. Hieronýma, ktorý hovorí o počiatku rodu „chaldejov“ (chaldejcov) („kesed“ alebo „kasdim“), ktorí žili na severe Mezopotámie. Iní odborníci hovoria o neobabylončanoch³.

Metropolita Filaret⁴ poukazuje a vysvetľuje termín konkubína. Podľa rabínov išlo o ženu – slúžku (otrokyňu), s ktorou neuzatváral manželský zväzok (sobáš) t.j. manželskú zmluvu ani zásnuby. Takéto deti mohli dostávať dary, ale nemali nárok niečo dediť. S konkubínami sa stretávame u izraelitov nielen pred Mojžišovým Zákonom (Desatorom), ale aj po ňom a to u Menašeho, Kaleba, Saula, Dávida, Šalamúna. Pravdepodobne zvyk, ktorý nachádzame u patriarchu Abraháma sa stal pravidlom (25, 1.6) aj patriarchu Jáкова (35, 22). Patriarchovia praktizovali tento zvyk a bol to dôsledok ich netrzeplivosti a túžbe po potomstve (požehnaného, alebo nepožehnaného Bohom)... Preto netreba veľmi prísne posudzovať Nachora, že mal konkubínu.

Zoznam bibliografických odkazov:

AUGUSTÍN: *Boží štát. II. zväzok*. Bratislava 2005. ISBN 80-7114-530-0.

Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков.

Ветхий Завет II. Книга Бытия 12-50. Герменевтика 2005. ISBN 5-901494-04-0.

CAP, A.: *Úvod do Starého Zákona II*. Prešov 2018. ISBN 978-80-555-2077-3.

ДРОЗДОВ, Ф.: *Толкование на книгу Бытия*. Москва 2004.

ЕГОРОВ, Ф.: *Священное писание Ветхого Завета*. Москва 2016. ISBN 978-5-7429-1053-4.

GENEZIS, I. *zväzok. Komentáre ku Starému Zákonu*. Trnava 2008. ISBN 978-80-7141-626-5.

LACH, S.: *Ksiega Rodzaju. T. 1*. Poznań 1962.

¹ ЛОПУХИН, А.: *Толковая Библия, Т. 1*. Петербург 1904-1907, s. 140

² Kasdim – beduínsky ľud z Arábie.

³ LEMANSKI, J.: *Ksiega Rodzaju, Tom I. č.2. 11,27-36, 43. Nowy komentarz biblijny. Stary Testament*. Czestochowa 2013, s.511-515.

⁴ ДРОЗДОВ, Ф.: *Толкование на книгу Бытия*. Москва 2004, s. 417.

- LEMANSKI, J.: *Księga Rodzaju, Tom I. č.2. 11,27-36, 43. Nowy komentarz biblijny. Stary Testament.* Czestochowa 2013. ISBN 978-83-7797-205-2.
- ЛОПУХИН, А.: *Толковая Библия, Т. 1.* Петербург 1904-1907.
- МЕНЬ, А.: *Как читать Библию.* Калининград 2002. 5-88869-029-5.
- Pentateuch. Päť kníh Mojžišových s komentármi Jeruzalemskej Biblie.* Trnava 2004. ISBN 80-7141-447-6.
- Zákon. Výklady ke Starému zákonu.* Praha 1991. ISBN 80-7017-408-0.
- ZIOLKOWSKI, Z.: *Nejtěžší stránky Biblie.* Kostelní Vydří 2001. ISBN 80-7192-450-4.
- Sväté Písmo.* Trnava 1996. ISBN 80-7162-152-8.
- Študijná Biblia.* Banská Bystrica 2015. ISBN 978-80-8156-052-1.
- WESTERMAN, C.: *Tisíc let a jeden den.* Kalich 1972.

SÁRINA SMRTĚ A KÚPA DEDIČNEJ HROBKY (Biblicko-exegetický komentár na 1Mjž 23, 1-20)

prof. ThDr. Alexander Cap, CSc.

- 23, 1 ἐγένετο δὲ ἡ ζωὴ Σαρρας ἕτη ἑκατὸν εἴκοσι ἐπτά
- 2 καὶ ἀπέθανεν Σαρρα ἐν πόλει Αρβοκ ἥ ἐστιν ἐν τῷ κοιλώματι αὐτῇ ἐστὶν
Χεβρων ἐν γῇ Χανααν ἦλθεν δὲ Αβρααμ κόψασθαι Σαρραν καὶ πενθήσαι
- 3 καὶ ἀνέστη Αβρααμ ἀπὸ τοῦ νεκροῦ αὐτοῦ καὶ εἶπεν τοῖς υἱοῖς Χετ λέγων
- 4 πάροιχος καὶ παρεπίδημος ἐγὼ εἰμι μεθ' ὑμῶν δότε οὖν μοι κτῆσιν τάφου
μεθ' ὑμῶν καὶ θάψω τὸν νεκρόν μου ἀπ' ἐμοῦ
- 5 ἀπεκρίθησαν δὲ οἱ υἱοὶ Χετ πρὸς Αβρααμ λέγοντες
- 6 μὴ κύριε ἄκουσον δὲ ἡμῶν βασιλεὺς παρὰ θεοῦ εἰ σὺ ἐν ἡμῖν ἐν τοῖς ἔ
κλεκτοῖς μνημείοις ἡμῶν θάψῃς τὸν νεκρόν σου οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν τὸ
μνημεῖον αὐτοῦ κωλύσει ἀπὸ σοῦ τοῦ θάψαι τὸν νεκρόν σου ἐκεῖ
- 7 ἀναστὰς δὲ Αβρααμ προσεκύνησεν τῷ λαῷ τῆς γῆς τοῖς υἱοῖς Χετ
- 8 καὶ ἐλάλησεν πρὸς αὐτοὺς Αβρααμ λέγων εἰ ἔχετε τῇ ψυχῇ ὑμῶν ὥστε
θάψαι τὸν νεκρόν μου ἀπὸ προσώπου μου ἀκούσατέ μου καὶ λαλήσατε περὶ
ἐμοῦ Εφρων τῷ τοῦ Σααρ
- 9 καὶ δότω μοι τὸ σπήλαιον τὸ διπλοῦν ὃ ἐστιν αὐτῷ τὸ ὄν ἐν μέρει τοῦ
ἀγροῦ αὐτοῦ ἀργυρίου τοῦ ἀξίου δότω μοι αὐτὸ ἐν ὑμῖν εἰς κτῆσιν
μνημείου
- 10 Εφρων δὲ ἐκάθητο ἐν μέσῳ τῶν υἱῶν Χετ ἀποκριθεὶς δὲ Εφρων ὁ Χετ
ταῖος πρὸς Αβρααμ εἶπεν ἀκούοντων τῶν υἱῶν Χετ καὶ πάντων τῶν εἰ
σπορευομένων εἰς τὴν πόλιν λέγων
- 11 παρ' ἐμοῦ γενοῦ κύριε καὶ ἄκουσόν μου τὸν ἀγρόν καὶ τὸ σπήλαιον τὸ ἐν
αὐτῷ σοι δίδωμι ἐναντίον πάντων τῶν πολιτῶν μου δέδωκά σοι θάψον
τὸν νεκρόν σου
- 12 καὶ προσεκύνησεν Αβρααμ ἐναντίον τοῦ λαοῦ τῆς γῆς
- 13 καὶ εἶπεν τῷ Εφρων εἰς τὰ ὄψα τοῦ λαοῦ τῆς γῆς ἐπειδὴ πρὸς ἐμοῦ εἰ
ἄκουσόν μου τὸ ἀργύριον τοῦ ἀγροῦ λαβὲ παρ' ἐμοῦ καὶ θάψω τὸν νεκρόν
μου ἐκεῖ
- 14 ἀπεκρίθη δὲ Εφρων τῷ Αβρααμ λέγων
- 15 οὐχὶ κύριε ἀκήκοα γῇ τετρακοσίων διδράχμων ἀργυρίου ἀνὰ μέσον ἐμοῦ
καὶ σοῦ τί ἂν εἴη τοῦτο σὺ δὲ τὸν νεκρόν σου θάψον
- 16 καὶ ἤκουσεν Αβρααμ τοῦ Εφρων καὶ ἀπεκατέστησεν Αβρααμ τῷ Εφρων τὸ
ἀργύριον ὃ ἐλάλησεν εἰς τὰ ὄψα τῶν υἱῶν Χετ τετρακόσια δίδραχμα ἀρ
γυρίου δοκίμου ἐμπόροις
- 17 καὶ ἔστη ὁ ἀγρὸς Εφρων ὃς ἦν ἐν τῷ διπλῷ σπηλαίῳ ὃς ἐστιν κατὰ
πρόσωπον Μαμβρη ὁ ἀγρὸς καὶ τὸ σπήλαιον ὃ ἦν ἐν αὐτῷ καὶ πᾶν
δένδρον ὃ ἦν ἐν τῷ ἀγρῷ ὃ ἐστιν ἐν τοῖς ὁρίοις αὐτοῦ κύκλῳ
- 18 τῷ Αβρααμ εἰς κτῆσιν ἐναντίον τῶν υἱῶν Χετ καὶ πάντων τῶν εἰσπορευ
ομένων εἰς τὴν πόλιν

- 19 μετὰ ταῦτα ἔθαψεν Ἀβραὰμ Σαρραν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ ἄγρου τῷ διπλῷ ὃ ἐστὶν ἀπέναντι Μαμβρη αὕτη ἐστὶν Χεβρων ἐν τῇ γῇ Χανααν
- 20 καὶ ἐκυρώθη ὁ ἄγρος καὶ τὸ σπήλαιον ὃ ἦν ἐν αὐτῷ τῷ Ἀβραὰμ εἰς κτῆσιν τάφου παρὰ τῶν υἱῶν Χετ

Sarrin život trval stodvadsaťsedem rokov. Sarra zomrela v meste Arbok, ktoré je v údolí – čiže v Chebróne – v krajine Chanaan. Abrahám išiel oplakávať Sarru a smútiť (nad ňou). Abrahám vstal od svojej mŕtvej a povedal Chetovým synom: „Ja som u vás cudzincom a prisťahovalcom. Dajte mi teda u vás do vlastníctva hrob a pochovám svoju mŕtvu preč odo mňa.“ Chetovi synovia odvetili Abrahámovi, hovoriac: „Nie, pane, vypočuj nás. Ty si (ako) kráľ od Boha medzi nami. Pochovaj svoju mŕtvu v našich najlepších hrobkách – ved’ nikto z nás ti neodoprie svoju hrobku, aby si tam pochoval svoju mŕtvu.“ Abrahám vstal a poklonil sa ľudu krajiny, Chetovým synom. Abrahám k nim vrazil hovoriac: „Ak máte zámer pochovať moju mŕtvu preč odo mňa, vypočujte ma a povedzte o mne Saarovmu (synovi) Efrónovi, aby mi dal dvojitú jaskyňu, ktorú má, tá, ktorá je v časti jeho poľa. Za primerané striebro nech mi ju dá ako hrob do vlastníctva medzi vami.“ Efrón sedel uprostred Chetových synov. Chit-tajčan Efrón ozval sa a povedal Abrahámovi v prítomnosti Chetových synov a všetkých vchádzajúcich do mesta, hovoriac: „Pridaj sa ku mne, pane, a vypočuj ma. Pole a jaskyňu na ňom ti dávam – pred všetkými svojimi obyvateľmi som ti (ich) dal. Pochovaj svoju mŕtvu.“ Abrahám sa poklonil pred ľudom krajiny a povedal Efrónovi v prítomnosti ľudu krajiny: „Keďže si sa pridal ku mne, vypočuj ma. Vezmi odo mňa striebro za (to) pole a pochovám tam svoju mŕtvu.“ Efrón Abrahámovi povedal hovoriac: „Nie, pane, vypočul som. Pozemok za štyristo dvojdrachiem striebra – či by to nemohlo byť medzi mnou a tebou? A ty pochovaj svoju mŕtvu.“ Abrahám počúvol Efróna a Abrahám zaplatil Efrónovi striebro, ktoré povedal v prítomnosti Chetových synov, štyristo dvojdrachiem striebra overeného obchodníkmi. Efrónovo pole, ktoré bolo pri dvojitej jaskyni, ktoré je oproti Mambrému, pole a jaskyňa, ktorá bola na ňom, a každý strom, ktorý bol na poli, ktorý je v jeho hraniciach naokolo, sa stali Abrahámovým vlastníctvom pred Chetovými synmi a všetkými vstupujúcimi do mesta. Potom Abrahám pochoval svoju ženu Sarru v dvojitej jaskyni na poli, ktorá je oproti Mambrému – čiže (oproti) Chebrónu – v krajine Chanaan. Pole a jaskyňa, ktorá bola na ňom, boli Chetovými synmi vyhlásené za vlastníctvo pre Abraháma ako hrob.

23, 1 БЫСТЬ ЖЕ ЖИТІЕ СЪРРНО ЛѢТЪ СГО ДВАДЕСЯТЬ СЕДМЬ. ² И ОУМРЕ СЪРРА ВО ГРАДѢ АРВЦѢ, ИЖЕ СЪТЪ ВЪ РАЗДОЛІИ: СЕИ СЪТЪ ХЕВРѢНЪ ВЪ ЗЕМЛИ ХАНААНЕЦѢИ. ПРИИДЕ ЖЕ АВРААМЪ РЫДАТИ ПО СЪРРѢ И ПЛАКАТИ. ³ И ВОСТА АВРААМЪ Ш МЕРТВЕЦА СВОЕГО И РЕЧЕ СЫНѢМЪ ХЕТТѢВЪМЪ, ГЛАГОЛА: ⁴ ПРЕБЛИЖЕ И ПРИШЛЕЦЪ АЗЪ СЕМЬ ОУ ВЪЗЪ, ДАДИТЕ МНѢ ОУБО СТАЖАНІЕ ГРОБА МЕЖДУ ВЪМН, ДА ПОГРЕБУ МЕРТВЕЦА МОЕГО Ш МЕНЕ. ⁵ ОУТВѢЩАША ЖЕ СЫНОВЕ ХЕТТѢВЪ КО АВРААМУ, ГЛАГОЛЮЩЕ: НН, ГОСПОДІНЕ: ⁶ ПОСЛАШАИ ЖЕ НАСЪ: ЦАРЬ Ш БГА ТЫ СЕИ ВЪ НАСЪ: ВО ИЗБРАННЫХЪ ГРОБѢХЪ НАШНХЪ ПОГРЕБИ МЕРТВЕЦА ТВОЕГО: НИКТОЖЕ БО Ш НАСЪ ВОЗБРАНИТЪ ГРОБА СВОЕГО Ш ТЕБЕ, СЖЕ ПОГРЕБИТИ МЕРТВЕЦА ТВОЕГО ТАМЪ. ⁷ ВОСТАЖЪ ЖЕ АВРААМЪ ПОКЛОНИСА НАРОДУ ЗЕМЛИ, СЫНѢМЪ ХЕТТѢВЪМЪ, ⁸ И РЕЧЕ КЪ НИМЪ АВРААМЪ, ГЛАГОЛА: АЩЕ ИМАТЕ ВЪ ДУШѢ ВЪШЕЙ, ЯКЪ ПОГРЕБИТИ МЕРТВЕЦА МОЕГО Ш ЛИЦА МОЕГО, ПОСЛАШАИТЕ МЕНЕ И РЦЫТЕ О МНѢ СЪФРѢНЪ СЛАВѢ: ⁹ И ДА ДАЕТЪ МНѢ ПЕЩЕРУ СЪГРЕБѢЮ, ЯКЕ СЪТЪ СГѢ, СЪЩЕЮ НА ЧАСТИ СЕЛА СГѢ: СРЕБРѢМЪ ДОСТОЙНЫМЪ ДА ДАЕТЪ МНѢ ОУ ВЪЗЪ ВЪ СТАЖАНІЕ ГРОБА. ¹⁰ СЪФРѢНЪ ЖЕ СЪДАША ПОСРЕДѢ СЫНѢМЪ ХЕТТѢВЪХЪ. ОУТВѢЩАВЪ ЖЕ СЪФРѢНЪ ХЕТТѢИКИИ КО АВРААМУ, РЕЧЕ СЛЫШАЩЫМЪ СЫНѢМЪ ХЕТТѢВЪМЪ И ВЪЕМЪ ПРИХОДАЩЫМЪ ВО ГРАДЪ, ГЛАГОЛА: ¹¹ ОУ МЕНЕ БУДИ, ГОСПОДІНЕ, И ПОСЛАШАИ МЕНЕ: СЕЛО И ПЕЩЕРУ ЯКЕ ВЪ НЕМЪ, ТЕБѢ ДАЮ: ПРЕДЪ ВЪЕМН ГРАЖДАНЪ МОИМЪ ДАХЪ ТЕБѢ, ПОГРЕБИ МЕРТВЕЦА ТВОЕГО. ¹² И ПОКЛОНИСА АВРААМЪ ПРЕДЪ НАРОДОМЪ ЗЕМЛИ ¹³ И РЕЧЕ СЪФРѢНЪ ВО ОУШЕА ПРЕДЪ ВЪЕМЪ НАРОДОМЪ ЗЕМЛИ: ПОНЕЖЕ ПО МНѢ СЕИ, ПОСЛАШАИ МЕНЕ: СРЕБРО СЕЛА ВОЗМИ ОУ МЕНЕ, И ПОГРЕБУ МЕРТВЕЦА МОЕГО ТАМЪ. ¹⁴ ОУТВѢЩА ЖЕ СЪФРѢНЪ АВРААМУ, ГЛАГОЛА: ¹⁵ НН, ГОСПОДІНЕ: СЛЫШАХЪ БО, ЯКЪ ЗЕМЛѢ ЧЕТЫРЕХЪ СѢТЪ ДІДРАХМЪ СРЕБРА: НО ЧТО БЫЛО БЫ СЕИ МЕЖДУ МНОЮ И ТОБѢ; ТЫ ЖЕ МЕРТВЕЦА ТВОЕГО ПОГРЕБИ. ¹⁶ И ПОСЛАША АВРААМЪ СЪФРѢНА, И ДАДЕ АВРААМУ СЪФРѢНЪ СРЕБРО, СЖЕ ГЛАГОЛА ВО ОУШЕА СЫНѢМЪ ХЕТТѢВЪХЪ, ЧЕТЫРЕ СѢТЪ ДІДРАХМЪ СРЕБРА ИСКУШЕНА КЪЩАМИ. ¹⁷ И БЫСТЬ СЕЛО СЪФРѢНѢ, СЖЕ БѢ ВЪ СЪГРЕБѢИ ПЕЩЕРѢ, СЖЕ СЪТЪ ЛИЦЕМЪ КЪ МАМВРИИ, СЕЛО И ПЕЩЕРА ЯКЕ БѢ ВЪ НЕМЪ, И ВСѢКОЕ ДРЕВО, СЖЕ БѢ НА СЕЛѢ, И ВСЕ СЖЕ СЪТЪ ВЪ ПРЕДѢЛѢХЪ СГѢ ОУКРЕИТЪ, ¹⁸ АВРААМУ (БЫСТЬ) ВЪ СТАЖАНІЕ ПРЕДЪ СЫНЪ ХЕТТѢВЪМИИ И ПРЕДЪ ВЪЕМН ПРИХОДАЩИМИ ВО ГРАДЪ. ¹⁹ По

Жизни Сарриной было сто двадцать семь лет: вот лета жизни Сарриной. И умерла Сарра в Кариаф-Арбе, (который на долине), что ныне Хеврон, в земле Ханаанской. И пришел Авраам рыдать по Сарре и оплакивать ее. И отошел Авраам от умершей своей, и говорил сынам Хетовым, и сказал: Я у вас пришлец и поселенец; дайте мне и собственность место для гроба между вами, чтобы мне умершую мою схоронить от глаз моих. Сыны Хета отвечали Авраамы и сказали ему: Послушай нас, господин наш; ты князь Божий посреди нас; в лучшем из наших погребальных мест похорони умершую твою; никто из нас не откажет тебе в погребальном месте, для погребения (на нем) умершей твоей. Авраам встал, и поклонился народу земли той, сынам Хетовым; И говорил им (Авраам) и сказал: если вы согласны, чтобы я похоронил умершую мою, то послушайте меня, попросите за меня Ефрона, сына Цохарова. Чтобы он отдал мне пещеру Мехпелу, которая у него на конце поля его, чтобы за довольную цену отдал ее мне посреди вас, в собственность для погребения. Ефрон же сидел посреди сынов Хетовых; отвечал Ефрон Хеттеянин Аврааму в слух сынов Хета, всех входящих во врата города его, и сказал: Нет, господин мой, послушай меня: я даю тебе поле и пещеру, которая на нем, даю тебе, пред очами сынов народа моего дарю тебе ее, похорони умершую твою. Авраам поклонился пред народом земли той, И говорил Ефрону в слух (всего) народа земли той, и сказал: если послушаешь, я даю тебе за поле серебро: возьми у меня, и я похороню там умершую мою. Ефрон отвечал Аврааму и сказал ему: Господин мой! Послушай меня: земля стоит четыреста сиклей серебра; для меня и для тебя, что это? Похорони умершую твою. Авраам послушал Ефрона; и отвесил Авраам Ефрону серебра, сколько он объявил в слух сынов Хетовых, четыреста сиклей серебра, какое ходит у купцов. И стало поле Ефроново, которое при Махпеле, против Мамре, поле и пещера, которая на нем, и все деревья, которые на поле, во всех пределах его вокруг, Владением Авраамовым пред очами сынов Хета, всех входящих во

врата города его. После сего Авраам похоронил Сарру, жену свою в пещере поля в Махпеле, против Мамре, что ныне Хеврон, в земле Ханаанской. Так достались Аврааму от сынов Хетовых поле и пещера, которая на нем, в собственность для погребения.

- 231 וַיְהִי חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֵׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה
- 232 וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הוּא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא
אֲבֶרְהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וּלְבִכְתָּהּ
- 233 וַיָּקָם אֲבֶרְהָם מֵעַל פָּנָיו מִחוּ וַיְדַבֵּר אֶל-בְּנֵי-חֵת לֵאמֹר
- 234 גֵּר-וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם תָּנוּ לִי אֶחְזֹז-קִבֶּר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה מְתִי מִלְּפָנַי
- 235 וַיַּעֲנוּ בְנֵי-חֵת אֶת-אֲבֶרְהָם לֵאמֹר לוֹ
- 236 שְׁמַעְנוּ אֲדֹנָי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחָר קִבְרֵינוּ קֹבֵר
אֶת-מֵתָדָּאִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת-קִבְרוֹ לֹא-יִכְלָה מִמֶּד מִקִּבֶּר מֵתָדָּ
- 237 וַיָּקָם אֲבֶרְהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לַעֲם-הָאָרֶץ לְבְנֵי-חֵת
- 238 וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם-יֹשׁ אֶת-נַפְשְׁכֶם לְקֹבֵר אֶת-מְתִי מִלְּפָנַי
שְׁמַעְנוּ וּפְגַעוּ-לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן-צֹחַר
- 239 וַיִּתְּן-לִי אֶת-מַעֲרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר-לוֹ אֲשֶׁר בְּקִצָּה שְׂדֵהוּ בְּכֶסֶף
מָלֵא יִתְּנָהּ לִי בְּתוֹכְכֶם לְאַחְזֹז-קֹבֵר
- 2310 וְעֶפְרוֹן יָשָׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי-חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת-אֲבֶרְהָם
בְּאָזְנֵי בְנֵי-חֵת לְכָל בָּאֵי שְׁעַר-עִירוֹ לֵאמֹר
- 2311 לֹא-אֲדֹנִי שְׁמַעְנִי הַשְׂדֵּה נְתַתִּי לָךְ וְהַמַּעֲרָה אֲשֶׁר-בּוֹ לָךְ נְתַתִּיהָ
לְעֵינִי בְּנִיעָמִי נְתַתִּיהָ לָךְ קֹבֵר מֵתָדָּ
- 2312 וַיִּשְׁתַּחוּ אֲבֶרְהָם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ
- 2313 וַיְדַבֵּר אֶל-עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם-הָאָרֶץ לֵאמֹר אֵךְ אִם-אַתָּה לוֹ שְׁמַעְנִי
נְתַתִּי כֶסֶף הַשְׂדֵּה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת-מְתִי שָׂמָּה
- 2314 וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת-אֲבֶרְהָם לֵאמֹר לוֹ
- 2315 אֲדֹנִי שְׁמַעְנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאֹת שְׁקֶל-כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מִהֵּנָּה וְאֶת-מֵתָדָּ קֹבֵר
- 2316 וַיִּשְׁמַע אֲבֶרְהָם אֶל-עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקַל אֲבֶרְהָם לְעֶפְרוֹן אֶת-הַכֶּסֶף אֲשֶׁר
דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי-חֵת אַרְבַּע מֵאֹת שְׁקֶל כֶּסֶף עֶבֶר לְסֹחַר
- 2317 וַיָּקָם שָׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמַכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מִמְרָא הַשְׂדֵּה וְהַמַּעֲרָה
אֲשֶׁר-בּוֹ וְכָל-הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשְּׂדֵּה אֲשֶׁר בְּכָל-נִבְלוֹ סָבִיב
- 2318 לְאֲבֶרְהָם לְמַקְנָהּ לְעֵינֵי בְנֵי-חֵת בְּכָל בָּאֵי שְׁעַר-עִירוֹ
- 2319 וְאַחֲרֵיכֵן קֹבֵר אֲבֶרְהָם אֶת-שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל-מַעֲרַת שְׂדֵה

הַמִּכְפֶּלָה עַל־פְּנֵי מִמְרָא הוּא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
2320 וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וַחֲמִיעָה אֲשֶׁר־בּוֹ לְאַבְרָהָם לְאַחֲזֶת־קֶבֶר מֵאֵת
בְּנֵי־חֵת ט

Dni Sárinho života bolo stodvadsaťsedem rokov. To sú roky Sárinho života. Sára zomrela v Kiriat-arbe – to je Hebron – v kanaánskej krajine. Abrahám prišiel, aby za Sárou smútil a aby ju oplakával. Abrahám vstal od svojej mŕtvej a povedal Chetovým synom hovoriac: „Ja som u vás cudzinec a prisťahovalec. Dajte mi (teda) u vás do vlastníctva hrob, aby som mohol pochovať svoju mŕtву spredu mňa.“ Chetovi Synovia odpovedali Abrahámovi hovoriac mu: „Počuj nás, môj pane! Ty si (ako) Božie knieža medzi nami. Pochovaj svoju mŕtву v najlepšom z našich hrobov! Nikto z nás ti neodoprie svoj hrob, aby si pochoval svoju mŕtву.“ Abrahám vstal a poklonil sa ľudu krajiny, Chetovým synom. Rozprával sa s nimi hovoriac: „Ak súhlasíte, aby som pochoval moju mŕtву spredu mňa, vypočujte ma a prihovorte sa za mňa u Cocharovho syna Efróna, aby mi dal machpelskú jaskyňu, ktorá je jeho a ktorá je na okraji jeho poľa. Za plnú cenu nech mi ju dá ako hrob do vlastníctva medzi vami.“ Efrón býval medzi Chetovými synmi. Chittičan Efrón odpovedal Abrahámovi v prítomnosti Chetových synov, pred všetkými, čo prišli k bráne jeho mesta, hovoriac: „Nie, môj pane, vypočuj ma! Dávam ti pole a dávam ti jaskyňu, ktorá je na ňom. Pred zrakom synov môjho národa ti ju dávam. Pochovaj si svoju mŕtву!“ Abrahám sa poklonil pred ľuďom krajiny a povedal Efrónovi v prítomnosti ľudu krajiny hovoriac: „Kiežby si ma len vypočul! Dávam ti za to pole striebro. Vezmi (to) odo mňa, aby som tam mohol pochovať svoju mŕtву!“ Efrón odpovedal Abrahámovi hovoriac mu: „Môj pane, vypočuj ma! Pozemok je za štyristo šeklov striebra. Čo je to medzi mnou a medzi tebou? Svoju mŕtву si pochovaj!“ Abrahám počúvol Efróna a Abrahám odvážil pre Efróna striebro, o ktorom hovoril v prítomnosti Chetových synov, štyristo šeklov striebra, bežných u kupcov. (Tak) Efrónov pole, ktoré bolo v Machpele, ktorá je oproti Mamre, pole i jaskyňa, čo je na ňom, i všetky stromy, čo boli na poli, čo boli na celom jeho pomedzí naokolo, pripadlo kúpou Abrahámovi pred zrakom Chetových synov, pred všetkými, čo prišli k bráne jeho mesta. Potom Abrahám pochoval svoju ženu Sáru do jaskyne na machpelskom poli naproti Mamre, čo je Hebron, v kanaánskej krajine. Pole i jaskyňa, čo je na ňom, pripadli Abrahámovi od Chetových synov do vlastníctva ako hrob.

Život Sáry bylo sto a dvacet a sedm Sáriných let. A Sára zemřela v Kirajt – Arba, to je Chevron v zemi Kenaán, a Avraham přišel, aby nad ní truchlil a oplakal ji. Když se zvedl od tváře své mrtvé, obrátil se k Chetovým synům následujícími slovy: „Přistěhovalcem a usedlíkem jsem tu s vámi, dejte mi u vás vlastní hrobku a já svou mrtvou pohřbím od své tváře!“ Chetovi synové odpověděli Avrahamovi, řkouce mu: „Poslechni nás, můj pane, ty jsi mezi námi kníže Boží, pohřbi svou mrtvou v kterémkoliv z našich hrobek, nikdo z nás ti neodepře tam tvou mrtvou pohřbit.“ Ale Avraham se zvedl a poklonil se lidu té země, Chetovým synům. Mluvil s nim, říkáje: „Pokud souhlasíte, abych svou mrtvou pohřbil od své tváře, vyslyšte mne a přimluvejte se za mne u Efrona, Cocharova syna. Ať mi dá machpelskou jeskyni, která mu patří, tu na konci je pole, ať mi ji dá za plnou cenu jako mou vlastní hrobku mezi vámi!“ A Efron sídlil mezi Chetovými syny a Chetita Efron mluvil s Avrahamem tak, aby to z Chetových synů slyšel každý příchozí branou jeho města. „Ne, můj pane, poslechni mne! Jako bych ti to pole a tu jeskyni, čo je v něm, před očima synů mého lidu již dal, dal jsem ti ji, tak svou mrtvou pohřbi!“ Ale Avraham se poklonil před lidem té země. A hovořil k Efronovi, aby to lid té země slyšel, říkáje: „Také ty mne poslouvej! Dal jsem ti za pole stříbro, vezmi je ode mne a já tam pohřbím svou mrtvou!“ A Efron odvětil Avrahamovi, říkáje mu: „Poslyš mne, můj pane! Pozemek přijde na čtyři sta stříbrných šekelů, ale co je je to pro nás dva? Tak svou mrtvou pohřbi!“ A Avraham vyslechl Efrona a odvážil Efronovi to stříbro, o němž mluvil, aby to slyšeli Chetovi synové, čtyři sta obchodovatelných stříbrných šekelů. A Efronovo pole, které je v Machpele, jež je naproti Mamre, to pole a jeskyně v něm a všechny stromy na tom poli, které jsou okolo v jeho mezích, připadlo Avrahamovi. Před očima Chetových synů, všech příchozích branou jeho města, připadlo Avrahamovi koupí. A potom Avraham pohřbil svou manželku Sáru do jeskyně machpelského pole naproti Mamre, což je Chevron v zemi Kenaán. Tak to pole a ta jeskyně v něm připadly Avrahamovi od synů Chetových za jeho vlastní pohřebiště.

23,1-20. Ako Abrahám našiel miesto posledného odpočinku pre Sáru a pre seba v Kanaáne, tak si vo viere nárokoval Kanaán ako svoju domovinu v súlade s Božím zaslúbením¹.

¹ Študiijná Biblia. Banská Bystrica 2015, s.47.

Rozprávávanie sa pripisuje kňazskému prameňu¹, ale využíva aj starší dokument. Keď Abrahám dostal nárok na vlastníctvo a právo pobytu v Kanaáne, začína sa uskutočňovať prisľúbenie zeme (12, 7; 13, 15; 15, 7). 23,1. 127 rokov ide pravdepodobne o symbolické² číslo pozostávajúce z dvoch zložiek: čísla 120 jako maximálnej dĺžky života (porov. 6, 3) a čísla 7 ako čísla plnosti. Sára sa teda dožila plného, sýteho veku.

Rabínsky komentár: Vek rozložený na „sto rokov a dvadsať rokov a sedem rokov“ naznačujú tri obdobia Sárinho života a každé má samostatný význam. (Raši) Vo veku sto rokov bola Sára bezhriešna, ako keď mala dvadsať³ a vo veku dvadsať rokov bola krásna, ako keď mala sedem.⁴

23, 2. **Rabínsky komentár: Sára zomrela** od žiaľu. Satan jej totiž povedal, že Abrahám Izáka skutočne obetoval. (Targum Jonathan)

Rabínsky komentár: V Kiriát-arbe (Qirjat Arba) – Midráš, odvodzuje názov. Dosl. Mesto štyroch od štyroch spravodlivých, ktorí obývali: Aner, Eškol, Mamre a Abrahám; od štyroch spravodlivých, ktorí v ňom boli pochovaní: Adam, Abrahám, Izák a Jakub; od štyroch matríarch, ktoré tam boli pochované: Eva, Sára, Rebeka a Lia. (GnRb 58, 4) Iný pôvod je, že tam boli pochované štyri významné páry: Adam a Eva, Abrahám a Sára, Izák a Rebeka, Jakub a Lia. (Raši)

Patristický komentár: Metropolita Filaret⁵ prekladá názov mesta Kiriát-arbe ako mesto štyroch významných mužov Adama, Abrahama, Izáka a Jáкова, ktorí tu podľa židovskej tradície boli pochovaní. Podľa Joz 15, 13 pomenovanie Arba poukazuje na predstaviteľa Anákovho rodu, otca Arbu – to je Chebron.

Oplakávanie mŕtveho bolo na starovekom Blízkom východe typickým zvykom, ktorým si rodina uctila pamiatku zosnulého. Oplakávanie trvalo zvyčajne sedem dní (50, 10). Bolo spojené s pôstom (2 Sam 1, 11-12) a oblečením si vrecoviny, ktoré niekedy predchádzalo roztrhnutie si šiať (2Sam 3, 31). Vrecovina bola utkaná z ťavej alebo kozej srsti. Tento

¹ LACH, S.: *Księga Rodzaju*. Poznań 1962, s. 397

² LEMANSKI, J.: *Księga Rodzaju*, T. 1., č.2. Czestochowa 2013, s. 523

³ Nebeský súd nebral človeka na zodpovednosť za hriech do dvadsať rokov. (Mizrachi)

⁴ Sedemročné dievča ešte nepoužívalo líčidla a svojou prirodzenou krásou v detskej nevinosti ešte nikoho nezvádzalo.

⁵ ДРОЗДОВ, Ф.: *Толкование на книгу Бытия*. Москва 2004, s. 419.

drsný odev sa obliekal priamo na telo. Niekedy bolo oplakávanie spojené s trhaním vlastov a brady (Jer 7, 29), váľaním sa v popole (Jer 6, 26) alebo sedením na zemi (Nár 2, 10). Oplakávali nielen členovia rodiny, ale často boli najatí aj profesionálne oplakávačky (Jer 9, 16-17).

Poprvykrát v SZ je tu zmienka o hrobe. V pohanstve patrí hrob do oblasti posvätného miesta. V Izraeli koniec života rovnako ako počiatok je to oblasť kulticky nečistá (3Mjž 21, 1; 12, 2) pravdepodobne preto, aby bol odmietnutý kult života, ale aj smrti.¹

Rabínsky komentár: Smútil...oplakal. Významové odtiene naznačujú, že Abrahám pri oplakávaní Sára zdôrazňoval jej ušľachtilé vlastnosti, spojené s jej menom princezná. (Kli Jakar)

23, 4. **Cudzinec a prisťahovalec** (hebrejsky – tošab). Abrahám prebýval v Hebrone ako bezzemok, tj. cudzinec nemajú žiadny pozemok.

Toto slovné spojenie často používali patriarchovia a ich potomkovia sami o sebe (1 Krn 29, 15; Ž 39, 13; Hebr 11, 13). Na tejto zemi Abrahám „býval v stanoch“ (Hebr 11, 9), čo bolo vždy len dočasné obydlie. Tešil sa však na stálejší, zasľúbený, domov, ktorý autor knihy Hebrejom nazval „mestom, s pevnými základmi, ktorého tvorcom a staviteľom je Boh“ (Hebr 11, 10).

Rabínsky komentár: Boh Abrahámovi už niekoľko ráz krajinu sľúbil, no napriek tomu v nej ešte stále nič nevlastnil. Skutočnosť, že teraz musí o pohrebnú jaskyňu prosiť a vyjednávať s Chittijcami, sa považuje za jednu z jeho desiatich skúšok. (Sanhedrin 111a) Spôsob žiadosti dokazuje jeho mimoriadnu pokoru. (Midraš Hagadol).

23, 5. „Chetovi synovia“ sú **Chetejci**, pozri 5Mjž 7, 1). Zjavne v tom čase ovládali hebronskú oblasť. O Hetejcoch sa donedávna veľa nevedelo, a preto viacerí odborníci popierali, že by boli v Abrahámovom čase osadení v Hebrone. Dnes už vieme zaručene, že okolo r. 2000 pr. Chr. tento kmeň bol v Palestíne roztratený po celej jej dĺžke až ku hraniciam Egypta. Moderné vykopávky tento náhľad potvrdili s veľkou presnosťou.²

Chetitský zákonník objavený v Bogkazköi nariaďuje, že kupec, ktorý získa do vlastníctva pozemok musí vykonať isté práce. Nie je pove-

¹ GENEZIS, I. zväzok. Komentáre ku Starému Zákonu. Trnava 2008, s. 113.

² Sväté Písmo. Trnava 1996, s. 76.

dané aké. Táto povinnosť nie je, ak si kupuje iba časť pozemku. Preto najprv chcel Abrahám iba jaskyňu. Efrón mu však vnucuje celé pole. Chce z praotca urobiť vazala (Wright)¹.

Verš je pokračovaním vyjednávania o kúpe. Najskôr Efron odmieta prijať peniaze, potom sa zjednáva cena a nakoniec je kúpno-predajná zmluva uzatvorená pred očami viacerých svedkov. V mezopotámskych archívoch sa zachovalo veľké množstvo tabuliek, ktoré predstavovali právny dokument obchodnej transakcie.

23, 6. Ty si medzi nami ako Božie knieža. Pravdepodobne myslené ako lichôtka. Toto označenie znamená, že Abrahámov vznešený pôvod je odvodený z faktu, že patrí Bohu. Čiže ide o vyvolenca Božieho, ktoré sa podáva ako knieža s Božím menom, alebo v LXX ako kráľ od Boha.

Rabínsky komentár: Chittijci týmto úctivým oslovením reagujú na Abrahámov pokorné zmýšľanie o sebe (v. 4) a vzdávajú sa aj svojich rodinných hrobiek. (Chumaš).

Patristický komentár: Sv. Filaret² hovorí: „Slovo knieža neoznačuje nezávislého vládcu pozemkov, ale bohatého a mocného človeka. Takáto mienka panovala o Abrahámovi kvôli spojenectvu v Mamre a tiež vojnou proti štyrom kráľov. Knieža Božie podľa hebrejského jazyka označuje aj veľké knieža.

Sv. Ján Zlatoústý³ hovorí: „Pri úmrtí Sára praotec po prvý krát získava zem. Sväté Písmo poukazuje na cnosti tohoto spravodlivca, pričom celý čas bol iba putujúcim a prisťahovalcom. A hoci mu Boh pomáhal nevlastnil ani hrob, kde by mohol byť pochovaný. Dnes mnohí ľudia postupujú úplne inakšie. Usilujú získať polia, dediny a chcú byť nesmierne bohatí. Abrahám bol dostatočne bohatý, avšak duševne avšak po materiálnom blahu netúžil. Nech to počujú tí, ktorí by chceli za jedinu minútu byť boháčmi a všetko získať do svojich rúk. Je to vášeň mamonárstva – túžba po bohatstve. Nech radšej napodobňujú praotca Abraháma, ktorý ani nemal miesto, aby pochoval Sáru. Preto úplne z nutnosti a nevyhnutosti musel kúpiť od synov Chetových pole a jaskyňu.“

¹ GENEZIS, I. zväzok, cit. dielo, s. 114.

² ДРОЗДОВ, Ф., cit. dielo, s. 421.

³ ЗЛАТОУСТ, И.: Гомилии на Книгу Бытия. TLG 2062.112.54.434.41-435.2; Гомилия 48.1. In: Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков, s. 147.

Klement Alexandrijský¹ hovorí: „Písmo odhaľuje cnostného človeka, ktorý nasleduje do Kráľovstva. Je spoluobčanom dávnych spravodlivcov, ktorí dodržiavali Boží zákon ešte skôr než bol daný Zákon (desatoro) cez Mojžiša. Preto ich skutky sa pre nás stali zákonom. Písmo nás učí, že múdry je ako kráľ, ktorého ľudia iného kmeňa nazývajú *Boží kráľ medzi nami* (LXX). Preto sa spravodlivcovi podriaďujú dobrovoľne z túžby po cnosti. Aj filozof Platon hľadal cieľ v túžbe po blaženosti. A preto povedal: „A blaženosť spočíva v pripodobnení sa Bohu nakoľko je to možné“². V tomto sa do istého stupňa dostáva do zhody s učením Zákona (Božieho). Ako hovorí Filon – stúpenec Pytagora: „Veľké natu-ry, ktoré sú slobodné od vášni akosi ľahko spoznávajú pravdu“.

23, 8-9. **Rabínsky komentár: Prihovorte sa...aby mi dal** (ako dar). Bolo nepravdepodobné, že by bohatý a vážený Efrón dedičné pohrebisko predal, preto Abrahám prosí obyvateľov mesta, aby jeho žiadosť predložili oni a prihovorili sa za neho. Uvedomuje si hodnoty jaskyne, preto aj keď vyplatí požadovanú sumu, bude ju považovať za dar. (Ramban)

Odkúpené miesto malo slúžiť ako rodinná hrobka. Vykopávky v Izraeli potvrdzujú, že počas doby bronzovej a železnej boli v tej istej hrobke pochované viaceré generácie (Aškalón, Jeruzalem, Dotan, Jericho). Hrobky v Izraeli boli buď vytesané do skaly, alebo sa použila jaskyňa. V oboch prípadoch mala hrobka prístupovú šachtu, ktorá sa dala uzatvoriť. Najčastejší typ hrobky mal strednú halu, spojenú s bočnými miestnosťami, ktoré sa používali na pochovávanie. Telo zosnulého sa položilo na lavičku alebo do výklenku. V prípade jednoduchých hrobiek sa telo položilo priamo na zem. Ak v hrobke už nebolo dostatok miesta pre ďalšieho zosnulého, kosti predchádzajúceho sa pozbierali a uložili k stene hrobky, a tým sa uvoľnil priestor pre ďalšie telo³ (25, 8). V hrobkách po celom Izraeli sa našlo nespočetné množstvo predmetov každo-dennej potreby napr. hlinené nádoby, lampy, šperky, zbrane, hrebene, zrkadlá, pečate, sošky. Tieto predmety mali slúžiť zomrelému v jeho

¹ АЛЕКСАНДРИЙСКИЙ, К.: Строматы. TLG 0555.004,2.19.100.1.1-4.2 In: *Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков*, s. 147.

² Platon. Teetet 176 .

³ Podobne sa rieši v súčasnosti pochovávanie mŕtvych v rodinnom hrobe na cintoríne. (Pozn. a.)

posmrtnom živote. V prípade Sóry išlo o priame pochovanie do rodinnej hrobky, na rozdiel od často praktizovaného druhotného pohrebu (50, 2).

Machpela je podľa židovskej tradície časť Hebronu Charam el-Kalil, kde boli odhalené hroby zo strednej doby bronzovej. Dnes sa na tomto mieste nachádza monumentálna stavba z čias Herodesa Veľkého.

Rabínsky komentár: Machpela znamená dvojité. Jaskyňa sa tak volala buď preto, že sa skladala z dvoch miestností v úrovniach nad sebou, alebo preto, že v nej mali byť pochované významné manželské páry. (Raši)

Machpelská jaskyňa¹. Hroby niekoľkých patriarchov a ich manželiek Abraháma a Sóry, Izáka a Rebeky, Jáкова a Ley (v. 19, 25, 8-10; 49, 30-31; 50, 12-13) sa podľa tradície nachádzajú vo veľkej jaskyni hlboko pod Abrahámovou mešitou, ktorá je v Hebrone. **Na konci jeho poľa.** Abrahám chcel zjavne kúpiť len malú časť toho poľa (totiž časť, kde sa nachádzala jaskyňa), ale Efrón trval na tom, aby kúpil celé pole (v. 15)

23, 10. **„Tých čo prišli k bráne mesta“**: pri mestskej bráne sa konali porady a súdy; myslí sa tu teda na obyvateľov, ktorí pri bráne zasadali a vybavovali verejné záležitosti. V Sodome a Gomore sa tiež hovorí, že Lot bol pri mestskej bráne, kde očakával putujúcich cudzincov (anjelov), ktorým ponúkol ubytovanie. Na verejnosti pri bráne mesta sa odohral obchod ústnou formou, kde boli prítomní svedkovia, zväčša vojaci, ktorí strážili bránu. Ústna dohoda sa zapísala a potvrdila pečaťou. A tak nadobudla platnosť.²

23, 15. **Štyristo strieborných šekelov. Čo je to pre mňa a pre teba?** Napriek tomu, že Efrón predstieral štedrosť, 400 šeklov (asi 4 kg striebra) bola premíštená cena za pole (Jer 32, 9). Efrón chcel zneužiť Abraháma v období trúchlenia a bolestnej straty. Vedel, že Abrahám musí

¹ Herodes Veľký nechal jaskyňu ohradiť múrom, ktorý doteraz existuje. Múr sa týči do výšky takmer 12 m a skladá sa z masívnych opracovaných kameňov. Niektoré z nich dosahujú až 7 m dĺžku. Saladin skrášlil svätyňu kazateľnou....Od r. 1266 bolo židom zakázané vstupovať do jaskyne k modlitbám. Mohli vystúpiť iba na sedem schodov pozdĺž východnej steny. Na štvrtom schodíku zasúvali svoje odkazy Bohu do otvoru, vyvŕtaného v kameni a hlbokého 2 m. Aby sa kúsky papiera dopadli až do jaskyne museli na to používať palice. (JOHNSON, P.: *Dějiny židovského národa*. Praha 1995, s. 17).

² LACH, S., *cit. dielo*, s. 400.

konať rýchlo, aby mal miesto, kde by mohol pochovať Sáru, tak trval na tom, aby Abrahám kúpil celé pole.

Abrahám nevedel, ako sa má dostať k cene nadol.

23, 16. **Bežná kupecká váha.** Podliehala väčším odchýlkam, a preto sa dialo viac nečestností ako neskôr, keď boli kráľovské váhy (2 Sam 14, 26), ktoré dôkladne regulovali a boli presnejšie.

Väčšina archeológov tvrdí, že židia začali raziť peniaze až po babylonskom zajatí (6. stor. pred Chr.). Obchodovanie bolo aj do toho času veľmi intenzívne a to nielen predaj, ale aj nákup. Preto peniaze boli nahrádzané závažiami, alebo zlatými či striebornými krúžkami, ktorými sa dalo platiť. ¹ Dnes jaskyňa, v ktorej je pochovaná Sára s Abrahámom, je pod mešitou východne od Hebrona. Do nej je prísne zakázaný prístup všetkým, čo nie sú mohamedánmi. Tým, že Abrahám kúpil pre seba a svoju ženu hrobku v cudzej zemi, dal najavo, že je presvedčený o Božej vernosti, ktorý mu túto krajinu prisľúbil. A krajina sa stala vlastníctvom jeho potomkov.

23, 19. **Pochoval svoju manželku...v krajine Kanaán.** V tejto kultúre mali ľudia silnú túžbu byť pochovaní so svojimi predkami (25, 8) v rodnej krajine. Tým, že Abrahám si kúpil miesto pre hrob v Kanaáne, naznačil svoju neochvejnú oddanosť Pánovým zasľúbeniam. Kanaán bola jeho nová domovina.

Patristický komentár: „Hľa, útulok Boží, kde bolo lístie z duba Mamre (18, 1) a ochraňovala príbytok pastiera-starca. Tu sa Sára smiala nad tým, že počne dieťa v pokročilom veku (18, 12), smiala sa aj nad vierou svojho životného partnera, ktorý bol už starý a predsa veril, že sa môže takýto zázrak stať. Tu kúpil pole Abrahám a pochoval svoju ženu, pretože spravodlivosť a viera ako cudzinci prebývajú na zemi. A hľa, jaskyňa, ktorú kúpil za veľké peniaze, aby svätý prach jeho ženy našiel patričný pokoj.“ ²

23, 20. „Neusilujme iba o rozmnožovanie svojho majetku. Usilujme sa najmä o spravodlivosť. Naše skutky nie sú ohraničené týmto životom. Nie vždy budeme ako cudzinci v cudzej zemi, ale onedlho odíde-

¹ ЛОПУХИН, А.: Толковая Библия, Т. 1. Петербург 1904-1907, с. 143.

² ПРУДЕНЦИЙ, Исторические образы. Сл.1444.5.13. 2 In: *Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков*, с. 148-149.

me do našej skutočnej domoviny¹. Robme všetko tak, aby sme tam (vo večnosti) nemali v ničom nedostatok. Je určite užitočné v cudzine zanechať trochu z nášho bohatstva a v skutočnej našej domovine mať všetko potrebné. Preto vás prosím ponáhľajte sa preniesť tam všetko pokiaľ je ešte čas to čo sme získali v cudzej zemi...Cez almužny, ktoré dávame do biednych rúk získavame poklad v nebeskej banke.“²

Abrahám pochováva svoju manželku Sáru v novej krajine, v Kanaáne, ktorú mu **najskôr prisľúbil a odovzdal Boh. Pochovaním prvého dôležitého človeka** z Abrahámovej rodiny sa dovŕšuje proces osvojovania si Zaslúbenej krajiny. Izraeliti po smrti už nie sú viac cudzincami v tejto krajine, ale dedičia, a môžu odpočívať v ich Zaslúbenej krajine. Opakujúci sa termín „vlastníctvo“ v.4.9.20 porov. 49, 29-30; 50, 13) sa vzťahuje na miesto, kde Boh sľubuje Abrahámovi krajinu, ako „večné vlastníctvo“. (36, 43; 48, 4; 3Mjž 14, 24; 27, 24; 4Mjž 32,32; Joz 22,4.19)

Židia majú dodnes zaužívanú snahu byť pochovaní vo vlastnej krajine. Tí, čo žijú v cudzine, majú pripravené vrecúško so zemou z izraelskej krajiny, ktoré im pozostalí dávajú pod hlavu do rakvy. Pre kresťanov je zvyk hádzať do hrobu hlinu – prach a spomenúť si „z prachu si a v prach sa obrátiš“. Rímskokatolíci hovoria, že sa treba usilovať zomierať v posväcujúcej milosti, s duchom otvoreným voči Bohu, Pánovi života a smrti. Stále totiž ostáva teologická súvislosť medzi Zaslúbenou zemou a „zemou“ Božieho kráľovstva (Mt 5, 5).³

Zoznam bibliografický odkazov:

AUGUSTÍN: *Boží štát. II. zväzok*. Bratislava 2005. ISBN 80-7114-530-0.

Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков. Ветхий Завет II. Книга Бытия 12-50. Герменевтика 2005. ISBN 5-901494-04-0.

CAP, A.: *Úvod do Starého Zákona II*. Prešov 2018. ISBN 978-80-555-2077-3.

¹ Dočasný pobyt je život na zemi – trvalý pobyt je život vo večnosti. (Pozn. a.)

² ЗЛАТОУСТ, И.: Гомилии на Книгу Бытия. TLG 2062.112.54.436.1-21; Гомилия 48.2. In: *Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I – VIII веков*, s. 149.

³ GENEZIS, I. zväzok, Komentáre ku Starému Zákonu, Trnava 2008, s. 479-484.

ДРОЗДОВ, Ф.: Толкование на книгу Бытия. Москва 2004.

ЕГОРОВ, Ф.: Священное писание Бетхого Завета. Москва 2016. ISBN 978-5-7429-1053-4.

FINDELSTEIN, I.-SILBERMAN, N.: *Objevování Bible, Svatá Písma Izraele ve světle moderní archeologie*. Vyšehrad 2007. ISBN 978-80-7021-869-3.

GENEZIS, I. *zväzok, Komentáre ku Starému Zákonu*. Trnava 2008. ISBN 978-80-7141-626-5.

KELLER, W.: *A Biblia má predsa pravdu. Historická pravda podložená vedeckými dôkazmi*. Bratislava 2018. ISBN 978-80-8172-036-9.

ЛОПУХИН, А.: Толковая Библия, Т. 1. Петербург 1904-1907.

МЕНЬ, А.: Как читать Библию. Калининград 2002. 5-88869-029-5.

Pentateuch. Päť kníh Mojžišových s komentármi Jeruzalemskej Biblie. Trnava 2004. ISBN 80-7141-447-6.

Zákon. Výklady ke Starému zákonu. Praha 1991. ISBN 80-7017-408-0.

ZIOLKOWSKI, Z.: *Nejtěžší stránky Biblie*. Kostelní Vydří 2001. ISBN 80-7192-450-4.

Sväté Písmo. Trnava 1996. ISBN 80-7162-152-8.

Študijná Biblia. Banská Bystrica 2015. ISBN 978-80-8156-052-1.

WESTERMAN, C.: *Tisíc let a jeden den*. Kalich 1972.

REČ ISUSA CHRISTA NA VRCHU – BLAŽENSTVÁ (Mt 5, 1-12)

prof. ThDr. Peter Kormaník, PhD.

Celé dielo Isusa Christa je nenapodobiteľné, hlboké a krásne, živé a sväté. To preto, že to dielo nespočíva len v krásnych slovách, hlbokých a obsahovo bohatých a presných myšlienkach, ale v celom živote nášho Vykupiteľa a Boha – Isusa Christa. Isus Christos prešiel týmto životom, čím nás vykúpil z otroctva hriechu a zatratenia. Tieto fakty sú veľmi podrobne zachytené vo Svätom Písme alebo vo Svätom Evanjeliu, kde obšírne a zhodne o tom píše štyria evanjelisti.

Aký je teda život Isusa Christa? Akým spôsobom sa Jeho náuka šíri medzi národom? Zaiste vieme, že Isus Christos začína svoje verejné účinkovanie medzi národom, keď má tridsať rokov, čo je vek – podľa vtedajšieho zvyku – na to, aby mohol otvorene vystúpiť pred verejnosť a hlásať svoje Božské učenie. Vyberá si dvanásť apoštolov, s ktorými prechádza z miesta na miesto, z dediny do dediny a všade hlása svoju náuku. Hľadá zblúdilé ovce v synagógach, v jeruzalemskej svätyni, po dolinách i vrchoch a dokonca aj na mori káže k zhromaždenému národu. Celý Jeho život nie je ničím iným, ako veľkým dobrodením. Všade, kde len kročí Jeho noha, prináša šťastie a požehnanie. Má rád tých, ktorí žijú v biede, tých, ktorí trpia, ktorí tápajú nielen v telesných, ale aj v duševných mukách. Ako často potešuje zarmútených, nasycuje hladných, uzdravuje nemocných, odpúšťa hriechy, raduje sa s radujúcimi, alebo zas niekedy slzí, keď vidí nejaké nešťastie alebo ľudské trápenie (Jn 11, 35).

Isus Christos učí tým pravdám viery, cez ktoré je možné dosiahnuť večný život. Ako sám hovorí, *„ved’ Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna, aby nezhynul nik, kto v Neho verí, ale mal večný život“* (Jn 3, 16). A na inom mieste Isus Christos dodáva: *„A večný život je v tom, aby poznali Teba, jediného, pravého Boha i Toho, ktorého si poslal, Isusa Christa“* (Jn 17, 3). Týmto spôsobom Christos učí národ poznávať Boha nie strachom, ako to bolo v Starom Zákone, ale poznávať Ho ako dobrého a milosrdného Otca; to má zaiste na mysli aj apoštol Pavel, keď v liste

Rimanom píše: „*Ved' ste neprijali ducha otroctva, aby ste opäť žili v strachu, ale prijali ste Ducha synovstva, v ktorom voláme: Abba, Otče!*“ (Rim 8, 15).

Isus Christos neobmedzuje slobodu svojich učeníkov a poslucháčov prísnyimi rozkazmi, nestraší hrozbami, ale ako láskavý a milosrdný nebeský Učiteľ ich poučá a poukazuje práve na to, čo hľadajú, po čom túži ich duša, čo potrebujú k trvalému blahobytu vo svojom živote. Áno, je to blaženosť – večná blaženosť. Dokonca ukazuje aj cestu, ako dosiahnuť túto blaženosť – vyplnením Jeho prikázaní. Ako nežne milujúci Otec svojím sladkým a láskyplným slovom nabáda a povzbudzuje, miluje a posilňuje. Kto by si ozaj nechcel dopriať tej blaženosti v šťastí a šťastie v blaženosti? Ved' túžba po blaženosti a šťastí v nej je priamo u nás vrodená. A dosiahnuť ju môže každý, kto sa slobodne oddá tomuto namáhavému životu v Christu, ktorý je láska, pokoj, radosť. On je Ten, ktorý volá: „*Hľa, stojím pri dverách a klopem. Ak niekto počuje môj hlas a otvorí dvere, vojdem k nemu a budem stolovať s ním a on so mnou*“ (Zj 3, 20). A tých, ktorých bude život plynúť ozaj v znamení Jeho svätých prikázaní, nahradí večnou blaženosťou – nebeským Kráľovstvom, lebo Jeho Nový Zákon je zákon lásky, zákon životodarnej blahodäte, ktorá človeka pretvára, premieňa, nabáda k dôstojnému plneniu tohto svätého Zákona Božieho.

Toto učenie Isusa, tento Jeho Nový Zákon sa veľmi rýchlo šíri, všade hlboko zapúšťa svoje korene do srdc Jeho poslucháčov, zjednocuje ich v pravde a vzájomnej láske, úprimnosti, trpezlivosti a vytrvalosti. Táto náuka Isusa Christa má tak mohutnú silu, že národ je udivený a často sa spytuje, odkiaľ má tie vedomosti, keďže sa neučil. Na tieto otázky a im podobné odpovedá slovami: „*Moje učenie nie je moje, ale Toho, ktorý má poslať. Ak niekto chce plniť Jeho vôľu, spozná, či je toto učenie z Boha, alebo či hovorím sám od seba*“ (Jn 7, 16-17). A ďalej dodáva: „*Ak niekto žízni, nech príde ku mne a napije sa. Ako Písmo hovorí: Rieky živej vody potečú z vnútra toho, kto verí vo mňa*“ (Jn 7, 37-38).

Učenie Isusa Christa je tak vznešené, hlboké a obsahom bohaté, že môže iba od Boha pochádzať. Hoci rímski a grécki mudrci a filozofi hlásajú vo svojich školách rôzne náuky obsahovo aj rozumovo povznášajúce, hlboké a krásne, predsa ani jedna z nich neprekonáva tak um človeka, nezaujíma, neovláda jeho srdce a nepodmaňuje si hlavne vôľu, ako práve náuka Isusa Christa. Reči Isusa Christa presvecujú človeka

ako horiaca iskra a sú ako údery blesku do ľudského srdca, až natoľko, že poslucháči vzrušení do hĺbky svojej duše často sa pýtajú, čo majú robiť, aby dosiahli nebeské Kráľovstvo – večný život. Sila tejto Christovej reči sa prejavuje najlepšie v tom, že všade, kde chodí je sprevádzaný stovkami, ba aj tisíckami ľudí, nedbajúc o telesné pôžitky, ale snažiac sa o duchovné blaho, o duševné bohatstvo, povedané slovami Isusa Christa, o „*poklady v nebi, kde (ich) ani moľ ani hrdza neničí a kde sa zlodeji nevlamujú a nekradnú*“ (Mt 6, 20).

Nakoniec Jeho učenie sa dá veľmi ľahko pochopiť. Mnohé pravdy tajomné a nepochopiteľné objasňuje tak prostými a človeku ozaj pochopiteľnými slovami a príkladmi, že každý Ho musel pochopiť. Sú to príklady z bežného života, z prírody, takže všetci im môžu ľahko porozumieť. Napr. podobenstvo o rozsievачovi, o horčičnom zrne, o zatúlanej ovečke a mnohé iné. Hoci tieto a všetky ostatné podobenstvá a prirovnania sú ozaj veľmi prosté a prirodzené, predsa len objasňujú nám tak hlboké a tajomné pravdy o Bohu o Jeho vzťahu k človekovi a pod.

Židia, súčasníci Isusa Christa, však nechápu zmysel Jeho poslanca ako Mesiáša a Vykupiteľa ľudského rodu a zatvárajú svoje srdcia pred Ním a riadia sa aj naďalej svojím nedokonalým náboženstvom, ktoré sa zakladá na samých obradoch. Tým, že odstúpili od pravej bohoslužby a stratili duchovnú moc Božieho Slova, snažia sa tento nedostatok nahradiť novými ustanoveniami a vlastnými nariadeniami. Nechápu, respektíve nechcú chápať, že od hriechov môže ich a celý ľudský rod očistiť len Isus Christos (1 Jn 1, 7), Mesiáš a Vykupiteľ. Židia však hľadajú pomoc a spasenie vo vlastných skutkoch a obradoch bohoslužby. Bedlivo lipnú na všetkých možných, vonkajších veciach a starostlivo ich chránia, myslia si, že sú spravodliví pred Bohom a ľahko vojdú do Božieho Kráľovstva.. Túžia po bohatstve a veľkej moci, nazdávajú sa, že ju dostanú ako odmenu za svoju domnelú pobožnosť. Očakávajú Mesiáša, ktorý vraj na tejto Zemi založí svoje Kráľovstvo a bude panovať nad ľuďmi ako mocné knieža. Stále žijú v nádeji, že svojím príchodom zadováži im nesmierne pozemské bohatstvá.

Isus Christos však vidí do ich vnútra, vie o ich zmýšľaní a aj o tom, akého sklamaní sa dožijú vo svojich predpovediach a očakávaníach. Robí mnoho preto, aby ich vyučil lepším veciam ako sami očakávajú. Chce opäť zariadiť pravé slúženie Bohu, nerušiť Starý Zákon, teda Moj-

žišov Zákon, ale doplniť lepším a dokonalejším, ako o tom sám hovorí: „Nemyslíte si, že som prišiel zrušiť zákon alebo prorokov; neprišiel som ich zrušiť, ale naplniť“ (Mt 5, 17). Tým prichádza im dať nové náboženstvo – náboženstvo srdca, ktoré sa má prejaviť v čistom živote a nepoškvrnenej povahe. Stále poukazuje na veci, ktoré majú tú najväčšiu cenu v očiach Božích, a ktoré môžu priniesť ľudskému srdcu radosť, blaženosť a pokoj.

A čo vidíme neskôr? Ako najčistejší zo všetkých berie na seba dobrovoľne z lásky k ľudskému rodu „špinu“ celého sveta, bremeno hriechu všetkých pokolení berie na svoje ramená a na kríži svojou drahocennou krvou zmýva tú „špinu“, zbavuje hriechov, zmierňuje ľudí s nebeským Otcom, čo naozaj je veľký prejav Jeho lásky k ľudskému hriešnemu pokoleniu. Ako hovorí prorok Izaiáš, „*strápený pokorne trpel, a neotvoril ústa ako baránok vedený na zabitie, a neotvoril ústa ako ovca, ktorá umlkné pred svojimi strihačmi*“ (Iz 53, 7). Inými slovami, celý život Isusa Christa nie je ničím iným ako pravidlom, poučením, naplnený blahodätou a láskou. A práve tejto láske, tomuto životu sa kresťan učí a ten život nasleduje.

Jednou z veľmi vážnych evanjeliových udalostí, ktorá silne a hlboko zapôsobila na poslucháčov Isusa Christa, je Jeho reč prednesená na vrchu, ktorá v užšom ponímaní dostala pomenovanie blaženstvá (Mt 5, 3-12). Túto reč nemožno chápať oddelene od celého života Isusa Christa, ale ju treba brať ako súčasť i vrchol Jeho spasiteľného slova hriešnemu pokoleniu. To práve dokazuje súvislý text čiže kontext 5. kapitoly v Matúšovom Evanjeliu a tiež verše Evanjelia podľa Lukáša (6, 17-23).

Podľa svätého evanjelistu Matúša reč na vrchu Isusa Christa je prednesená na vrchu (Mt 5,1), podľa Lukáša na rovine (Lk 6,17). Rozličné správy o polohe miesta, kde reč odznela vyrovnávame tým názorom, ktorý vyslovil blažený Augustín (Barsov, M.: Sbornik statej po istolkovateľnomu i nazidateľnomu čteniju. Tom I. Sankt – Peterburg 1893, s. 412), že totiž Isus Christos vyšiel so svojimi učeníkmi najprv na najvyššie položené miesto tohto vrchu, potom zišiel na nižšie položenú časť svahu, kde bolo dosť rovné miesto na to, aby sa poslucháči mohli na ňom pohodlne usadiť, kde aj sám stal, keď uzdravoval chromých, ako uvádza evanjelista Lukáš (6,18), a až potom sa posadil a začal ich

poučovať, ako uvádza Matúš (5,1-2). To je veľmi priateľný názor, ktorý zastávajú aj mnohí iní Otcovia a učitelia Cirkvi.

Pre lepšie a dôkladnejšie pochopenie reči na vrchu a zvlášť blaženstiev Isusa Christa, ktoré inak podáva Matúš a inak Lukáš, musíme poukázať na rozdiel v rôznom podaní týchto slov Isusa Christa u jednotlivých evanjelistov. Matúš, ako vieme, píše pre kresťanov zo Židov, teda porovnáva prax kresťanskej spravodlivosti so spravodlivosťou Starého Zákona a považuje teda za nutné poukázať na to, že Božia spravodlivosť je iná ako tá, ktorej učia zákonníci a farizeji. Lukáš zas píše pre kresťanov z pohanov a tým stačí iba krátky výťah z kresťanskej mravouky a ako sa má uskutočňovať a prejavovať v ich každodennom živote.

Isus Christos ešte predtým, ako to uvádza svätý evanjelista Matúš (4, 23), chodí po celej Galilei, hlása Božie Kráľovstvo, uzdravuje každý neduh a každú chorobu a až potom vystupuje na vrch sprevádzaný svojimi apoštolmi s nespočtým množstvom národa z Galiley, z Dešafmestia, z Jeruzalema, Judska a Zajordánska (Mt 4,25), ako aj z prímoria Týru a Sidónu, ktorí prišli Ho počúvať (Lk 6,17-18). Isus Christos vidí ten početný zástup učeníkov a veľké množstvo ľudí, hladujúce po pravde Božej, „*i zľutoval sa nad ním, lebo boli ako ovce, ktoré nemajú pastiera*“ (Mk 6, 34). Tu si sadá a z Jeho najčistejších úst akoby úrodným potokom leje sa reč vysoká a vznešená, hlboká a krásna, reč plná lásky, lásky Otca k deťom, reč o tom, ako dosiahnuť nebeské blaho, ktorou cestou napriamiť svoj život. Predkladá im nové učenie, nové prikázania omnoho lepšie, vyššie a dokonalejšie ako prikázania Starého Zákona, ktoré prijímali ako Mojžišov zákon daný od Boha. A práve v tom spočíva duch Nového Zákona, veľkosť ducha Bohočloveka, božskosť kresťanstva.

Reč Isusa Christa je akoby potvrdením Jeho praktického života, pretože aj slová: „*Otvoril ústa a učil ich*“ (Mt 5,2) svedčia o tom, že celý Jeho život je prenádherná kniha, reč vznešená, krásna, plná lásky a dobrosrdečnosti voči ľudskému pokoleniu, a to, čo učil na vrchu, to učí tak, že otvára svoje ústa. Reč na vrchu Isusa Christa – to sú slová, ktoré nelen učia a v ktorých je obsiahnutá veľká pravda Božia o človeku, o jeho duši, o jeho utrpení pre spravodlivosť, ale sú to slová, ktoré nás aj súdia, lebo my akoby v zrkadle vidíme v nich svoju duchovnú nahotu, svoju hriešnosť a nemohúcnosť pred Bohom. A práve tieto slová ako balzam

pôsobia na každú nemocou a „špinou“ postihnutú hriešnu dušu kresťana.

Isus Christos nikoho neodmieta. Volá všetkých k viere a nasledovaniu. Želá si, aby Ho počúval každý, aby mu každý porozumel a nielen úzky okruh Jeho učeníkov. Jeho reči sú predovšetkým inštruktážou pre tých, ktorých sa radostné posolstvo Isusovo dotklo a ktorí sa k Nemu pripojili ako veriaci a poslušní nasledovníci.

Reč na vrchu alebo v krátkosti 9 prikázaní o blaženstvách Isusa Christa sú novým mravným zákonom, ktorý poukazuje na vyššie mravné hodnoty, na zmysel tohto života pre každého človeka snažiaceho sa svojimi duševnými a telesnými silami a schopnosťami dospieť k večnej blaženosti, dosiahnuť vyšší stupeň mravnej dokonalosti. A zaiste aj svedomité plnenie každodenných povinností a snaha všetko robiť čo najlepšie vzbudzujú v nás pocit duševného uspokojenia a osobnej radosti, pokoja a blaženosti. Dosiahnuť však tú pravú blaženosť tu na Zemi nie je možné, ba ani mysliteľné, nakoľko sme potomkovia previnilého Adama. Dokonalá blaženosť bude udelená nám až v nebeskej otcine. Aby sme sa raz tam dostali, budujme, pokiaľ je to možné, pokojný život už tu na Zemi, v duchu okrem iných slov aj plnením slov Isusa Christa: *„Nech tak svieti vaše svetlo pred ľuďmi, aby videli vaše dobré skutky a oslavovali vášho Otca, ktorý je v nebesiach“* (Mt 5, 16). Aj o tom nás poučuje Isus Christos práve vo svojich deviatich blaženstvách.

Pre túto vážnosť, vážnosť slov Isusa Christa o blaženstvách mnohí svätí Otcovia a učitelia Cirkvi sa obšírne zaujímali o tieto tak hlboké myšlienky plné ducha a lásky, že ich zoširoka vykladali, snažili sa pochopiť aj ich hlboký obsah, poučenie i podstatu a svoje výsledky tvorivého štúdia zakotvili v mnohých knihách a cirkevných časopisoch. Boli to predovšetkým svätý Ján Zlatoústý, Vasil' Veľký, svätý Gregor Bohoslov, blažený Augustín a mnohí iní, ktorých homílie sú dodnes akýmsi vodidlom pri lepšom a dôkladnejšom objasnení slov blaženstiev.

V Pravoslávnej cirkvi blaženstvá tvoria súčasť viacerých bohoslužieb. Tak na svätej Liturgii svätého Jána Zlatoústeho, i svätého Vasila Veľkého blaženstvá sa spievajú pred malým vchodom s Evanjeliom, čím duchovný akoby upozorňoval veriacich na to, že múdrosť Evanjelia sa začína rozvíjať práve blaženstvami.

V rôznych obmenách, aplikáciách používajú sa blaženstvá na pohrebe, na utrení, vo veľkú (bielu) sobotu a pri iných bohoslužbách.

Pravoslávni veriaci i súkromne sa modlia slovami blaženstiev, dôkazom čoho sú skoro všetky modlitebníky Pravoslávnej cirkvi, v ktorých sú blaženstvá uvedené.

A hľa, aké krásne, hlboké a vznešené slova vyvierajú z najčistejších úst Isusa Christa:

Blažení chudobní duchom, lebo ich je Kráľovstvo nebeské!

Blažení, ktorí žalostia, lebo oni budú potešení!

Blažení tichí, lebo oni zedia zem!

Blažení, ktorí sú hladní a smädní po spravodlivosti, lebo oni budú nasýtení!

Blažení milosrdní, lebo im sa dostane milosrdenstva!

Blažení čistí srdcom, lebo oni uvidia Boha!

Blažení tvorcovia pokoja, lebo oni sa budú nazývať Božími synmi!

Blažení prenasledovaní pre spravodlivosť, lebo ich je Kráľovstvo nebeské!

Blažení ste, keď vás budú pre mňa hanobiť a prenasledovať i všetko zlé na vás živo hovoriť.

Radujte sa a vesel'te sa, lebo veľká je vaša odmena v nebesiach (Mt 5, 3-12).

Podľa evanjelistu Lukáša blaženstvá majú takýto obsah:

Blažení chudobní (duchom), lebo vaše je Kráľovstvo Božie.

Blažení ste, ktorí teraz hladujete, lebo budete nasýtení.

Blažení ste, ktorí teraz plačete, lebo sa budete smiať.

Blažení budete, keď vás ľudia budú nenávidieť a keď vás budú vylučovať (spomedzi seba) a potupovať a ako zlo zavrhnú vaše meno pre Syna človeka.

V ten deň sa radujte a plesajte, lebo vaša odplata je hojná v nebi; lebo tak robili ich otcovia prorokom (Lk 6, 20-23).

V blaženstvách predkladá Isus Christos aj podmienky pre vstup do Božieho Kráľovstva. Uvádza základnú myšlienku, podľa ktorej je nutné si život zariadiť. Blaženstvami vyzýva Isus Christos každého k nasledovaniu, k cnostnému a bohabojnému životu, ktorý by bol „pre veriacich vzorom v reči, správaní, láske, v duchu, vo viere a mravnej čistote“ (1 Tim 4, 12) a aby potom, završiť svoj krátky pozemský život, mohol každý z nás s apoštolom národov sv. Pavlom v neochvejnej viere a v plnej nádeji zvolať: „Dobrý boj som bojoval, beh som dokončil, vieru som zachoval.

Už mi je pripravený veniec spravodlivosti, ktorý mi v onen deň udelí Pán, spravodlivý Sudca“ (2 Tim 4, 7-8), Ten, ktorý „odplatí každému podľa jeho skutkov“ (Rim 2,6).

Blaženstvá Isusa Christa sú adresované nielen apoštolom, učeníkom, prípadne širšiemu okruhu jeho poslucháčov, ale aj každému veriacemu človekovi, v ktorom neustále rastie odhodlanosť a trpezlivosť povzniesť sa nad všetko pozemské a so všetkou pokorou a sebazaprením niesť svoj životný kríž a tak nasledovať Isusa Christa (Mk 8, 34), lebo len tak sa môže stať Jeho učeníkom a opravdivým vyznávačom Jeho pravej viery. Kto takto zmýšľa a aj koná vo svojom živote, toho účasť na Božom požehnaní neminie, ten získa všetky blahá a neustále sa bude radovať zo spravodlivej odmeny sľúbenej Isusom Christom: *„Radujte sa a vesel'te sa, lebo veľká je vaša odmena v nebesiach“ (Mt 5, 12).*

Poriadok blaženstiev, ako ich aj dnes predkladá Isus Christos každému veriacemu človeku, je taký, že blaženstvá sa začínajú a aj končia prísľubom nebeského Kráľovstva. To znamená toľko, že aj vo všetkých ostatných blaženstvách je prísľúbenie večnej odmeny v nebi. Je teda prirodzené, že všetko, čo sľubuje Isus Christos blaženým – teda chudobným duchom nebeské Kráľovstvo, plačúcim útechu, krotkým zdedenie zeme, hladným a smädným po spravodlivosti dokonalé a plné nasýtenie, milosrdným milosrdenstvo, čistým srdcom videnie Boha, tvorcom pokoja Božie synovstvo, prenasledovaným pre spravodlivosť Božie Kráľovstvo, tým všetkým je rôzne vyjadrená tá nekonečná a nepominuteľná radosť v nebeskej Otčine. Svätý Ján Zlatoústý o tom píše: *„Hľa, aká odmena: ... „lebo vaša odmena hojná je v nebesiach“ (Mt 5, 12).* Ak aj počuješ, že nie pri každom blaženstve je sľúbené Božie Kráľovstvo, nezúfaj. Aj keď Isus Christos odlišné odmeny popisuje, predsa všetky vedú do Kráľovstva. Ak hovorí (Isus Christos), pokračuje svätý Ján Zlatoústý, že plačúci budú potešení a milosrdní dôjdu milosrdenstva, čistí srdcom uvidia Boha a tvorcovia pokoja sa budú nazývať synmi Božími, tým všetkým nemyslí nič iné ako nebeské Kráľovstvo. Kto získa tieto cnosti, ten dosiahne aj nebeské Kráľovstvo. Nemyslí si, vysvetľuje ďalej Zlatoústý, že len chudobní duchom budú dôstojní odmeny; získajú ju i smädni po spravodlivosti, i krotkí i všetci ostatní. Preto aj pri každom prikázaní sa Christos zmieňuje o blaženosti, aby si nečakal čosi zmyslové. Blažení nemôžu byť odmenení tým, čo v tomto

živote sa rúti a mizne skôr ako tieň“ (Tvorenia sv. Ioanna Zlatoustaho. Tom 7, kn. 1. Sankt Peterburg 1911, s. 155).

Všetky blaženstvá predstavujú akýsi rebrík, po ktorom človek vchádza do nebeského Kráľovstva, do Kráľovstva Svätej Trojice. Kto spravodlivo má jedno blaženstvo, má všetky ostatné. Cez jedno sa dostávajú všetky. Skrze prvé sa dostávajú všetky ostatné blaženstvá, bez prvého nie sú možné nasledujúce, lebo blaženstvá sú jednopodstatné medzi sebou. „V skutočnosti, hovorí svätý Ján Zlatoústý, človek krotký bude oplakávať svoje hriechy, kto oplakáva svoje hriechy, bude aj krotkým, aj spravodlivým aj milosrdným; milosrdný, spravodlivý a skrušený bude zaiste aj srdcom čistý, taký bude aj tvorcom pokoja; a kto to všetko dosiahne, ten bude odhodlaný aj pre nebezpečenstvá, nezľakne sa zlorečení a ani nespočetných nešťastí“ (Tvorenia sv. Ioanna Zlatoustaho, cit. dielo, s. 157).

Princíp týchto blaženstiev teda spočíva v tom, že všetky sú v tesnom spojení medzi sebou, alebo v jednom z nich sú zhrnuté cnosti aj iného blaženstva; tak v duchovnej chudobe je plač a zármutok po Bohu, smäd a hlad po spravodlivosti. Pri lepšom a dôkladnejšom nahliadnutí na blaženstvá je tiež možné zistiť, že s jedným blaženstvom sú nerozlučne späté iné, tak s krátkosťou a čistotou srdca sú späté nerozlučne milosrdenstvo a neustála starostlivosť o spokojné nažívanie medzi ľuďmi, teda o pokojné ovzdušie pokoja, mieru a vzájomnej zhody a porozumenia. A konečne všetky tieto cnosti splietajú veniec udalosti, možnosti a statočnosti pri prenášaní utrpení pre spravodlivosť a za Christa, za Jeho náuku, Jeho vieru. Podobný vzťah je aj u sľúbených odmien, takmer s každou sú nerozlučne spojené ostatné.

Zhrnúc teda všetky tieto úvahy v krátkosti o blaženstvách, možno vyvodiť záver, že poriadok týchto deviatich blaženstiev poukazuje na to, že na ceste k večnej blaženosti sú isté stupne, cez ktoré je možné dôjsť k dokonalosti a svätosti. V prvom rade je nevyhnutné viesť boj s každým zlom a s akýmkoľvek nepriateľom nesmrteľnej duše človeka, teda so všetkým hriešnym a nečestným a to predovšetkým takými cnosťami, akými sú pokora, skromnosť, kajúce oplakávanie hriechov, skutky milosrdenstva a nakoniec cez pokoj, spravodlivosť, čistotu srdca a trepezlivosť zmieriť sa s Bohom a tak nasledovať svetlý vzor a príklad života Isusa Christa.

Kto teda chce pochopiť a raz sa aj nadchýnať blaženosťou večného života, musí si hlavne a nevyhnutne zamilovať dobro a svätosť, pravdu a spravodlivosť. Nemyslieť len na seba, ale hlavne na vyššie zákony jestvovania, teda vyhľadávať nie dočasné, chvíľkové šťastie, ale večnú pravdu, večnú spravodlivosť, premáhať svoju zlú náladovosť, premáhať svoje hriešne zvyky, vášne a žiadostivosti. Vyžaduje sa teda boj so sebou samým, boj urputný a ťažký, trvajúci do posledného okamihu pozemského života. Mnoho treba vytrpieť, aby bolo urobené zádosť pravde a spravodlivosti, dobru a svätosti. A aby to človek dosiahol, nesporne sa musí obnoviť, vytrhnúť zo seba všetko hriešne, nastúpiť cestu, ktorú ukazuje apoštol Pavel: *„Vyzlečte si starého človeka s predchádzajúcim spôsobom života, ktorý hynie klamnými žiadosťami, obnovte sa duchovným zmyšľaním a oblečte si nového človeka, stvoreného podľa Božieho obrazu v spravodlivosti a svätosti pravdy... Nech z vašich úst nevyjde nijaké zlé slovo, ale iba dobré, na budovanie, kde treba, aby počúvajúcim prinášalo požehnanie. Nezarmucujte Svätého Božieho Ducha, ktorého pečať nosíte na deň vykúpenia“* (Ef 4, 22-24; 29-30). A ten istý apoštol nás ďalej povzbudzuje: *„A nepripodobňujte sa tomuto svetu, ale premeňte sa obnovením zmyšľania, aby ste vedeli rozoznať, čo je Božia vôľa, čo je dobré, čo je Mu príjemné, čo je dokonalé“* (Rim 12, 2). Rozšírením tejto myšlienky môžu byť aj slová sv. apoštola Jána, ktorý vo svojom prvom všeobecnom liste napísal: *„Nemilujte svet, ani to, čo je vo svete. Ak niekto miluje svet, nie je v ňom Otcova láska. Ved' nič z toho, čo je vo svete – žiadosť tela, žiadosť oči a pýcha života – nie je z Otca, ale zo sveta. A svet sa pomíňa aj so svojou žiadosťou. Kto však plní Božiu vôľu, zostáva naveky“* (1 Jn 2, 15-17). V duchovnom slova zmysle to znamená obliecť sa v Christa (Gal 3, 27), žiť Jeho náukou a neplniť viac žiadosti tela, teda nevenovať prílišnú starostlivosť o telo a jeho vášne (Rim 13,14). Ak teda človek svojimi príliš veľkými starosťami a rozkošami života nebude prehlušovať to dobro, to blaho, ktoré je v každom človeku neuvedomelé a skryté, tým mu pripraví úrodnú pôdu pre jeho plný rast, napredovanie a vývin. Lebo len takým spôsobom je možné ísť v šľapajach Christových (1 Pt 2, 21), teda tou cestou, ktorú ukázal vo svojich blaženstvách, cestou lásky a pokory, pravdy a spravodlivosti, pokoja a mieru, cestou k dokonalosti a svätosti a k blaženému večnému životu v Bohu a s Bohom cez Christa a vo Svätom Duchu.

Zoznam bibliografických odkazov:

- AFANASJEV, N.: *Trapeza Hospodňa*. Izd. Rel.-Pedagogičnaho kabinetu pri Bohoslov. Institute. Paris 1952.
- BARSOV, M.: *Sbornik statej po istolkovateľnomu i nazidateľnomu čteniju. Tom I*. Sankt Peterburg 1893.
- DMITREVSKIJ, I.: *Istoričeskoje, dogmaticeskoje i tajinstvennoje izjasnenie Božestvennoj liturgii*. Moskva 1993.
- KAVASILA, N., sv.: *Izjasnenije Božestvennoj liturgii*. Obščestvo ljubitelej pravoslavnoj literatury. Izdatel'stvo imeni svjatiteľa Lva, papy Rim-skoho. Kijev 2003.
- KERN, Kiprian, archim.: *Jevcharistia*. Paris 1947.
- KORMANÍK, Peter: *Pravoslávna liturgia. Liturgia katechumenov*. Prešovská univerzita. Pravoslávna bohoslovecká fakulta 2013.
- KRONŠTADTSKIJ, Ioann, sv.: *Moja žizň vo Christe. V 2. tomach*. M.: Blahovest, 1998.
- MANEK, Jindřich: *Dům na skale*. Praha 1967.
- MERELL, Ján: *Kázání na hoře*. Praha 1964.
- MIRKOVIČ, M.: *Pravoslávna liturgika I. a II*. Prešov 1994.
- Objasnenije četverojevanhelija*. Vypusk I. Kijev 1891.
- PAVEL, arcib.: *Ako veríme*. Vydala Pravoslávna cirkev v Československu. Prešov 1992.
- SCHMEMANN, A.: *Jevcharistia – Tajinstvo Carstva*. Paris IMCA-Press 1984.
- SKABALLANOVIČ, M.: *Tolkovyj typikon*. Vypusk III., Kijev 1915.
- SOLOVIJ, M. M.: *Božestvenna liturgija*. Romae 1964.
- SOLUNSKIJ, Simeon, bl.: *Objasnenije pravoslavnych bohoslužbenij, obrjadov i tajinstv*. „Blahoslovenije“, 2009.
- Svjatootečeskoje tolkovanie na Jevanhelie*. Vypusk I. Belaja Cerkov 1928.
- Tvorenija sv. Ioanna Zlatoustaho. Tom 7., kn. 1*. Sankt Peterburg 1911.
- VENIAMIN: *Novaja Skrižal'*. Izd. 17. Sankt Peterburg 1903.
- VISSARION (NEČAJEV), jep.: *Objasnenije Božestvennoj liturgii*. Izdatel'skij sovet Ruskoj Pravoslavnoj Cerkvi. Moskva 2006.
- VOJNAKOV, V.: *Penije antifinov i Jedinorodnyj Syne*. In. *ŽMP* 1977, nom. 3. Moskva 1977.

BIBLICKÉ UČENIE O ZÁVISTI A TÚŽBE PO SPORoch¹

doc. ThDr. Štefan Pružinský, PhD.

Vo všeobecnom liste svätého apoštola Jakuba sa nachádza myšlienka, ktorá poukazuje na podstatu a zhubné dôsledky pôsobenia závisť a túžby po hádkach a sporoch v srdci človeka. Táto myšlienka znie nasledovne: „Ale ak máte vo vašom srdci trpkú závisť a svárivosť, nevychvaľujte sa a neklamte proti pravde“; gr. εἰ δὲ ζῆλον πικρὸν ἔχετε καὶ ἐριθείαν ἐν τῇ καρδίᾳ ὑμῶν, μὴ κατακαυχᾶσθε καὶ ψεύδεσθε κατὰ τῆς ἀληθείας; csł. *Име же зѣвнѣтъ горькѣ имате и рвѣніе въ ермиѣхъ вѣшнѣхъ, не хвалѣтеа, ни лжѣте на истинѣ*). Uvedenú myšlienku apoštol Jakub vyslovil v kontexte svojej úvahy o pravej kresťanskej múdrosti a chcel ňou v prvom rade povedať, že tá múdrosť, ktorá sa nevyznačuje krotkosťou a prostotou, ale je spojená so závisťou a svárivosťou, nie je hodná žiadnej pochvaly, pretože je v rozpore s pravdou.

Závisť a svárivosť má podľa slov apoštola Jakuba svoje sídlo „v srdci“ (gr. ἐν τῇ καρδίᾳ; csł. *въ ермиѣхъ вѣшнѣхъ*), čiže vo vnútornom človeku. Pojmom srdce sa najprv označoval vnútorný duševný život človeka a až „neskôr sa týmto pojmom začal nazývať aj vnútorný (telesný) orgán, ktorý čerpá krv“². Židia chápali srdce ako „centrum myšlienok a pocitov“³.

Slovo „závisť“ (gr. ζῆλος; csł. *зѣвнѣтъ*), ktoré na tomto mieste použil apoštol Jakub, by sme mohli preložiť aj ako žiarlivosť, ktorá so závisťou tesne súvisí. Grécke slovo ζῆλος je odvodené od gréckeho slova ζέσις, ktoré označuje var, vretie, kypenie. V prenesenom zmysle toto slovo môžeme preložiť aj ako zápal, zanietenie, horlivosť, vzrušenie, či silná túžba po niečom alebo niekom. V negatívnom zmysle tento pojem vyjadruje závisť spojenú s nevraživosťou, nenávisťou a celkovým znepokojením.

¹ Tento článok je jedným z výsledkov riešenia vedecko-výskumného projektu „Výklad všeobecného listu svätého apoštola Jakuba (Exegéza 3. kapitoly)“ (VGA PC č. 2/2016).

² ΣΑΚΚΟΥ, Σ. Ν.: *Ερμηνεία εις τήν Επιστολήν του Ιακώβου*. Θεσσαλονίκη 1975, s. 93.

³ ΑΓΟΥΡΙΔΗ, Σ. Χ.: *Υπόμνημα εις τήν επιστολήν του Αγίου Ιακώβου*. Αθηναι 1956, s. 62.

Na dvojitú podobu závisť poukazoval už Aristoteles, podľa ktorého ten, kto závidí, buď „ľutuje, že nemá dobré veci a vlastnosti iného a snaží sa ich získať“, alebo jednoducho „ľutuje, že iný má to, čo má, neusiluje sa nadobudnúť to isté, ale túži iba po tom, aby ten iný o to, čo má, prišiel“¹. Prvý druh závisť Aristoteles označuje ako aktívnu závisť a používa pre ňu pojem ζήλος. Druhý druh závisť Aristoteles označuje ako pasívnu závisť a používa pre ňu pojem φθόνος. V tomto zmysle závisť môže teda mať pozitívnu aj negatívnu podobu. Pozitívnu je závisť vtedy, keď je impulzom k pozitívnemu súťaženiu a predbiehaniu sa v dobre a vedie k túžbe a ochote nadobudnúť dobré vlastnosti iných ľudí pre dobro všetkých. V slovenčine by sme ju mohli nazvať skôr horlivosťou, keďže slovo závisť má takmer výlučne negatívny význam. Pozitívna horlivosť je od Boha, je to Boží dar, ktorý sa prejavuje ako „vznešená súťaživosť, posvätná túžba, živosť duše a aktívnosť. Kresťan musí byť horlivcom. Nemôže byť nečinný, pretože viera v ňom doslova vrie a kypí“².

Negatívnou je závisť vtedy, keď sa stane vášňou prejavujúcou sa zožieraním sa kvôli blahu, pokroku a úspechu iných ľudí. Takáto závisť je čisto negatívnym javom, ktorý postupne vedie až k ubližovaniu iným a dokonca aj samému sebe. O sebadeštruktívnej sile závisť svedčí aj fakt, že grécky pojem φθόνος, ktorý ju vyjadruje je odvodený od slovesa φθίω, ktoré znamená chradnúť, vädnúť, hynúť. Závisť je teda zameraná na spôsobenie, či aspoň želanie zla a ujmy iným ľuďom, no v konečnom dôsledku aj samotného závistlivca privádza k strate radosti zo života, postupnému duševnému a duchovnému ochabovaniu, nemo-ci až smrti. Negatívna závisť je démonská a satanská. Je to „strašná vášeň, ktorá žiaľ rastie už v detských dušiach a zakoreňuje sa najviac v dušiach náboženských ľudí. Je to strašný trň, ktorý bodá do duše... Duša ovládnutá závisťou sa stráca a trápi v marazme. Závisť robí človeka krátkozrakým, kvôli čomu závistlivec nevidí dobro iného človeka. Spôsobuje, že človek nemôže zniesť pohľad na úspech (pokrok, napredovanie) iného človeka, túži po tom, aby ho ponížil, aby zahasil jeho žiaru, aby zničil jeho dielo. Vedie k škodoradosti a usiluje sa spôsobiť

¹ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ: Πητορ. 2, 2, 1 (1388αβ). In: ΣΑΚΚΟΥ, Σ. Ν., cit. dielo, s. 91.

² ΑΕΡΑΚΗ, Δ. Γ., Αρχιμ.: 'Η Έπιστολή του 'Ιακώβου. 'Αθήνα 1986., s. 88.

zlo inému človeku“¹. Závist, ktorá nedopraje iným, chce iných akoby okradnúť: „Keď jeden človek závidí druhému, znamená to, že vo svojom srdci už ukradol a prisvojil si niečo, čo si nezaslúži a čo mu nepatrí“². Závistlivec samozrejme najviac okráda samého seba, pretože závisťou sa pripravuje o skutočnú radosť, mnohé cnosti, Božiu blahodať aj o životné sily.

V Starom Zákone sa na označenie závisti používa iba pojem ζήλος, no v oboch významoch (pozitívnom aj negatívnom), pričom konkrétny význam je možné určiť iba z kontextu. Príkladom pozitívneho významu slova ζήλος je text z knihy proroka Izaiáša, ktorý pri doslovnom preklade síce znie: „Závist zachváti nepoučených ľudí“³ (gr. ζήλος λήψεται λαὸν ἀπαιδευτον; csl. РѢКНОСТЬ (ЗѢКНОСТЬ) прїи́метъ лю́ди непакиꙋзанииѡ), no skutočný zmysel tohto textu je nasledujúci: „Národ, ktorý je teraz nepoučený Božím zjavením, čiže pohania, bude zachvátený túžbou, aby sa stal učeníkom a účastníkom tohto zjavenia, keď sa ono zjaví prostredníctvom Christovho vykúpenia“⁴. Príkladom negatívneho významu slova ζήλος sú zasa slová z Knihy prísloví, kde sa píše, že „zlost je bez milosti a hnev je krutý, kto však obstoí pred závisťou?“⁵ (gr. ἀνελεήμων θυμὸς καὶ ὀξεία ὀργή, ἀλλ’ οὐδένα ὑφίσταται ζήλος; csl. БѢЗМІЛОСТІЕНА ѿростъ ѿ ѿстръ гнѣвъ, но ни҃чтоже постоитъ рѣкнотѣ).

V Novom Zákone sa už používajú obidva pojmy ζήλος aj φθόνος, pričom φθόνος označuje vždy iba zlú závist⁶ a pojem ζήλος sa používa aj v pozitívnom zmysle ako dobrá horlivosť⁷, aj v negatívnom ako závisť, či nerozumná horlivosť (gr. ζήλον... οὐ κατ’ ἐπίγνωσιν; csl. рѣкнотѣ... не по разумѣ)⁸. V tomto verši je potrebné pojem ζήλος chápať v negatívnom zmysle ako závisť, na čo poukazuje aj prívlastok „horká“ (gr. πικρὸς; csl. горька), čiže zlomyseľná, jedovatá, trpká, prinášajúca zlé

¹ АЕРАΚΗ, Δ. Γ., Αρχιμ., cit. dielo, s. 88-89.

² СТЕНЯЕВ, О., прот.: *Мудрость небесная и земная. Беседы на послание апостола Иакова*. Москва 2014, s. 148.

³ Iz 26, 11.

⁴ ΣΑΚΚΟΥ, Σ. Ν., cit. dielo, s. 92.

⁵ Pr 27, 4.

⁶ Pozri Mt 27, 18.

⁷ Pozri 2Kor 7, 7.

⁸ Pozri Rim 10, 2; Sk 5, 17.

plody a dôsledky pre toho, kto sa jej poddal, aj pre tých, proti ktorým je namierená. Trpkosť závisť, o ktorej sa hovorí na tomto mieste, naznačuje, že apoštol Jakub mal na mysli aj závišť či nerozumnú horlivosť v zmysle „fanatizmu plného trpkosti“¹, čiže večnej nespokojnosti a želania čo najskoršieho trestu od Boha pre tých, ktorých fanatik považuje za nehodných prijímať Božie dary a blahá. Na tomto mieste je potrebné zdôrazniť, že zlá a fanatická závišť či horlivosť nemá s dobrou horlivosťou absolútne nič spoločného. „Trpká závišť a svätá horlivosť sú navzájom tak odlišné a protikladné ako ohniví Serafíni a ohnivé peklo“².

O horkej, zlej a jedovatej závisťi veľmi výstižne hovorí sv. Ján Kasian Rímsky. V jeho besede s abbom Šammonom vysvetľuje vlastnosti závisťi nasledujúcimi slovami: „Závišť je ťažšie vyliečiť než iné vášne. Pre toho, koho závišť už raz prenikla svojim jedom, takmer niet lieku. Závišť je ako nákaza, o ktorej sa hovorí cez proroka: „Pošlem proti vám hadov, vretenice, na ktoré neúčinkuje zaklínanie, a budú vás štípať“ (Jer 8, 17). Prorok správne prirovnáva závišť k jedu vretenici, ktorým sa ako prvý nakazil a kvôli ktorému aj zahynul ten, ktorý sa stal vodcom a príčinou všetkých jedov (satan). Najprv zahubil sám seba a až potom vylial smrtonosný jed na človeka, voči ktorému zahorel závišťou: „Pre závišť diabla totiž vošla do sveta smrť, a napodobňujú ju tí, čo sú na jeho strane“ (Prem 2, 24). Tak, ako ten, ktorý sa ako prvý rozložil od nákazy tohto zla, neprijal ani liek pokánia, ani žiadny iný prostriedok k uzdraveniu, tak, aj tí, ktorí dopustili na seba rany od tohto uhryznutia, odvrhujú od seba každú pomoc svätého zaklínania (pozri Ž 57(58), 5-6). Pretože nie kvôli nejakému previneniu iných ľudí, ale kvôli ich šťastiu sa trápia, hanbia sa priznať si samotnú pravdu a vymýšľajú preto všeliaké vedľajšie, prázdne a škaredé príčiny svojho zármutku. Pretože tieto príčiny sú úplne falošné, existuje pre nich iba jediný liek – odvrhnutie od seba tohto smrtonosného jedu, ktorý si nechcú priznať a skrývajú ho vo svojom srdci. Premúdry (Kazateľ) o tom správne povedal, že „ak had uštipne pred zakliatím, zaklínač je zbytočný“ (Kaz 10, 11). Sú to tajné uhryznutia, na ktoré jediné nezaberajú lieky múdrych. Závišť je až taká

¹ ΑΓΟΥΡΙΑΗ, Σ. Χ., cit. dielo, s. 62.

² ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, Π. Ν.: 'Υπόμνημα εις τὰς Ἐπιστολάς τῆς Καινῆς Διαθήκης. τ. 3. Ἀθήναι 1996., s. 265.

nevyliciteľná a zhubná, že ešte aj od láskavosti sa stáva ešte tvrdšou, od úslužnosti sa stáva ešte pyšnejšou, kvôli darčekom sa hnevá. Pretože, ako hovorí Šalamún, „závišť nič nestrpí“ (Pr 6, 34). Čím viac bude iný napredovať v krotkosti pokory alebo v cnosti trpezlivosti alebo v sláve štedrosti, tým väčšou závišťou zahorí závistlivec, ktorý tomu, komu závidí, želá len pád alebo smrť. Napríklad závišť jedenástich patriarchov (Jozefových bratov), nemohla byť obmäkčená nijakou pokornosťou ich nevinného brata, ako o tom hovorí Sväté Písmo (1Mjž 37 kap.). A bratia mu závideli preto, lebo ho miloval ich otec. O ničom s ním nemohli hovoriť pokojne, kým ich závišť, ktorá nestrpela nijakú láskavosť úslužného a pokorného brata a ktorá si želala jeho smrť, nebola ako tak uspokojená aspoň jeho predaním (do otroctva). Z uvedeného je vidno, že závišť je zhubnejšia a ťažšie vyliečiteľná ako všetky ostatné poškvrnenia. Lieky, od ktorých ostatné vášne miznú, závišť ešte viacej rozpaľujú. Napríklad ten, kto je zarmútený kvôli veľkej ujme, ktorú mu spôsobili, uzdravuje sa, keď ho štedro obdarujú. Alebo ten, kto je nespokojný kvôli urážke, ktorú mu spôsobili, uspokojuje sa, keď sa mu pokorne ospravedlnia. Ale čo urobíš tomu, kto sa ešte viac zarmucuje kvôli tomu, že ňa vidí viac pokorným a prívetivým, koho rozpaľuje k hnevu nie láska k zisku, ktorú je ľahké uspokojiť nejakou odmenou, koho rozpaľuje k hnevu nie urážka alebo pomstychtivosť, ktorá sa dá prekonať láskavosťou a úslužnosťou, ale kto sa hnevá kvôli cudziemu úspechu a šťastiu? Kto sa rozhodne pre uspokojenie závistlivca vzdať sa bláh, stratiť šťastie, podrobiť sa nejakému nešťastiu? Preto aby vretenica (diabol) jedinou ranou spôsobenou týmto zlom závišti nezničil všetko to, čo je v nás živé, čo sa oduševňuje živým pôsobením Sv. Ducha, neustále budeme prosiť o Božiu pomoc, pre ktorú nie je nič nemožné. Iné jedy hadov, čiže telesné hriechy alebo poškvrnenia, ktorým sa človek tak ľahko podrobuje, no od ktorých sa aj rýchlo očisťuje ľudská slabosť..., neprivedú dušu k večnej smrti, ak nejaký skúsený zaklínač (duchovný lekár)... použije protijed, alebo liek spasiteľných slov. No závišť ako jed vypustený vretenicou zabíja samotný život náboženstva a viery ešte predtým, než človek pocíti ranu v tele. Pretože závistlivec nie proti človeku, ale zjavne proti Bohu povstáva, keď nič iné nechce vziať bratovi, len dobrú zásluhu. Závistlivec ohovára nie vinu človeka, ale Božie súdy. Závišť je ako „koreň horkosti, ktorý rastie do výšky“ (Hebr 12, 15)

a usiluje sa hanobiť samotnú príčinu dobra – Boha, ktorý dáva človeku všetky blahá“¹.

Satanský pôvod závisť potvrdzujú aj slová známeho rímskeho filozofa, teológa a senátora Flávia Aurélia Kassiodora, ktorý hovorí, že „skutoční veriaci by nemali mať (v sebe) horkú závišť, pretože nie je daná zhora (od Boha), ale... od satanskej zákernosti. Veď tam, kde je závišť a svárivosť, tam je neznášanlivosť a špina, ktoré sú božskou autoritou odsudzované“². Pre vysvetlenie pôsobenia závisť uvedieme ešte slová svätého Vasiľa Veľkého, ktorý hovorí, že „závistlivých ľudí je možné spoznať už podľa samotnej tváre. Oči majú nevýrazné, líca vpadnuté, obočie zamračené, dušu znepokojenú trápením a nemajú dobrý úsudok o veciach. Pre nich nie je chvályhodný ani cnostný skutok, ani sila slova skrášlená vážnosťou a priemnosťou, ani nič iné, čo je hodné napodobňovania a pozornosti. Ako niektoré vtáky, keď preletia ponad mnohé lúky a miesta, ktoré sú príjemné a voňavé, snažia sa nájsť niečo smradľavé, alebo ako muchy, ktoré obídu to, čo je zdravé, a ponáhľajú sa na hnoj, tak aj závistliví ľudia nehľadia na svetlosť života a veľkosť zásluh, ale útočia iba na to, čo je zhnité. Keď sa niekomu stane, že spácha nejaký priestupok (ako to u ľudí často býva), rozhlasujú to všade a chcú, aby jedine podľa tohto skutku hodnotili všetci človeka“³.

Pod pojmom „**svárivosť**“ (gr. ἐριθείαν; sl. ꙗꙋꙋꙋꙋ) je potrebné rozumieť hriechu a „odsúdeniahodnú“⁴ vášeň, ktorá sa vyznačuje záľubou v sporoch a hádkach, kedy cieľom nie hľadať pravdu v duchu pokoja a lásky, ale iba jednoducho zvíťaziť nad iným človekom, prekonať a po-

¹ ИОАНН КАССИАН РИМЛЯНИН, преп.: О зловредности зависти. In: *Писания*. Москва 1993, s. 512-513.

² КАССИОДОР: Обзор апостольских посланий. In: БРЭЙ, Д.: *Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I-VIII веков. Новый Завет. Кафолические послания*. Тверь 2008, s. 52.

³ ВАСИЛИЙ ВЕЛИКИЙ, святитель: Беседа 11. О зависти. In: *Творения: Том первый: Догматико-полемические творения. Экзегетические сочинения. Беседы*. Москва 2009, s. 662. (online). [cit. 2019-09-04]. Dostupné na internete: https://azbyka.ru/otechnik/books/original/15868/svt_Vasilii_Velikiy_1.pdf

⁴ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΟΥ, επ. Τρικκης: Ὑπομνήματα εἰς τὰς καθολικὰς Ἐπιστολάς. Ἰακωβου Ἀποστόλου ἡ καθολικῆς ἐπιστολῆς. In: ΜΙΓΝΕ, J.-P.: *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 119. Αθήναι : Κέντρον Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.). 2006. p. 492.

raziť ho v reči. Ciele hašterivého človeka sú nízke, samoučelné, márne a zbytočné. Rétorické a presvedčivé výrazy používa iba nato, aby „predstavil a odporučil samého seba ako neobviniteľného“¹. Svárlicosť sa prejavuje „uštípačnými a agresívnymi slovami“², „ohováraním a zlorecením“³, „bezohľadným uplatňovaním vlastných záujmov alebo vlastnej reputácie..., žiarlivým strážením osobnej cti, bojovým vymáhaním vlastného záujmu, nemilosrdným odplácaním sa za každú skutočnú aj domnelú krivdu“⁴. Pred týmto hriechom pomerne často varuje kresťanov aj apoštol Pavol⁵. Pojomom svárlicosť sa označuje „hádavé rozpoloženie“⁶ človeka. Veľmi zaujímavá je etymológia gréckeho pojmu ἐριθεία, použitého v tomto verši. Toto slovo pochádza z podstatného mena ἐριθος, čiže robotník alebo pracovník⁷. Pojem ἐριθεία preto pôvodne označovalo službu pracovníka, ktorý pracoval za mzdu, nájomného nádenníka. Neskôr sa používalo na označenie hlavného iniciátora v skupine pracovníkov, či všeobecne ľudí. A nakoniec sa význam tohto slova začal vzťahovať na „svárlivý duch, ktorý sa vytvoril medzi jednotlivými vodcami ľudí alebo medzi tými, čo sa usilovali o dosiahnutie významných štátnych funkcií (karieristami)“⁸. V tomto poslednom zmysle (svárlicosťi) sa tento pojem používa v textoch Nového Zákona aj u apoštolských mužov⁹. Svárlicosť spomína apoštol Jakub až po závisť preto, lebo závisť predchádza svárlicosť, závisť je ako koreň, z ktorého svárlicosť vyrastá. Závisť „povzbudzuje a rozducháva záľubu v súperení“¹⁰ a sporoch.

¹ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, οσ.: *Ερμηνεία εἰς τὰς ἐπτα Καθολικὰς Ἐπιστολάς τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων Ἰακώβου, Πέτρου, Ἰωάννου καὶ Ἰούδα*. Θεσσαλονίκη 1986, σ. 118.

² ΑΕΡΑΚΗ, Δ. Γ., Αρχμ., cit. dielo, s. 89.

³ ФЕОФИЛАКТ БОЛГАРСКИЙ, бл.: *Толкования на Деяния и послания святых апостолов*, Москва 2009, s. 327.

⁴ SOUČEK, J. B.: *Dělná víra a živá naděje, Výklad epištoly Jakubovy a první epištoly Petrovy*. Praha 1968, s. 62.

⁵ Pozri Rim 1, 29; 2, 8; 2Kor 12, 20; Gal 5, 20; Flp 1, 17; 2, 3.

⁶ ΣΑΚΚΟΥ, Σ. Ν., cit. dielo, s. 92.

⁷ ДВОРЕЦКИЙ, И. Х.: *Древнегреческо-русский словарь*. Том I, Москва 1958, s. 662.

⁸ ΣΑΚΚΟΥ, Σ. Ν., cit. dielo, s. 92-93.

⁹ Pozri ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ, αγ.: Προς Φιλαδελφείς 8, 2. In: ΚΡΙΚΩΝΗ, Χ. Θ.: *Αποστολικοί Πατέρες*, Τ. 1. Θεσσαλονίκη 1995, s. 160-161.

¹⁰ ΤРЕМΠЕΛΑΣ, Π. Ν., cit. dielo, s. 265.

Múdrosť spojená so závisťou a svárliivosťou nie je pravou múdrosťou, ale naopak prázdny vychvaľovaním sa a klamstvom proti pravde. Výzva „**nevychvaľujte sa**“ (gr. μή κατακαυχᾶσθε; csl. не хвалителъ) bola vyslovená proti „falošnému vychvaľovaniu sa vlastnením pravdy“¹, proti ktorej niektorí z adresátov listu hrešili svojím zlým životom a skutkami. To, že apoštol Jakub mal v tomto verši na mysli vychvaľovanie sa konkrétne pravdou, potvrdzuje aj skutočnosť, že v niektorých starých rukopisoch (napr. v Sinajskom kódexe a v Peššite) text tohto verša znel nasledovne: „...nevychvaľujte sa pravdou a neklamte“², čiže inými slovami „nevychvaľujte sa na úkor pravdy používajúc ju ako nástroj pre svoje vášne a vyzdvihnutie svojho ega“³. „Nesúladslov a skutkov v živote niektorých z tých, čo si želali byť učiteľmi iných, vytvárala zmätok v chápaní múdrosti a pravdy, ktorý škodil obom (učiteľom aj učeníkom)“⁴.

V súlade s kontextom celého listu je pod „pravdou“ v tomto verši potrebné rozumieť Bohom zjavenú pravdu v jej plnosti, čiže slová kresťanského Evanjelia⁵. Svedčí o tom aj určitý člen (τῆς), ktorý sa v gréckom texte nachádza pred slovom pravda, a ktorú poukazuje na to, že tu nie je reč o hocijakej pravde vo všeobecnosti, ale o konkrétnej a čitateľom dobre známej pravde Evanjelia. Napriek tomu, pravdu je na tomto mieste, podobne ako v celom Novom Zákone, potrebné chápať nielen dogmaticky, ale aj „sociálne“⁶. Skutočná pravda Evanjelia je totiž neoddeliteľná aj od pravdivého evanjeliového života a je tak základom zdravých sociálnych vzťahov. Toto platí nielen v spoločenskej oblasti, ale aj v Cirkvi. Preto to, „či žije nejaké spoločenstvo v pravde, rozhoduje o tom, či toto spoločenstvo existuje ako cirkevná obec, alebo iba ako spoločenstvo“⁷.

¹ ΑΓΟΥΡΙΑΗ, Σ. Χ., cit. dielo, s. 62.

² NOVUM TESTAMENTUM GREECUM, editio Critica maior, IV. Catholic letters. Part 1. Text. Installment 1. James. Stuttgart 1997, s. 61.

³ ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, Π. Ν., cit. dielo, s. 265.

⁴ ΑΓΟΥΡΙΑΗ, Σ. Χ., cit. dielo, s. 62.

⁵ Pozri Jk 1, 21.

⁶ HOPPE, R.: *List Jakubův*. Kostelní Vydří 2001, s. 73.

⁷ HOPPE, R., cit. dielo, s. 73.

Múdrosť spojená so závišťou a svárliivosťou je klamstvom „**proti pravde**“ (gr. κατὰ τῆς ἀληθείας; sl. на истину), pretože je v rozpore s tou pravdou, ktorú zjavil Boh v Evanjeliu. Ak niekto závidí a rád sa háda, znamená to, že nežije v duchu pravdy, čiže Evanjelia¹. Takýto človek bez ohľadu na to, či ide o obyčajného veriaceho alebo o kresťanského učiteľa, klame aj vtedy, keď tvrdí, že hlása kresťanskú pravdu, pretože v takomto stave nie je možné pravdu Evanjelia chápať správne. V knihe Šalamúnových múdrostí je táto skutočnosť vyjadrená v nasledujúcich slovách: „Múdrosť nevstúpi do zlomyseľnej duše, ani neprebýva v tele, ktoré sa prevíňuje hriechom“². Tam, kde niet cnostného života, tam niet ani správneho chápania evanjeliovej pravdy. „Ak sa kresťanská pravda nestala životom človeka a neprenikla do jeho vôle a srdca, v jeho ústach je len klamstvom proti Evanjeliu“³. Závišť a svárliivosť je nezlučiteľná s pravdou a múdrosťou, pretože „pravdivá múdrosť sa vyznačuje láskou a krotkosťou a len pokojamilovní učitelia môžu rozsievať dobro... Pravdivá múdrosť sa dáva Bohom len tým, ktorí milujú Boha“⁴ a v Bohu aj všetkých ľudí. Falošná múdrosť, ktorej príznakom je závišť a sklon k hádkam, je len „paródiou na pravdivú múdrosť a aj jej pôvod je v úplnom protiklade s nebeskou múdrosťou“⁵.

Slovami o tom, že svárliví a závistliví ľudia sa nemajú márne chváliť, že poznajú pravdu, apoštol Jakub chcel vyjadriť myšlienku, že pre svárlivých, výbušných, agresívnych a závistlivých ľudí je skutočná pravda a múdrosť absolútne nedosiahnuteľná. Takýto ľudia si môžu iba domýšľať a namýšľať, že majú nejaké poznanie a zručnosti. Ich poznanie a zručnosti sú iba zdanlivé a úplne protikladné pravde, ktorú poznajú iba krotkí a pokorní ľudia s dobrým a mravným správaním a spôsobom života. Závistliví a svárliví ľudia nemajú právo chváliť sa svojim kresťanstvom. Napriek tomu, že svoje konanie niekedy hrdo nazývajú bojovnosťou, priebojnosťou, chytrosťou, životnou skúsenosťou, či dokonca múdrosťou, ich konanie nemá nič spoločné so skutočnou múd-

¹ Porovnaj Jk 1, 18; 5, 19.

² Prem 1, 4.

³ ЯРОШЕВСКИЙ, Г., Иером.: *Соборное Послание св. Апостола Иакова*. Киев 1901, s. 225.

⁴ ИВАНОВ, А.: *Руководство к изыскательному чтению книг Нового Завета, Обзорение посланий апостольских и Апокалипсиса*. С.-Петербург 1893, s. 20. Porovnaj Jn 13, 35.

⁵ ЛОПУХИН, А. П.: *Толковая Библия*. Харвест 2000, s. 996.

rosťou, ktorá pochádza od Boha. „Isus Christos neprišiel preto, aby vytváral alebo posilňoval takéto presvedčenie. Takúto múdrosť si ľudia vytvárajú sami, keď o svojich skúsenostiach uvažujú iba svojou prízemnou myslou“¹.

Závistlivý a hašterivý človek, hocikolko by sa chválil učenosťou, v skutočnosti zostáva „naivným a bezduchým človekom“². Svojim zlým životom a správaním „dokazuje lživosť svojho učenia“³. **Klamstvo** proti pravde je dôsledkom jeho márneho a pyšného vychvaľovania sa údajným poznaním pravdy. Klamstvo je zároveň aj ďalším dôvodom k ešte väčšiemu vychvaľovaniu sa a povyšovaniu sa nad iných ľudí aj napriek tomu, že závistlivý a svárliivý človek sa nemá čím skutočným pochváliť. „V samolúbom a vášnivom zápale (zanietení, vzrušení, rozhorčení) sa vždy skrýva nebezpečenstvo svoje chápanie pravdy prijať za samotnú pravdu a proti pravde narozprával veľa lži“⁴.

Výzva apoštola Jakuba, aby sa závistlivci a konfliktní ľudia nechválili a neklamali, svedčí o tom, že samochvála a klamstvo je častým, príznacným a usvedčujúcim javom u takýchto ľudí. „Človek zachvátený závišťou hanobí toho, komu závidí, a seba vyvyšuje a chváli akoby s pokorou, aby našiel súcit u iných ľudí. Niekedy sa stáva, že bez svedomia klame a odsudzuje to, čo je hodné úcty a nie hanobenia. Takto bez svedomia klamali proti pravde evanjeliového učenia a proti zvestovateľom tejto pravdy nepovolani učiteľia. Pre úspech vo svojom bezbožnom diele používali prázdne slová (2Tim 2, 16) a klamali, lebo sa výpočítavo usilovali získať česť učiteľstva pre seba. A pretože nemohli podkopať autoritu evanjeliovej pravdy v jej princípoch, vysmievali sa... a používali drzé a lživé slová“⁵. Takýmto spôsobom vznikli a vznikajú dodnes herézy a rozkoly v náboženskej oblasti. Za každou herézou a rozkolom je závišť voči riadne ustanoveným a slúžiacim cirkevným pastierom a ich veriacim, niečie neuspokojené osobné ambície, snaha

¹ SOUČEK, J. B., cit. dielo, s. 62-63.

² АЕРАКН, Δ. Γ., Αρχιμ., cit. dielo, s. 89.

³ ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, Π. Ν., cit. dielo, s. 265.

⁴ ОРЛИН, Н.: *Соборныя послания апостола Иакова, первое и второе ап. Петра и ап. Иуды*. Москва 2005, s. 34.

⁵ КИБАЛЬЧИЧЪ, И.: *Опыт обозрения и объяснения соборного послания св. ап. Иакова*. Москва 2004, s. 107-108.

presadiť samého seba za cenu nepokojov, neporiadku, hádok a škandálov a snaha urobiť si z veriacich svojich vlastných nasledovníkov a živiteľov cestou prilákania ich na nové, čisto ľudské a vášne vzbudzujúce myšlienky.

Závisť a svárlicosť je spojená s klamstvom podobne ako nenávisť, o ktorej sú v mimobiblickom apokryfe Gádov závet napísané tieto zaujímavé slová: „Nenávisť je zlá, pretože je neustále spojená s klamstvom, hanobí pravdu a z komára robí ľavu, tmu považuje za svetlo a o sladkom hovorí, že je horké, učí udávačstvu, vášnivej bojaktivosti a spupnosti, aj každej žiadostivosti po zlých veciach a naplňuje srdce diabolskom jedom”¹.

Zoznam bibliografických odkazov:

- ΑΕΡΑΚΗ, Δ. Γ., Αρχιμ.: *‘Η ‘Επιστολή τοῦ ‘Ιακώβου*. 1. vydanie. Ἀθήνα 1986.
- ΑΓΟΥΡΙΔΗ, Σ. Χ.: *Υπόμνημα εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἀγίου Ἰακώβου*. 1. vydanie. Αθήναι 1956.
- БИБЛИЯ. *Книги Священного Писания Ветхого и Нового Завета на церковнославянском языке*. 2. vydanie. Москва 1993. ISBN 5-85524-009-6.
- BIBLIA. *Slovenský ekumenický preklad s deuterokanonickými knihami*. 3. vydanie. Banská Bystrica 2015. ISBN 978-80-85486-98-8.
- БРЭЙ, Д.: *Библейские комментарии отцов Церкви и других авторов I-VIII веков. Новый Завет. Кафолические послания*. Тверь 2008. ISBN 978-5-901494-12-7.
- ДВОРЕЦКИЙ, И. Х.: *Древнегреческо-русский словарь*. Том I. Москва 1958.
- ФЕОФИЛАКТ БОЛГАРСКИЙ, бл.: *Толкования на Деяния и послания святых апостолов*, Москва 2009. ISBN 978-5-91362-178-8.
- HOPPE, R.: *List Jakubův*. Kostelní Vydří 2001. ISBN 80-7192-498-9.

¹ SOUŠEK, Z.: *Knihy tajemství a moudrosti I. Mimobiblické židovské spisy: Pseudepigraphy*, Praha 1995, s. 265.

- ИОАНН КАССИАН РИМЛЯНИН, преп.: О зловредности зависти. In: *Писания*. Москва 1993.
- ИВАНОВ, А.: *Руководство к изяснительному чтению книг Новаго Завета, Обзорение посланий апостольскихъ и Апокалипсиса*. С.-Петербург 1893.
- ЯРОШЕВСКИЙ, Г., Иером.: *Соборное Послание св. Апостола Иакова*. Киевъ 1901.
- КИБАЛЬЧИЧЪ, И.: *Опыт обозрения и объяснения соборного послания св. ап. Иакова*. 3. vydanie. Москва 2004.
- ΚΡΙΚΩΝΗ, Χ. Θ.: *Αποστολικοί Πατέρες, Τ. 1. 2*. vydanie. Θεσσαλονίκη 1995. ISBN 960-12-0427-X.
- ЛОПУХИН, А. П.: *Толковая Библия*. Харвест 2000. ISBN 985-13-2254-7.
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, οσ.: *Ερμηνεία εἰς τὰς ἐπτα Καθολικάς Ἐπιστολάς τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων Ἰακώβου, Πέτρου, Ἰωάννου καὶ Ἰούδα*, 3. vydanie. Θεσσαλονίκη 1986.
- NOVUM TESTAMENTUM GREACUM, editio Critica maior, IV. Catholic letters. Part 1. Text. Installment 1. James. Red. B. Aland a kol. 2. vydanie. Stuttgart 1997. ISBN 3-438-05600-3.
- ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΟΥ, επ. Τρικκης: Ὑπομνήματα εἰς τὰς καθολικάς Ἐπιστολάς. Ἰακώβου Ἀποστολου η καθολική επισολή. In: MIGNE, J.-P.: *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΤΡΟΛΟΓΙΑ (Patrologia Graeca)*. Τομος 119. Αθήναι : Κέντρον Πατερικῶν Εκδόσεων (ΚΕ.Π.Ε.). 2006. p. 456-509.
- ОРЛИН, Н.: *Соборныя послания апостола Иакова, первое и второе ап. Петра и ап. Іуды*. 2. vydanie. Москва 2005.
- ΣΑΚΚΟΥ, Σ. Ν.: *Ερμηνεία εἰς τὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἰακώβου*. Θεσσαλονίκη 1975.
- SOUČEK, J. B.: *Dělná víra a živá naděje, Výklad epištoly Jakubovy a první epištoly Petrovy*. Praha 1968.
- SOUŠEK, Z.: *Knihy tajemství a moudrosti I. Mimobiblické židovské spisy: Pseudepigraphy*. Praha 1995. ISBN 80-7021-144-X.
- СТЕНЯЕВ, О., прот.: *Мудрость небесная и земная. Беседы на послание апостола Иакова*. 2. vydanie. Москва 2014. ISBN 978-5-4279-003204.
- ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ, Π. Ν.: Ὑπόμνημα εἰς τὰς Ἐπιστολάς τῆς Καινῆς Διαθήκης. τ. 3. 4. vydanie. Ἀθήναι 1996.

ВАСИЛИЙ ВЕЛИКИЙ, святитель: Беседа 11. О зависти. In: *Творения: Том первый. Догматико-полемические творения. Экзегетические сочинения. Беседы*. Москва 2009, s. 662. (online). [cit. 2019-09-04]. Dostupné na internete: https://azbyka.ru/otechnik/books/original/15868/svt_Vasiliy_Velikiy_1.pdf

O KNIHE SPRAVODLIVÉHO JÓBA II.

doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Kniha Jób sa radí medzi poučné knihy Starého Zákona, a síce hovorí najmä o utrpení, môžeme v nej nájsť mnoho múdrych myšlienok aj o pravej spravodlivosti, pokore či milosrdenstve. Kniha o Jóbovi hovorí o spravodlivých sociálnych zásadách života spoločnosti na základe osobného príkladu významnej duchovnej osobnosti Starého Zákona – patriarchu Jóba, ktorý sa zvykne nazývať tiež spravodlivým. Kniha a príbeh v nej je inšpirujúcou pre všetky generácie, každú spoločnosť.

Prv než si objasníme niektoré najvýznamnejšie miesta tejto biblickej knihy, uvedieme je celkovú štruktúru a ďalšie úvodné informácie, ktoré nám pomôžu jednoduchšie pochopiť a prijať jej samotný obsah a učenie.

Štruktúra knihy Jób je v takáto. V úvode knihy (I. – II. kap.) sa najskôr vyobrazuje zbožnosť spravodlivého Jóba a jeho rodinné šťastie, hojnosť a spokojnosť, ako náhrada za cnosti – tu vidíme harmonický vzťah medzi mravnou hodnotou človeka a pozemským blahom. Potom sa čitateľovi približuje Boží úsudok o spravodlivom Jóbovi pred anjelmi i satanom – tu vidíme zauzlenie deja a objasnenie pravej príčiny úžasnej biedy a utrpenia Jóba, ktoré samotný Jób a ostatní účinkujúci v knihe nemohli ani len tušiť. Príčinou Jóbovho utrpenia bol satan stojaci pred Bohom, ktorý na jednej strane ohovára spravodlivého Jóba, poukazuje na jeho zbožnosť ako na nie nezištnú, ale vypočítavú kvôli odmene pozemským šťastím, no a na druhej strane nepriamo vrhá tieň na spravodnosť Božieho úsudku o Jóbovi tak, akoby Boh nesprávne usudzoval o zbožnosti Jóba a nevidel jeho vypočítavú oddanosť, teda že ho v konečnom dôsledku neodmeňuje pozemskými blahami podľa zásluh. Preto bolo potrebné dokázať aj správny Boží úsudok, aj Jóbovu úprimnosť a nezištnosť v zbožnosti. Kvôli tomu Boh povoľuje diablu vystaviť skúške zbožnosť Jóba cez biedu a utrpenie. Na konci úvodnej časti knihy sa poukazuje na ohromné, neobyčajné a mimoriadne útrapy, ktoré nečakane postihli spravodlivého Jóba; no Jób neochvejne zotrval v počestnosti a v láske k Bohu aj v najkrutejších utrpeniach „a pritom všetkom nezhrešil a nespáchal nič urážlivého proti Bohu“ (Job 1, 22).

Úsilie diabla smerovalo k tomu, aby zneistil Jóbovu vieru v Boha a jeho spoliehanie sa na Božiu blahú prozreteľnosť.

Za úvodom nasledujú rozhovory Jóba s tromi priateľmi, reči Elíhu-ove a príhovor samotného Boha (III – XLII, 6). Na zemi nepoznali udalosti, ktoré sa odohrali na nebi (rozhovor Boha s diablom) a ktoré mali veľký vplyv na neobyčajné Jóbove útrapy. Preto ani sám Jób, ani jeho priatelia, ktorí ho prišli navštíviť, nemohli poznať na pravú príčinu biedy a utrpenia Jóba a s rozpakmi pred veľkosťou a neobyčajnosťou utrpení spravodlivého vstupujú do teologického rozboru otázky o vzťahu pozemských bláh k mravnej hodnote človeka.

Všetci traja po tri razy vstupujú do rozhovoru s Jóbom. Jeho priatelia sa snažili dokázať, že takéto neobyčajné nešťastie a utrpenie postihuje len nečestných. Od otázky vzťahu pozemských bláh k mravnej hodnote človeka tak Jóbovi priatelia postupne prechádzajú k usvedčovaniu Jóba z nečestnosti, za ktorú je zrejme takto ťažko Bohom potrestaný. Tvrdili, že nešťastie, ktoré postihne človeka, je príznakom nečestnosti a teda aj odvrhnutia Bohom. A tak sa vo vzťahu k Jóbovi stali nie jeho utešiteľmi, ktorých Jób potreboval a ktorými spočiatku boli, ale krutými a nespravodlivými sudcami.

Jób chcel priateľom dokázať, že šťastie či nešťastie človeka na zemi nemôže byť znakom čestnosti či nečestnosti. Z nečestnosti nespravodlivo obviňovaný Jób sa však neustále s pokorou obracal na spravodlivý Boží súd, v ktorý dúfal a cez ktorý mohlo byť vyvrátené mylné tvrdenie jeho spolubesedníkov. Nakoniec aj tak museli mlčať pred neochvejnou vierou Jóba v Božiu spravodlivosť, ktorú Jób dosvedčiť vzýval samotného Boha. Priatelia umĺkli a zamýšľali sa nad vzniknutou novou otázkou: prečo niekedy na zemi spravodliví trpia a nečestní oplývajú bohatstvom? Pred Jóbom sa spolu s krutými utrpeniami stále viac a viac vynárala otázka: existuje na zemi blahá Božia prozreteľnosť totožná so spravodlivým Božím súdom a či jeho utrpenie nie je znakom odvrhnutia Bohom, ako hovorili jeho druhovia? Keď takto všetci mlčali a premýšľali nad otázkami, ktoré sa im vynárali v mysli, prehovoril najmladší z nich, Elíhu, ktorý dovtedy iba mlčal a pozorne načúval. S mládeneckým zapálením a čistotou v srdci sa pokúšal Jóbovi dokázať nesprávnosť jeho ponosy a žalôb na svoje utrpenia a hoci sa nesnažil usvedčovať Jóba z ťažkých prehrešení, tak ako prví traja druhovia, sna-

žil sa nájst príčinu utrpení v Jóbovi samotnom, v jeho mienke o svojej úplnej nevinnosti. Jób mlčal, hoci Elíhu sa niekoľkokrát na neho obrátil, aby mu potvrdil svoje názory. No ani v slovách mládenca neboli slová útechy, ktoré Jób očakával. A samotný Jób postihol svojím umom iba všetko temné kráľovstvo zla a utrpenia na zemi, všetok nesúlad v rozdelení šťastia a nešťastia a ostal v pozícii, v ktorej sa snažil odpovedať si na strašnú otázku: existuje blahá Božia prozreteľnosť vo svete a nie je Bohom odvrhnutý?

Kto môže rozohnať tieto mračné úvahy Jóba a ukázať, že nesúlad prejavенý v utrpení čestného a v bohatstve nečestného nie je mimo blahej Božej prozreteľnosti, ktorá vedie všetko k blahému koncu? Jedine Boh, ku ktorému sa Jób neustále obracal. A tak sa v strašnej búrke zjavuje Boh ako všemohúci Vládca a spravodlivý Sudca. Reč Boha obsiahla dôkaz o nemennej činnosti blahej Božej prozreteľnosti vo svete, ktorá je zjavná aj z harmonického pôsobenia živelných síl i zákonov v ríši zvierat, hoci mnohokrát je človek v ich pochopení či v boji s nimi bezmocný. Takto sa po Božom príhovore temný názor Jóba na panovanie zla vo svete stratil a sám v sebe sa Jób utvrdil, že nie je Bohom odvrhnutý a že je neustále súčasťou blahej Božej prozreteľnosti, na ktorú sa nádeja a ktorá ho drží pri živote. A takto sa aj odhalila lož a krutosť Jóbových druhov.

V závere knihy (XLII, 7 – 17) sa hovorí o tom, ako Boh odsúdil Eliáza a jeho priateľov za nepravdivé a kruté odsudzovanie Jóba a prikázal im, aby Jóba požiadali o jeho modlitby a obety. Samotného Jóba Boh uzdravil zázračným spôsobom a obdaril ho dvojnásobkom všetkého, čo predtým vlastnil. Záver je teda ten, že aj človek spravodlivý je Bohom skúšaný dopustením utrpení, aby dokázal svoju bezúhonnosť a potom bude odmenený podľa skutkov svojho života.

Zoznam bibliografických odkazov:

Библия. Книги священного писания Ветхого и Нового завета в русском переводе с Синодального издания. Москва 1992.

Biblia. Sväté Písmo Starého a Nového Zákona. 6. vydanie. Spolok sv. Vojtecha, Trnava 2005. ISBN 80-7162-538-8.

- AFANASJEV, D. *Rukovodstvo k izučeníju Svjaščennogo Pisanija Vetchogo Zaveta, časť 3. – Učyteľnyja knigi*. Holy Trinity Manastery Jordanville New York, 1975.
- DUFOUR L. X.: *Словарь библейского богословия*. Bruxelles 1990.
- EFRÉM SÝRSKY, sv.: *Tvoreniya*. T. VI. Otčij Dom, Moskva 1995.
- ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. Н.: *Библейский словарь*. Сергиев Посад – Джорданвилль 2007.
- Múdrostovné knihy Starého Zákona s komentármi Jeruzalemskej Biblie. Dobrá kniha, Trnava 2006.
- ОЛЕСНИЦКИЙ, А. А.: *Руководственные о Священном Писании Ветхаго и Новаго Завета – Сведения из творений святых отцов и учителей Церкви*. Москва 2002. ISBN 5-7789-0129-1.
- PRUŽINSKÝ, Š., HUSÁR, J.: *Biblické východiská sociálnej práce*. PU PBF, Prešov 2006.
- PULEC, R. – vladyka Kryštof. *Teologicko-etický aspekt knihy Job*. In: *Pravoslavný teologický zborník č. 11*, Praha 1983, str. 123 – 134.
- РОЖДЕСТВЕНСКИЙ, Д. В.: *Учебное руководство по Священному Писанию*. Петроград 1915.
- СНИГИРЕВ, Р.: *Священное Писание Ветхого Завета*. Саратов 2006. ISBN 5-98599-019-2.

STAROZÁKONNÝ KÁNON U NOVOZÁKONNÝCH PISATELOV

doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Isus Christos dával starozákonným knihám veľkú autoritu. Svoju službu a zjavenie sa svet považoval za naplnenie starozákonných písomností. Starozákonné učenie nerozlučne zjednocoval so svojím učení aj činnosťou. Využíval ho na usvedčenie svojich protivníkov, náchádzal v ňom útechu pre svojich učeníkov a nasledovníkov. Starozákonnému Zákonu a Prorokom (bez farizejskej pretvárk) Isus Christos dával nemenný zákonodarný charakter: nebo i zem sa pominú, no nepominie sa ani jediné písmeno, ani jediná čiarka zo Zákona, kým sa všetko nesplní (Mt 5, 18). Neprišiel som zrušiť Zákon a Prorokov, no naplniť (Mt 5, 17).

Privádzajúc výroky zo starozákonných kníh Isus Christos tieto knihy nazýva Písmom (pozri Jn 10, 35; 17, 12), Písmami (pozri Mt 21, 42; 22, 29), Zákonom (pozri Jn 10, 24). Z toho možno vyvodíť záver, že Isus Christos týmto knihám dával takú istú autoritu, akú im dávali starozákonní pisatelia. I pre Isusa Christa boli Knihou, Svätým Písmom, Zákonom – teda nezvratným meradlom viery a života. O autoroch starozákonných kníh Isus Christos tiež hovoril ako o inšpirovaných: *Dávid vypovedal Duchom Svätým: „Povedal Hospodin môjmu Hospodinovi...”* (Ž 109, 1 = Mk 12, 35). Súhlasne s terminológiou prijatou v židovskej teologickej literatúre v delení starozákonného kánona, Isus Christos použil pomenovania: Zákon a Proroci: lebo všetci Proroci aj Zákon do Jána predpovedali (Mt 11, 13); neprišiel som zrušiť Zákon alebo Prorokov (Mt 5, 17). Taktiež použil aj pomenovania Zákon, Proroci a Žalmy: *„pretože... v Mojžišovom zákone, i prorokoch i žalmoch o Mne”* (Lk 24, 44). Pomenovanie „Žalmy” v ústach Isusa Christa môže označovať celú tretiu časť židovského kánona – Spisy, pretože v nej Kniha žalmov zaujímala prvé miesto a počtom mesianistických proroctiev prevyšuje ostatné knihy tejto časti. U Jozefa Flávia sa tretia časť kánona nazýva hymnami a poučeniami (Proti Appiónovi 1, 8). A inde evanjelista tlmočí slová Isusa Christa: *A počnúc od Mojžiša a všetkých Prorokov, vykladal im, čo sa naňho v celom Písme vzťahovalo* (Lk 24, 27). Tak evanjelista označil všetky tri časti starozákonného kánona: Zákon, Proroci, Spisy.

V listoch apoštolov sa starozákonné knihy tiež označujú ako sväté, inšpirované, ako prameň pravej viery a pravidlom cnostného a Bohu lahodiaceho života. Apoštoli využívali výroky zo starozákonných kníh na potvrdenie a objasnenie svojho učenia, najmä v učení o Isusovi Christovi ako o prisľúbenom, predpovedanom a predzobrazenom v starozákonných knihách Mesiášovi – Spasiteľovi. Starý Zákon podľa apoštolov pripravoval Židov k Jeho prijatiu, bol „pestúnom“, bol tieňom prichádzajúcich novozákonných bláh, obsahoval zmluvy a prisľuby Hospodina o spasení ľudského rodu (Hebr 10, 1). Starozákonné knihy apoštoli nazývali Svätými Písmami (pozri Rim 1, 2; 2Tim 3, 15), Božím slovom (pozri Rim 3, 2), Starou zmluvou (pozri 2Kor 3, 14). Všetky starozákonné knihy sa nimi uznávajú ako dielo Svätého Ducha: *Lebo prorocstvo nikdy nevzišlo z ľudskej vôle; ale pod vedením Ducha Svätého prehovorili ľudia poslaní od Boha* (2Pt 1, 21). Preto, ako hovorí Duch Svätý: „Dnes, keď počujete jeho hlas, nezatvrdzujte svoje srdcia ako pri vzbure, v deň pokúšania na púšti, kde ma pokúšali vaši otcovia; skúšali ma, hoci videli moje skutky štyridsať rokov. Preto som sa rozhneval na toto pokolenie a povedal som: Ich srdce ustavične blúdi; tí veru nepoznali moje cesty (Hebr 3, 7-10 = Ž 94, 7-10). Apoštol Pavol nazýva všetky starozákonné knihy Bohom inšpirovaným Písmom: *Od útleho detstva poznáš Sväté písma, ktoré ti môžu dať poučenie na spásu skrze vieru, ktorá je v Christovi Isusovi. Celé Písmo je Bohom vnuknuté a užitočné na poučanie, na usvedčovanie, na nápravu a na výchovu v spravodlivosti* (2Tim 3, 15-16; hovorí o starozákonných knihách ako vidno z kontextu).

Zo všetkých uvedených citátov je možné urobiť jeden záver, že Isus Christos aj apoštoli uznávali sväté starozákonné knihy za Bohom inšpirované Písma. No to nie je koniec, treba ešte zodpovedať koľko a ktoré knihy Starého Zákona oni uznávajú ako inšpirované? Po podrobnej doslovnej analýze uvedených citátov učení v Písme hovoria, že v Novom Zákone sa citujú všetky kánonické knihy Starého Zákona, okrem Ester a Kazateľ. Preto sa domnievajú, že všetky knihy židovského kánona sa v Novom Zákone uznávajú ako Bohom inšpirované. V tomto sa zhodujú všetci biblisti.

A čo ostatné židovské starozákonné knihy, ktoré nenašli miesto v starozákonnom kánone? Aký je vzťah Isusa Christa a apoštolov k nim? Kritickí bádatelia chcú v novozákonných spisoch nájsť oporu

a potvrdiť, že aj Isus Christos aj apoštoli mali rovnaký vzťah a dávali rovnakú autoritu všetkým židovským knihám. Je to skutočne tak? Hlavnú osnovu svojmu tvrdeniu dávajú na základe citátov v Novom Zákone z týchto kníh. Uvedieme všetky tieto citáty, aby sme danú problematiku objasnili. Niektoré citáty z „Písma“ sú v Novom Zákone uvedené také, že sa v starozákonných kánonických knihách doslovne nenachádzajú.

1) Isus Christos jeruzalemským knižníkom v slovách na sviatok Stánkov povedal: „*Veriaci vo Mňa, ako hovorí Písmo, rieky z jeho útroby potečú živej vody*“ (Jn 7, 38). V kánonických starozákonných knihách a aj v nekánonických sa takéto slová doslovne nenachádzajú. Učení hovoria, že Isus Christos mal na mysli nejakú medzi jeruzalemskými knižníkmi rozšírenú písomnosť (z tzv. „židovskej národnej knižnice“), ktorá obsahovala Ním uvedené slová o živej vode a ktorú nazval „Písmom“. No ani títo kritici nevedia, z akej písomnosti Isus Christos citát uviedol. Ak by sme však chceli nájsť v kánonických knihách podobný výraz, našli by sme niekoľko blízkych paralelných miest (Iz 12, 3; 44, 3; 55, 1; 58, 11; Ez 47, 1-12; Zach 13, 1; 14, 8; Joel 2, 28-29), v ktorých sa hovorí o „vyliatí živej vody“ na veriacich v Hospodina národov a darovanie „života“ mravne mŕtvym krajinám a národom. U Jeremiáša sa Hospodin pripodobňuje prameňu živej vody (pozri Jer 2, 13). A tak je možné preložiť aj ako: z *veriacich vo Mňa potečú rieky živej vody*. Takto je tento výrok Isusa Christa omnoho bližší s výrokmi kánonických starozákonných kníh. A pravdepodobne práve tie nazval Isus Christos „Písmom“.

2) Kritici poukazujú i na tieto slová Isusa Christa v Evanjeliu podľa Lukáša: „*Premúďrosť Božia povedala: pošlem k nim prorokov a apoštolov a budú ich zabíjať a vyháňať*“ (Lk 11, 49). Zhodný výrok sa v starozákonných kánonických knihách nenachádza, no blízkych miest je tam niekoľko. O Premúdrosti Božej, ako prihovárajúcej sa k ľuďom, sa hovorí v knihe Prísloví (1, 22; 8-9. kap.). Ponosa na necitlivosť židovského národa k Božím prorokom a k nim poslaným sa nachádza často aj u neskorších prorokov (Jer 7, 25; 25, 4; Ezd 16., 20., 23. kap.; Dan 9, 16) a nadchnutých pisateľov (Ezdráš v 2Kron 24, 19; 36, 15-16; Neh 9, 26). Všetky tieto miesta a svedectvá starozákonných kánonických kníh sa môžu považovať za Christom poukázaný výrok Premúdrosti Božej omnoho viac, než akákoľvek iné miesto z nekánonických kníh. Taktiež

musíme pripomenúť aj paralelné novozákonné miesto tej istej reči Isusa Christa v Evanjeliu podľa Matúša: *„Preto, hľa, ja k vám posielam prorokov, učiteľov múdrosti a zákonníkov. Vy niektorých z nich zabijete a ukrižujete, iných budete bičovať vo svojich synagógach a prenasledovať z mesta do mesta“* (Mt 23, 34). Tu sa Isus Christos stotožňuje s Božou Premúdrostou a sám prisľubuje poslať prorokov a apoštolov, ktorých budú vo svete prenasledovať. Aj v Lukášovi sa Premúdrostou Božou má chápať samotný Isus Christos, druhá Osoba Svätej Trojice, presne tak, ako je to v knihe Prísloví (Pr 8, 1-21; 9, 1-5).

3) U apoštola Pavla nachádzajú kritici také výroky, ktorými by chceli potvrdiť rovnaký pohľad Isusa Christa a apoštolov na všetky židovské knihy. *„Ako je napísané: Ani oko nevidelo, ani ucho nepočulo, ani do ľudského srdca nevystúpilo, čo Boh pripravil tým, ktorí ho milujú“* (1Kor 2, 9). Tento výrok apoštola jasne poukazuje na „Písmo“, hovoria kritici. No ani tento výrok sa nenachádza v kánonických knihách Starého Zákona. Predpokladajú, že ide o nejaký nezachovaný apokryf, ktorý obsahoval apoštolov citát. Teda nemôžu poukázať z akej starozákonnej knihy apoštol citát uviedol. No podobný citát môžeme nájsť v kánonickej knihe proroka Izaiáša: *„Od večnosti nepočuli, neslýchali, oko nevidelo okrem teba Boha, ktorý by sa zastal tých, čo v neho dúfajú“* (Iz 64, 4). Proroci vo všeobecnosti písali o nemožnosti v plnosti pochopiť ľudským rozumom a ľudskými zmyslami Božie cesty, Jeho činnosť vo svete a pod. (Jer 31. kap.; 50.-51. kap.; Ez 11. kap.; Dan 12. kap. ...).

4) Kritici poukazujú aj na dva výroky apoštola Júdu: *„Keď sa archanjel Michal v rozhovore s diablom prel o Mojžišovo telo, neodvážil sa vyniesť rúhavý výrok, ale povedal: „Nech ťa Hospodin potrestá“* (Jud 1, 9) a *„Aj o nich prorokoval Enoch; siedmy po Adamovi, keď povedal: „Hľa, prichádza Hospodin s desaťtisícami svojich svätých“* (Jud 1, 14). Spomínaný spor archanjela Michala s diablom a prorokovanie Enocha sa v kánonických knihách nenachádzajú, no sú v apokryfoch. Prvý výrok je v „Nanebovstúpení Mojžišovom“ a druhý v knihe Enocha. Takže tu apoštol cituje z apokryfov, z „národnej židovskej knižnice“. No apoštol nehovorí, tak ako pri predchádzajúcich citátoch Nového Zákona zo Starého Zákona, že ide o citáty z „Písma“, „Písieom“ alebo „Písmo vraví...“ a pod. Nič také apoštol nezdôraznil, nemáme teda jeho citát hľadať v inšpirovanom prameni. Apoštol totiž čerpal z ústnej tradície, keďže oba apokryfy

vznikli najskôr v druhom storočí po Christovi a jeho list bol napísaný v druhej polovici 1. storočia. Časť citátov je možné nájsť v Zach 3, 2 a Dan 10, 13. 21; Zj 12, 7.

Kritickí biblisti sa tiež opierajú o nesúlads novozákonných citátov zo starozákonných kánonických kníh. No tento nesúlads je možné objasniť tak, že novozákonní pisatelia nechceli podať presné znenie, ale podať zmysel výroku (Mich 5, 1 – Mt 2, 6; Iz 53, 4 – Mt 8, 17; Ž 77, 2 – Mt 13, 35). Takéto rozdielnosti môžeme nájsť v hebrejskom, gréckom i cirkev-noslovanskom texte Svätého Písma. No všade sa zhoduje myšlienka, zmysel, no nezhodujú sa v použitých slovách, či v skladbe. Citáty sú teda prevzaté z kánonických kníh Starého Zákona, i keď nie úplne do-slovne. Teda aj Isus Christos, aj apoštoli, mal rovnaký vzťah k staro-zákonnému kánonu ako generácie pred nimi. Isus Christos aj apoštoli potvrdzovali inšpirovanosť starozákonného kánona kníh.

V rímskom katolicizme sa inšpirovanými priznávajú všetky knihy v rukopisoch LXX a latinských prekladoch, ktorým sa tiež dostáva rov-naká autorita. Tento pohľad bol formulovaný a kánonizovaný na Tri-dentskom (1546) a Vatikánskom (1871) koncile. Rímskokatolícki teoló-govia svoje tvrdenie o rovnakej inšpirovanosti, autorite a kánonickosti kánonických aj nekánonických kníh potvrdzujú tým, že aj Isus Christos aj apoštoli uznávali všetky starozákonné knihy za kánonické. Knihám nad rámec židovského kánona dávajú pomenovanie druhokánonické.

Západní teológovia svoj názor opierajú o tvrdenie, že z niektorých citátov vidno, že ich novozákonní pisatelia poznali z gréckeho a nie z hebrejského textu, v ktorom mohli byť (v LXX) aj ostatné knihy a aj preto sú citáty z nich novozákonnými pisateľmi označené ako „Písmo“. Istotne, novozákonní pisatelia mohli citovať svoje starozákonné výroky podľa LXX, no používanie prekladu LXX nemusí znamenať zrovnanie kánonických a nekánonických kníh na jednu úroveň. Všetci novozá-konní pisatelia pochádzali z palestínskych Židov a presne poznali stro-hý rabínsky postoj ku kánonu starozákonných kníh, ich počtu a obsahu. Preto istotne rozlišovali autoritu kánonických a nekánonických kníh. Z novozákonných kníh vidno, že starozákonné knihy boli pisateľom známe aj v hebrejskom origináli a uvádzali citáty aj podľa nich (Iz 42, 1-3 – Mt 12, 13-19). Židovsko-chaldejský jazyk, ako rodný jazyk apoštolov a jazyk používaný v Palestíne, mohol byť aj v starozákonných knihách

dostupnejší novozákonným pisateľom než grécky. No a v hebrejskom texte sa nekánonické knihy nenachádzali. Taktiež v rečiach a celých písomnostiach, ktoré boli smerované k palestínskym Židom (Mt, Hebr) bolo nemožné, aby ich autori použili citáty z nekánonických kníh, pretože by to vyvolalo spory a konflikty, keďže palestínski Židia veľmi dobre poznali starozákonný kánon svätých kníh.

Učenie Isusa Christa istotne nie je založené na výrokoch z tzv. nekánonických kníh. On priniesol nový Zákon, dokonalejší a výroky zo starého Zákona používal najmä na usvedčenie farizejov a upevnenie viery učeníkov. Tiež preto, aby poukázal na naplnenie starozákonných prorociev na samom sebe, na svojej službe a pod.

Boli teda Isusovi Christovi a apoštolom známe nekánonické knihy? Na túto otázku nie je možné dať jednoznačnú odpoveď. No môžeme s istotou povedať, že apoštoli týmto knihám nedávali rovnakú autoritu ako knihám kánonickým. Ani Isus Christos ani apoštoli necitovali priamo z nekánonických kníh. Inšpirovanými sú tak iba knihy kánonické, ktoré obsahujú plnosť Božieho Zjavenia. Ostatné spisy Starého Zákona slovami sv. Atanáza sú predsieňou pravdy a hodné pre čítanie katechumenom. Byzantskí kánonisti Ján Zonara, Theodor Balzamon, Alexij Aristin a Matúš Vlastar vypracovali Pravoslávnej Cirkvi vlastnú terminológiu, prínáležiacu k svätým starozákonným knihám. Časť z nich nazývajú „kánonickými“, v zozname ktorých sa držia židovského kánonu, ostatné knihy, okrem 3. knihy Ezdráša, nezavrhuju, no nazývajú ich „ctenými a svätými“. To isté hovorí aj prepodobný Ján Damaský vo svojom „Presnom vysvetlení pravoslávnej viery“. Zoznam kníh Starého Zákona sa tak v nami použíwanej cirkevnoslovanskej Biblii ustálil na počte 50 (39 kánonických a 10 svätých a ctených + 3Ezd).

Zoznam bibliografických odkazov:

Библия. Книги священного писания Ветхого и Нового завета в русском переводе с Синодального издания. Москва 1992.

AFANASJEV, D. *Rukovodstvo k izučeniju Sojaščennogo Pisaniija Vetchogo Zaveta, časť 3. – Učytel'nyja knigi.* Holy Trinity Manastery Jordanville New York, 1975.

- DILLARD, R. B. & LONGMAN III., T. *Úvod do Starého zákona. Návrat domů*, Praha, 2003. ISBN 80-7255-078-0.
- DUFOUR L. X.: *Словарь библейского богословия*. Bruxelles 1990.
- ГЛУБОКОВСКИЙ, Н. Н.: *Библейский словарь*. Сергиев Посад – Джорданвилль 2007.
- ЮНГЕРОВ, П. А.: *Введение в Ветхий Завет. Книга 2*. Москва 2003. ISBN 5-7429-0189-5.
- ОЛЕСНИЦКИЙ, А. А.: *Руководственные о Священном Писании Ветхого и Нового Завета – Сведения из творений святых отцов и учителей Церкви*. Москва 2002. ISBN 5-7789-0129-1.
- PRUŽINSKÝ, Š., prot.: *Sväté Písmo ako zjavené slovo Božie a jeho výklad v dielach sv. Jána Zlatoústeho*. PU v Prešove, PBF, 2007. ISBN 978-80-8068-627-7.
- RENDTORFF, R. *Das Alte Testament – Eine Einführung*. Neukirchen-Vluyn, 1988 (český překlad: Hebrejská bible a dějiny. Vyšehrad, 2003).
- РОЖДЕСТВЕНСКИЙ, Д. В.: *Учебное руководство по Священному Писанию*. Петроград 1915.
- СНИГИРЕВ, Р.: *Священное Писание Ветхого Завета*. Саратов 2006. ISBN 5-98599-019-2.

FENOMÉN SLOBODY V KNIHÁCH SVÄTÉHO PÍSMÁ STARÉHO A NOVÉHO ZÁKONA

ThLic. PhDr. Andrea Tolnayová

V knihách Svätého Písma Starého Zákona sa o slobode píše predovšetkým v súvislosti s Hospodinom. Hospodin je ten, ktorý vyslobodzuje svoj národ z rúk nepriateľa. Vždy sa zmiluje nad svojim ľudom, ktorý vzýva Jeho meno. Hospodin je Bohom slobody. Bohom slobodným pre slobodných. Nasledujúce citáty zo Svätého Písma Starého Zákona hovoria výstižne o tom, ako slobodu vnímal starozákonný človek.

Oslobodenie z jarma akéhokoľvek druhu je dôvodom pre veľkú radosť. Starozákonný človek sa veľmi teší a raduje, keď je vyslobodený z rúk nepriateľov. Knihy Starého Zákona píšú o veľkej radošti, ktorá sprevádza Izraelitov slobodnou cestou k Hospodinovi. V Iz 49, 25 sa hovorí vyslobodení koristi násilníka a vyslobodení synov Izraela: *Hospodin však hovorí takto: „Vezme sa, čo si ukoristil hrdina a korisť násilníka bude vyslobodená. Ja budem viesť spor s tým, čo sa sporí s tebou a ja vyslobodím tvojich synov. „Je citovaná ďalšia otázka, ktorá sa ozývala v ujarmenom ľude: Je vôbec možné počítať s tým, že zajatý ľud bude vyslobodený? Veď nepriateľ je príliš silný! Ako sa mocný hrdina nevzdá svojej koristi a nedá sa mu ju vyrvať, tak nemožno počítať s únikom zo zajatia. A ako odpoveď opäť znie Hospodinov výrok: Je to možné, ale len preto, že je Hospodin pri diele. Vyslobodenie zo zajatia je Jeho svätým bojom.“* (Kol. autorov, 1982. Starý zákon, 11 Izaiáš, s. 316) O vyslobodení Izraelitov a o veľkej radošti z neho píše Iz 51, 11: *Vyslobodení Hospodinom sa vrátia a s jasotom prídu na Sion. Na ich hlavách bude ustavičná radosť, jasanie a radosť sa ich zmocní, smútok a vzdychanie prestanú. „Veľké Božie činy sú dokladom, že Hospodin môže vyslobodiť svoj ľud aj z Baby-lona.“* (Kol. autorov, 1982. Starý zákon, 11 Izaiáš, s. 326) Radosť z vyslobodenia vyjadruje Joel 3, 5: *Každý, kto bude vzývať jeho meno, bude zachránený, lebo na vrchu Sion a v Jeruzaleme bude záchrana, ako prisľúbil Hospodin. Medzi vyslobodenými budú tí, ktorých Hospodin povolá.*

Azda najväčším jarmom v dejinách Izraela bolo egyptské zajatie. Stalo sa symbolom zajatia hriechu vo vzťahu k Hospodinovi. Človek, ktorý žije v hriechu je ako Izraeliti v egyptskom zajatí. Nemá slobodný

prístup k Hospodinovi. Prichádza záchrana v podobe Mojžiša, ktorý vyvádza svoj ľud z Egypta spolu s Hospodinom. V súčasnosti je to Christos, ktorý vyvádza človeka zo zajatia hriechu a otvára mu cestu k Hospodinovi. Ex 3, 8 hovorí o vyslobodení Izraelitov z moci Egypta: *Preto som zostúpil, aby som ho vyslobodil z moci Egypta a vyviedol z tej krajiny do krajiny dobrej a rozľahlej, oplývajúcej mliekom a medom, kde bývajú Kanaánčania, Chetiti, Amorejčania, Perizzejci, Chivvijsi a Jebúseji.* Tu Egypt znamená hriech. Ten, ktorý zostupuje a vyslobodzuje človeka z moci hriechu je Christos. Krajina oplývajúca mliekom a medom je Cirkev. Izrael je človek aj ľudstvo. „Obraz zeme oplývajúcej mliekom a medom je aj opis pre raj, kde Boh chce byť so svojimi vyvolenými. Mlieko a med sú znameniami mesiášskeho veku, ale už v prítomnosti sú stálou charakteristikou zaslúbenej zeme. Týmto označením je podčiarknutý protiklad tejto zeme a zeme otroctva, Egypta.“ (Kol. autorov, 1975. Starý zákon, Exodus, s. 30) Aj Ex 6, 6 hovorí, že sám Hospodin vyslobodí Izrael z otroctva: *Preto povedz Izraelitom: „Ja som Hospodin. Ja vás vyvediem spod egyptského jarma, vyslobodím vás z otroctva a vykúpim vás vystretým ramenom a tvrdými trestami.* Hospodin je ten, ktorý stojí za vyslobodením človeka z jarma hriechu. „Vyslobodenie z Egypta bude dokladom Hospodinovej vernosti zmluve, ktorú uzavrel s praotcami a a dovŕšením jeho zaslúbenia.“ (Kol. autorov, 1975. Starý zákon, Exodus, s. 43) O vyslobodení Izraelitov z rúk Egypťanov hovorí Ex 14,30: *V ten deň Hospodin vyslobodil Izraelitov z rúk Egypťanov. Izraeliti videli mŕtvych Egypťanov na morskom brehu.* „Tu kontrastujú dve skutočnosti: Izraeliti prechádzajú more, ktoré im nemôže ublížiť, naopak akoby ich stenou chránilo pred nepriateľom. Egypťania sa stanú obeťou mora. Hospodinova moc je zrejmá.“ (Kol. autorov, 1975. Starý zákon, Exodus, s. 90)

Sloboda v Starom Zákone sa týka nielen slobody národa z jarma Egypta, ale týka sa aj konkrétneho zákona o slobode otrokov. Izraeliti mali podrobne vypracovaný zákon – pravidlá, ktoré hovorili o tom, ako sa majú správať k hebrejskému otrokovi. O slobode hebrejského otroka v siedmom roku služby hovorí Ex 21, 2 toto: *Ak kúpiš hebrejského otroka, bude ti slúžiť šesť rokov, ale v siedmom roku ho prepustiš na slobodu bez výkupného.* „Slobodný Izraelčan mal právo kúpiť otroka, a to aj z radov svojich chudobných súvercov. Do otroctva sa kde-kto predal sám, keď inak nemohol vyriešiť svoju kritickú situáciu. Otec mohol predať do

otroctva svojich synov a dcéry. Do otroctva však človek mohol byť predaný aj na základe súdneho výroku.“ (Kol. autorov, 1975. Starý zákon, Exodus, s. 130) Ale otrok sa v siedmom roku môže slobodne rozhodnúť, či chce ostať u svojho pána. Ako o tom hovorí Ex 21, 5: *Keď však otrok výslovne vyhlási: „Oblúbil som si svojho pána, svoju manželku a svoje deti, nechcem odísť na slobodu. „Keď sa otrok s ohľadom na rodinu dobrovoľne zriekol práva na odchod, zostal v pánovom dome navždy otrokom, čo bývalo potvrdené zvláštnym obradom: otrok bol privedený k dverám či verajam a tam mu bolo prepichneté ucho. Ide o symbolické pripútanie k domu.“* (Kol. autorov, 1975. Starý zákon, Exodus, s. 130) O prepustení otroka na slobodu sa píše v Ex 21, 26 toto: *Ak niekto zasiahne oko svojho otroka alebo svojej otrokyne tak, že ho pripraví o zrak, ako náhradu za oko musí otroka prepustiť na slobodu. A v Ex 21, 27: Ak svojmu otrokovi alebo otrokyni vyrazí zub, ako náhradu zaň ho prepustí na slobodu. „Stojíme tu na pôde práva, nie bezprávia. Izraelské právo značí pokrok oproti staroorientálnemu právu už tým, že sa vôbec otrokov ujíma.“* (Kol. autorov, 1975. Starý zákon, Exodus, s. 135) Dt 15, 12 *Ak sa ti z Hebrejov predá muž alebo žena, bude ti slúžiť šesť rokov, ale v siedmom roku ho prepustí na slobodu. Dt 15, 13: Keď ho budeš prepúšťať na slobodu, neprepustí ho s prázdnyimi rukami. Dt 15, 18: Nech ti nie je zaťažko prepustiť ho na slobodu, lebo jeho šesťročná služba u teba mala hodnotu dvojnásobnej mzdy nádenníka, a Hospodin, tvoj Boh, ťa požehná vo všetkom, čo budeš podnikat’.* Je to predobraz kresťana, ktorý je údom Christovej Cirkvi a ktorý má špeciálne privilégia. Na hebrejského otroka sa v Starom Zákone vzťahovali špeciálne zákony. Bolo to privilégium, ktoré iní otroci nemali. V súčasnosti aktívni a živí členovia Pravoslávnej Cirkvi majú tiež špeciálne privilégia, ktoré iní nemajú. Napríklad to, že tvoria Christovo Telo, že smerujú k zbožšteniu a že majú možnosť získať videnie Boha očami svojej duše. Sedmička je číslo svätosti. Siedmy rok služby otroka je symbolom svätosti Cirkvi. V Pravoslávnej Cirkvi sme všetci ako otroci v siedmom roku služby. Sme slobodní a môžeme sa slobodne rozhodovať pre Hospodina. „Slobodní Izraelčania si mali stále pripomínať, že boli otrokmi v Egypte a že za svoju slobodu vďačia len Hospodinovej milosti. Preto sa mali vyvarovať tvrdosti voči druhým ľuďom, zvlášť voči otrokom. Predovšetkým ide o otrokov izraelských, o ľudí, ktorí sa v núdzi museli

predať svojim zámožnejším bratom do otroctva.“ (Kol. autorov, 1974. Starý zákon, 3 Deuteronomium, s. 243)

Dt 23, 15 píše o podmienke vyslobodenia: *Hospodin, tvoj Boh, chodí po tvojom tábore, aby ťa vyslobodil a vydal ti do rúk tvojich nepriateľov. Nech je tvoj tábor svätý, aby u teba nevidel nič neslušné a neodvrátil sa od teba.* Podmienkou vyslobodenia z hriechu je svätosť. Ako máme docieľať, aby náš „tábor bol svätý“? Včlenením do Pravoslávnej Cirkvi a to liturgickým životom, podieľaním sa na Tajinach Cirkvi najmä účasťou na Liturgii a Eucharistii. V Lv 25, 10 sa píše o slobode toto: *Tak posväťte päťdesiaty rok a vyhlásite v krajine slobodu pre všetkých jej obyvateľov. Bude to pre vás jubilejný rok, keď sa každý vráti k vlastníctvu a každý sa vráti k svojmu rodu.* Tento jubilejný rok prežívame v súčasnosti v Pravoslávnej Cirkvi. Máme absolútnu slobodu. Slobodný prístup k Hospodinovi, slobodu od hriechu, z ktorého sa môžeme neustále očisťovať v Tajine spovede.

O slobode novomanžela píše Dt 24, 5: *Muž ako novomanžel nemusí ísť na vojnu a bude oslobodený od akejkoľvek verejnej povinnosti. Jeden rok zostane doma, aby sa mohol tešiť so svojou ženou, ktorú si vzal.* Člen Cirkvi je akoby tým novomanželom, ktorý má špeciálne privilégia. Ten „jeden rok“ je celý život v Cirkvi a „žena, ktorú si vzal“ je samotná Cirkev – Christos – Christovo Telo. „Predpis o oslobodení novomanžela na jeden rok od vojenskej služby a od verejných prác nehovorí len o tom, že v ľudskom živote existujú určité vzťahy (k žene, k domu, k vinici), ktoré sú za určitých okolností tak silné, že ohrozujú mužovu bojaschopnosť a môžu mať vplyv aj na druhých. Svätosť bojovníkov predpokladá výlučnú a ničím nenarušenú oddelenosť pre Hospodina a pre svätý boj.“ (Kol. autorov, 1974. Starý zákon, 3 Deuteronomium, s. 282)

Christos je ten, ktorý vyslobodzuje, dáva človeku slobodu. V Starom Zákone predobrazom Christa je sudca. V Sdc 2, 18 sa píše: *Kedykoľvek im Hospodin ustanovil sudcu, Hospodin bol s ním, a kým sudca žil, vyslobodzoval ich z rúk nepriateľov. Hospodin sa totiž zľutovával nad nimi, keď vzdychali pod tými, čo ich utláčali a trápili.* O záchrancovi píše Sdc 3, 9: *Izraeliti volali k Hospodinovi o pomoc a Hospodin im poslal záchrancu, ktorý ich vyslobodil: Otniela, Kenazovho syna, Kalébovho mladšieho brata.* O vysloboditeľovi Izraela píše Sdc 3, 31: *Po Ehúдови sa stal sudcom Anátov syn Šamgar, ktorý voliarskym bodlom pobil šesťsto Filištíncov a tiež vyslobodil Izrael.* Títo všetci sú predobrazom Christa Spasiteľa. „Počiatočná horli-

vosť po rokoch vyprchala. Ľud sa prispôboval svojmu prostrediu. Prijímal náboženstvá, zvyky a mravy okolitých národov. Ťažko však na to doplával. Namiesto aby získaval zem do vlastníctva a domorodcom ukazoval cestu k Hospodinovi, dostával sa do vleku svojho okolia.“ (Kol. autorov, 1969. Starý zákon, Jozue, Sudcov, Rút, s. 125)

Predobrazom Christa je v Starom Zákone prorok. Prorok v Sdc 6, 8 hovorí Izraelitom: *Hospodin poslal Izraelitom proroka. Ten im povedal: „Takto hovorí Hospodin, Boh Izraela: Ja som vás vyviedol z Egypta a vyslobodil som vás z domu otrokov.“* Bieda pripomenula Izraelu, že opustil Hospodina. Začne opäť k Nemu volať a hľadať u Neho pomoc. A Boh odpovie. Pošle ľudu proroka.“ (Kol. autorov, 1969. Starý zákon, Jozue, Sudcov, Rút, s. 143)

Izraeliti dúfajú v archu zmluvy, ktorá je tiež predobrazom Cirkvi. V 1Sam 4, 3 sa píše: *Po návrate ľudu do tábora sa starší Izraela pýtali: „Prečo nás dnes Hospodin pred Filištíncami porazil? Vezmime si zo Šíla archu Hospodinovej zmluvy. Nech príde medzi nás a vyslobodí nás z moci našich nepriateľov.“* Živé údy Pravoslávnej Cirkvi sú sväté ako sväté je celé Christovo Telo. „Izraelskí starší, predáci jednotlivých rodov a kmeňov, sa snažia odčiniť porážku tým, že dajú dopraviť do tábora archu Hospodinovej zmluvy. Schránka, v ktorej boli dosky zmluvy, mala v Izraeli veľmi dôležité poslanie ako znamenie Hospodinovej prítomnosti.“ (Kol. autorov, 1977. Starý zákon, Knihy Samuelove, s. 37) 1Sam 7, 3 hovorí o podmienke vyslobodenia: *Vtedy vyzval Samuel celý dom Izraela: „Ak sa celým srdcom obrátite k Hospodinovi, ak odstránite spomedzi seba cudzie božstvá a aštarty, ak sa úprimne odovzdáte Hospodinovi a budete slúžiť výlučne jemu, vyslobodí vás z moci Filištíncov.“* Pavoslávny kresťan je ten, ktorý „odstránil spomedzi seba cudzie božstvá a aštarty“. Pravoslávna Cirkev je tá, ktorá sa „úprimne odovzdala Hospodinovi a slúži výlučne Jemu“. Ona nás vyslobodí z moci „Filištíncov“ – hriechu. Za slobodu sa treba modliť, ako sa píše v 1Sam 7, 8: *Prosili Samuela: „Neprestaň za nás volať o pomoc k Hospodinovi, nášmu Bohu, aby nás vyslobodil z moci Filištíncov.“* „V zhromaždení Izraelitov, zvolanom kvôli duchovnej obrode, videli Filištínci vojenskú akciu, a preto hneď vytiahli do boja proti Izraelu. Bezradným a ustrašeným Izraelitom neostávalo nič iného, než volať k Hospodinovi. A tu zasahuje Samuel podobne ako niekdajší sudcovia. Činí tak prosebnými modlitbami. Ľud potrebuje prostredníka. To je

trvalý rys izraelskej viery, od Abraháma cez Mojžiša, sudcov, kráľov a kňazov, rys, ktorý vyúsťuje v Isusovi Nazaretskom.“ (Kol. autorov, 1977. Starý zákon, Knihy Samuelove, s. 49-50)

Izraeliti často zrádzajú Hospodina ako sa píše aj v 1Sam 12, 10: *Vtedy sa dovolávali pomoci u Hospodina: „Zhrešili sme, lebo sme opustili Hospodina a slúžili sme baalom a aštartám. Teraz nás vyslobod’ z područia našich nepriateľov a budeme ti slúžiť.“* Cirkev tvoria aj hriešnici, ktorí neustále zrádzajú Boha, no majú možnosť sa neustále očisťovať a vracaf k Hospodinovi, čo im umožňuje Cirkev v Tajinách. „Žaloba na ľud, ktorý na Božie dobrodenie ustavične zabúda, tiahne sa celým Starým zákonom. Výrazy „bálovia a aštarty“ označujú mužské a ženské božstvá Kanánu, modly, ktoré zvodne lákajú, ale súčasne ničia. V živote Izraela sa stále opakuje odpadanie od Hospodina, trest, súženie, žalostný krik, Božie zľutovanie a pomoc.“ (Kol. autorov, 1977. Starý zákon, Knihy Samuelove, s. 73) O vyslobodení Izraela sa píše v 1Sam 14, 48: *Vytvoril vojenskú moc, porazil Amaléka a vyslobodil Izrael z područia tých, čo ho pustošili.* Je to predobraz Cirkvi – vojenská moc je Cirkev, ktorá vyslobodzuje človeka z hriechu a dáva mu slobodu Božích detí. „Saulova vláda je poznamenaná stálymi vojnami: proti Moábčanom, Amóncom, Edómčanom a kráľom zo Sóby, proti Amalekovi a Filištíncom, ide o rovnakých protivníkov ako neskôr v dobe Dávidovej.“ (Kol. autorov, 1977. Starý zákon, Knihy Samuelove, s. 87)

Predobrazom Christa je aj kráľ Dávid. Dávid v 1Sam 23, 5 oslobodzuje obyvateľov Keily: *Dávid odišiel s mužmi do Keily, zaútočil na Filištíncov, odohnal im dobytok a pripravil im zdruvujúcu porážku. Tak Dávid oslobodil obyvateľov Keily.* „Slová, že odohnal dobytok Filištíncov, prezrádzajú, že zahnal na útek útočníkov aj s ich zvieratami určenými zrejme pre odvoz koristi, predovšetkým obilia. Najdôležitejší výsledok boja však bola záchrana obyvateľov Keily.“ (Kol. autorov, 1977. Starý zákon, Knihy Samuelove, s. 139) 1Sam 30, 8: *Dávid si pýtal odpoveď od Hospodina na otázku: „Ak budem prenasledovať tú hordu, dohoním ju?“ Odpoveď znela: „Prenasleduj ich, iste ich dohoniš a svojich vyslobodiš.“* „Orákulum je formulované stručne a úsečne, taká bola reč dávnych veštieb. Pre Dávida a jeho mužov to však je Božie slovo, nastáva čas boja, o jeho výsledku už Hospodin rozhodol.“ (Kol. autorov, 1977. Starý zákon, Knihy Samuelove, s. 168) 1Sam 30, 18: *Dávid zachránil všetko, čo Amalékovia pobrali,*

a vyslobodil i svoje dve ženy. „Amalekiti nechali nažive ženy a deti. Nebol to prejav humanity, ale ich chceli zachovať pre trh s otrokmi v niektorej cudzej zemi. Tak sa Dávid a jeho muži stretli so svojimi rodinami bez strát na životoch.“ (Starý zákon, Knihy Samuelove, s. 169) O Dávidovi ako vysloboditeľovi hovorí 2Sam 3, 18: *Teraz to teda urobte, lebo Hospodin o Dávidovi predpovedal: „Prostřednictvím svojho služobníka Dávída vyslobodím svoj izraelský ľud z moci Filištíncov a z moci všetkých jeho nepriateľov.“* Dávid spieva Hospodinovi za vyslobodenie ako sa píše v 2Sam 22, 1: *Slová tejto piesne prednášal Dávid na počesť Hospodina v deň, keď ho vyslobodil z moci všetkých jeho nepriateľov a z moci Šaula.* V 2Sam 22, 2 Dávid hovorí: *„Hospodin je moja skala, moja pevnosť, môj vysloboditeľ.“* Dávid sa modlí v 2Sam 22, 44: *Vyslobodíš ma od vzbúrencov, ustanoviš ma za hlavu národov. Slúžiť mi bude ľud, ktorý som ani nepoznal.* A v 2Sam 22, 49: *Môj vysloboditeľ od nepriateľov, dvíhaš ma nad mojich odporcov, vytrhávaš ma z moci násilníka.* „Stredom piesne je Hospodin a jeho pomazaný kráľ. Kráľ je viac než len predstaviteľ ľudu, je tiež Božím milým služobníkom.“ (Kol. autorov, 1977. Starý zákon, Knihy Samuelove, s. 283)

Krásne sú modlitby za slobodu ako ich prezentujú Ž 6, 5: *Obráť sa, Hospodin, vyslobod' moju dušu, zachráň ma svojou milosťou!* „Keby Boh príliš dlho otáľal, človek by vo svojom hriechu zahynul. A potom by bolo neskoro na odpustenie.“ (Kol. autorov, 1975. Starý zákon, Žalmy, s. 50) Ž 7, 2: *Hospodin, môj Bože, k tebe sa utiekam. Zachráň ma pred všetkými, čo ma prenasledujú, a vyslobod' ma.* „Žalmista hľadá útočisko pred svojimi prenasledovateľmi u Hospodina.“ (Kol. autorov, 1975. Starý zákon, Žalmy, s. 54) Ž 18, 3: *Hospodin je moja skala, moja pevnosť a môj vysloboditeľ; môj Boh je moje bralo, k nemu sa utiekam; môj štít, roh mojej spásy a môj hrad.* V hymnicky vznešenom oslovení Hospodina vyznáva žalmista, že Hospodin bol jeho útočišťom a vysloboditeľom. Porovnanie Hospodina so skalou pravdepodobne naráža na siónsku posvätnú skalú, ktorá bola už od predchádzajúcich dôb útočistným miestom.“ (Kol. autorov, 1975. Starý zákon, Žalmy, s. 88) Ž 25, 15: *Stále upieram oči na Hospodina, lebo on mi vyslobodzuje nohy zo siete.* Ž 25, 20: *Ochraňuj mi život a vyslobod' ma! Nech sa nemusím hanbiť, že sa utiekam k tebe.* Iz 19, 20 hovorí o tom, že ak budú Izraeliti prosieť Hospodina, On ich vypočuje: *Bude znamením a svedectvom Hospodinovi zástupov v egyptskej krajine: Ak budú proti utláčateľom volať k Hospodinovi, pošle im záchrancu, aby ich bránil a vyslobodil.* V Cirkvi

majú modlitby kresťanov veľkú silu. Sloboda je hodná oslavy ako sa píše v Iz 44, 23: *Jasajte, nebesá, lebo Hospodin to urobil. Jasajte, hlbiny zeme, s jasotom zaznejte, vrchy, les a všetky stromy v ňom, lebo Hospodin vyslobodil Jáкова a v Izraelovi sa oslávil.* „Prorok vyzýva nebesá, hlbiny zeme, hory, les a stromy k oslavovaniu Hospodina, ktorý vykúpil Izraela a ujal sa svojho ľudu. Celý svet má Boha chváliť nielen pre Jeho stvoriteľský čin, ale zvlášť pre Jeho spásny zásah v prospech zajatého ľudu.“ (Kol. autorov, 1982. Starý zákon, 11 Izaiáš, s.281)

S Hospodinom sa nemusíme nikoho a ničoho báť. Ako hovorí Hospodin v Jer 39, 18 toto: *„Určite Ťa vyslobodím, nepadneš mečom, svoj život budeš mať ako korisť, pretože si mi dôveroval,“* znie výrok Hospodina. V Jer 42, 11 hovorí Hospodin: *Nebojte sa babylonského kráľa, pred ktorým sa strachujete, nebojte sa ho,‘* znie výrok Hospodina, *„ved’ som pri vás ja, aby som vás chránil a vyslobodil z jeho ruky.* V Jer 46, 27 hovorí Hospodin: *„Ty sa však neboj, môj služobník Jákob, nestrachuj sa, Izrael, lebo hľa, vyslobodím Ťa z diaľky a tvoje potomstvo z krajiny jeho zajatia. Jákob sa vráti a bude žiť v pokoji, bez starostí a nik ho nevydesí.“* Pravoslávni kresťania sa skutočne nemusia ničoho báť. Chráni ich Cirkev Tajomné Chistovo Telo, opatruje ich svojimi Tajinami. Pravoslávni kresťania sú s Christom a Christos je Boží Syn, teda pravoslávni kresťania sú deťmi samotného Boha. Nič sa im nemôže stať, lebo ako hovorí Dan 6, 28: *„On zachraňuje a vyslobodzuje a robí znamenia a zázraky na nebi aj na zemi. On zachránil Daniela z moci levov.“* V Oz 13, 14 sa o Hospodinovi ako Vykupiteľovi píše: *Vykúpil som ich zo spárov podsvetia, vyslobodil som ich zo smrti. Kde sú tvoje rany moru, smrť? Kde je tvoj osteň, podsvetie? Aj tu je sám Christos, ktorý vyslobodzuje človeka zo spárov smrti.*

Sir 51, 8 sa prihovára Hospodinovi: *Vtedy som sa rozpomenul na tvoje milosrdenstvo, Pane, na to, čo od večnosti konáš, na to, že vyslobodzujes tých, ktorí Ťa očakávajú, a zachraňuješ ich z ruky nepriateľov.* Sir 51, 9 hovorí: *K výšinám som zo zeme vyslal svoju prosbu a modlil som sa za vyslobodenie zo smrti.* Toto je absolútna sloboda – môžeme bezprostredne komunikovať s Bohom, rozprávať sa s Ním, prihovárať sa Mu a On aj odpovedá. A toto sa deje na Liturgii. Podobne ako Izraeliti v Dangr 3, 88 oslavujú Hospodina za slobodu takto: *Dobrorečte Pánovi, Chananja, Azarja a Míša-el, spievajte a nesmierne ho vyvyšujte naveky, pretože nás vytrhol z podsvetia a zachránil nás z ruky smrti a vyslobodil nás z plameňa blčiaceho uprostred*

pece a vymanil nás zo stredy ohňa. Na Liturgii všetci podobne oslavujeme Hospodina. Prebieha svätý dialóg medzi človekom a Bohom. Druhá kniha Makabejcov v 2Mak 1, 25 hovorí o Hospodinovi: *jediný Darca, jediný Spravodlivý, Všemohúci a Večný. Ty vyslobodzuješ Izrael zo všetkého zla, ty si vyvolil našich otcov a posvätil si ich.* Mak 1, 27 prosí Hospodina: *Zhromažďi nás z rozptýlenia, vyslobod' tých, čo sú zotročení medzi pohanmi, zhliadni na ponižovaných a potupovaných. Nech pohanské národy spoznajú, že ty si náš Boh.* 2Mak 2, 18 vyjadruje nádej Izraelitov: *Tak prisľúbil zákonom. Lebo máme nádej v Bohu, že sa čoskoro zmiluje nad nami a zhromažďi nás na sväté miesto zo všetkých krajín pod nebom. Lebo už nás vyslobodil z veľkých pohrôm a očistil toto miesto.* Hovorí sa, že všetko, o čo sme v modlitbe prosili, už sme dostali. Prosba o čokoľvek je prosbou o slobodu. O čokoľvek prosíme, vždy prosíme o slobodu. Sloboda je najväčší dar, ktorý dal Boh človeku. Už v raji Hospodin dáva človeku slobodu tým, že mu zakáže jesť zo stromu poznania dobra a zla. Už to je veľká pocta, ktorú dáva Hospodin človeku, že neodstráni tento strom z raja, ale ho dáva k dispozícii človeku, ktorý sa takto môže slobodne rozhodovať. Aj v Pravoslávnej cirkvi sú určité zákazy a príkazy a človek sa môže slobodne rozhodnúť, či ich dodrží alebo nie. Pravoslávny kresťan má množstvo príležitostí rozhodovať sa znova a znova pre Hospodina. Pravoslávny kresťan má množstvo príležitostí voliť si slobodu alebo otroctvo. No ani toho otroctva sa nemusíme až tak báť, lebo máme Tajinu spovede, ktorá je zárukou slobody a oslobodenia. Pravoslávny kresťan je permanentne slobodný, lebo Pravoslávna cirkev je Sloboda sama.

Sloboda je fenomén tak často spomínaný a tak často zneužívaný. O slobode sa popísalo množstvo traktátov. Za slobodu sa prelialo množstvo krvi. Slobodu sa snažia zachytiť umelci vo svojich dielach. Príbehy slobody popisujú historici. Po slobode túži každý človek. Čo je to však sloboda v pravom slova zmysle? Lebo slobodu si ľudia predstavujú rôzne. A často si slobodu zamieňajú s jej opakom – s otroctvom. Mnohí ľudia žijú v omyle. Myslia si, že sú slobodní, a pritom žijú v otroctve hriechu. Hriech a sloboda nepatria k sebe. No málokto to vie. O pravej slobode, o slobode v Christovi hovoria knihy Svätého Písma Nového Zákona. Popisujú skutočnú slobodu a to aj na paradoxných príkladoch. Knihy Svätého Písma Nového zákona presne vymedzujú, čo sloboda je a čo už nie je. Slovo sloboda sa v knihách Svätého Písma No-

vého Zákona vyskytuje často, no stále v súvislosti s Christom. Slobodný je ten, ktorý patrí Christovi. Slobodný je ten, kto sa z lásky ku Christovi vymanil z jarma hriechu. Slobodný je ten, kto sa stal otrokom Christa.

V 1Kor 8, 9 sa píše: *Dajte však pozor, aby táto vaša sloboda nebola slabým na prekážku.* Sloboda je vzácna vec, no je možné ju aj zneužiť. Treba s ňou narábať opatrne, aby sa nestala prekážkou k Bohu slabším. Sloboda bez Boha nie je skutočnou slobodou. Slobodu v pravom zmysle môžeme zažívať jedine s Bohom. Ako je napísané v 2Kor 3, 17: *Pán je Duch, a kde je Pánov Duch, tam je sloboda.* Dá sa povedať, že sloboda je povolaním kresťana. Ako sa píše v Gal 5, 13:

Lebo vy ste povolaní pre slobodu, bratia. Len aby sloboda nebola zámienkou pre telesnosť, ale navzájom si slúžite v láske. Znovu sa tu zdôrazňuje, že slobodu možno aj zneužiť, napríklad na telesnosť, preto treba byť opatrný a vnímavý. Niektorí tzv. slobodou zastierajú zlobu, no 1Pt 2, 16 zdôrazňuje: *Ste slobodní, no nie ako tí, ktorým sloboda slúži na zastieranie zloby, ale ako Boží služobníci.*

Christovi jeho protivníci nerozumeli, keď hovoril o slobode. V Jánovom Evanjeliu (Jn 8, 33) sa píše: *Odpovedali mu: „Sme potomkovia Abraháma a nikdy sme nikomu neslúžili. Ako to, že ty hovoríš: „Stanete sa slobodnými?“* Christovo ponímanie slobody bolo ťažko pochopiteľné ľuďom, ktorí mali rigidné zmýšľanie. Slobodu, akú hlásal Christos, pochopí len ten, ktorý zomrel hriechu. Aj v Rim 6, 7 sa píše: *Lebo kto zomrel, stal sa slobodným od hriechu.* Slobodným človek môže byť aj keď je otrokom. V 1Kor 7, 21 sa o tom píše: *Bol si povolaný ako otrok? Nech ťa to netrápi! Ale ak by si sa aj mohol stať slobodným, radšej to využij!* A ďalej v 1Kor 7, 22 stojí: *Ved' v Pánovi povolaný otrok je v Pánovi slobodný. A podobne: Kto bol povolaný ako slobodný, je Kristov otrok.* Je to paradox, že otrok môže byť slobodný a slobodný môže ostať len ten, kto je otrok Pána. Apoštol Pavol v 1Kor 9, 1 kladie tieto otázky: *Azda nie som slobodný? Nie som apoštol? A nevidel som Ježiša, nášho Pána? Nie ste azda vy moje dielo v Pánovi?*

Ďalším paradoxom je, že slobodný voči všetkým môže byť len ten, kto slúži všetkým. Ako hovorí apoštol Pavol v 1Kor 9, 19: *Lebo hoci som aj slobodný voči všetkým, dal som sa do služby všetkým, aby som získal čím viacerých.* Apoštol Pavol slúži všetkým len preto, aby zachránil a získal pre Christa čo najviac kresťanov. Aká veľká musela byť jeho láska ku Christovi! Dobrovoľne sa stáva sluhom všetkých a dôvodom je jeho

veľká láska a oddanosť Christovi. Je to príklad hodný nasledovania. Zvlášť pre našu dobu, v ktorej sa ľudia snažia ovládať iných, podmaniť si iných, aby oni slúžili. Stať sa sluhom je v našej dobe dehonestujúce a ponižujúce. Tu vidno veľkosť apoštola Pavla, ktorý v službe iným videl slobodu a pravdu.

Christos stiera rozdiely medzi ľuďmi. List Galaťanom (Ga 3,28) vysvetľuje: *Nie je ani Žid, ani Grék, nie je ani otrok, ani slobodný, nie je muž a žena, lebo všetci ste jedno v Isusovi Christovi*. Boh odmeňuje tých, ktorí robia dobro. Nepozera na to, či je to žena alebo muž, či je otrok alebo slobodný. Dôležité je to, že koná dobro. V Ef 6,8 sa píše: *Ved' viete, že každý, kto vykoná niečo dobré, dostane odplatu od Pána, či otrok, či slobodný*. O jednote a jednotnosti v Christovi sa píše aj v Kol 3, 11: *Potom už nie je ani Grék, ani Žid, ani obriezka, ani neobriezka, ani barbar, ani Skýt, ani otrok, ani slobodný, ale všetko a vo všetkých je Christos*. Christos je ten, ktorý spája ľudí. V ňom už skutočne nie je len čierne alebo len biele. Jemu je každý extrémizmus cudzí. V Christovi dokonca ani rozdiel medzi mužom a ženou nie je podstatný. Dôležité je, či človek prijíma a miluje Christa. Potom nezáleží na tom kým je, aký je, či je otrok alebo slobodný. Podstatné je, aby patrili Christovi, aby Ho milovali a nasledovali.

Kontrast medzi slobodou a otroctvom vidíme už u Abraháma. On mal dvoch synov. Jedného od slobodnej a druhého od otrokyne. Rozdiel medzi nimi bol obrovský. O tom píše aj Gal 4, 22: *Lebo je napísané: Abrahám mal dvoch synov: jedného od otrokyne a druhého od slobodnej*. A Gal 4, 23: *Ten z otrokyne sa narodil podľa tela, ale ten zo slobodnej podľa prisľúbenia*. A Gal 4, 30: *Čo však hovorí Písmo? Vyžeň otrokyňu a jej syna, lebo syn otrokyne nebude dedičom so synom slobodnej*. Gal 4, 31: *Preto, bratia, nie sme deťmi otrokyne, ale slobodnej*. Medzi slobodou Božích detí a otroctvom je veľký rozdiel. Je rozdiel, či sme otrokmi hriechu, alebo či sme slobodní, či sa v slobode držíme Božích prikázaní. Vidíme to na rozdiely medzi Abrahámovými synmi. Jeden bol z hriechu a druhý z Božej vôle. Takýto rozdiel je aj medzi tým, či sme v zajatí hriechu alebo či sme v službách Božích.

Slobodne ohlasovať Christa možno aj v okovách. Sloboda podľa Svätého Písma Nového Zákona sa vníma inak ako ju vidí „svet“. Svet pozerá na vonkajší obal, Christos sa zameriava na vnútro. V Ef 6, 20

stojí: ktorého vyslancom som v okovách, a slobodne ho ohlasoval, ako som po-vinný.

Slobodu aj z praktickej stránky vidíme, keď apoštol hovorí o vdov-stve. Apoštol Pavol v 1Kor 7, 39 o tom píše: *Žena je viazaná dovtedy, kým žije jej muž. Keď však muž zomrie, je slobodná a môže sa vydať, za koho chce, ale iba v Pánovi.* A v Rim 7, 3: *A tak teda ak sa oddá inému mužovi, kým žije jej muž, bude sa nazývať cudzoložnicou. Keď však jej muž zomrie, je slobodná od zákona a nie je cudzoložnicou, ak sa vydá za iného.* Tu vidíme, že slobodu nemusíme vnímať len z metafyzickej stránky a vidieť len jej duchovný zmysel. Knihy Svätého Písma Nového Zákona popisujú aj praktickú slobodu.

V duchovnom zmysle sloboda môže byť personifikovaná ako „matka“. V Gal 4, 26 sa uvádza: *Ale Jeruzalem, ktorý je hore, to je tá slobodná, ktorá je našou matkou.* Jeruzalem tu predstavuje pozemskú aj nebeskú Cirkev. V Cirkvi zažívame slobodu v Christovi. V Cirkvi sa stretávame so živým Christom. V Cirkvi sa zbožšťujeme, stávame sa súčasťou Christovho Tela. V Cirkvi prijímame Telo a Krv Christa a stávame sa Christom. To je tá skutočná a pravá sloboda, ktorú nám nikdy nikto nemôže vziať.

Literatúra:

- Kol. autorov, 1975. *Starý zákon. Preklad s výkladom. 2 Druhá a tretia kniha Mojžišova Exodus a Levitikus.* Praha: Kalich.
- Kol. autorov, 1974. *Starý zákon. Preklad s výkladom. 3 Numeri, Deuteronomium.* Praha: Kalich.
- Kol. autorov, 1969. *Starý zákon. Preklad s výkladom. 4 Jozue, Sudcov, Rút.* Praha: Kalich.
- Kol. autorov, 1977. *Starý zákon. Preklad s výkladom. 5 Knihy Samuelove, Prvá Paralipomenon.* Praha: Kalich.
- Kol. autorov, 1975. *Starý zákon. Preklad s výkladom. 9 Žalmy.* Praha: Kalich.
- Kol. autorov, 1982. *Starý zákon. Preklad s výkladom. 11 Izaiáš.* Praha: Kalich.

VĚDECKÉ ZKOUMÁNÍ SVATÉ ZEMĚ

doc. ThDr. Václav Ježek, PhD. et PhD.

Vzrůstající přítomnost ruských organizací a jedinců ve Svaté zemi v devatenáctém století znamenala i vzrůstající zájem o vědecké zkoumání památek a o archeologický průzkum. Ruští badatelé dosáhli na prostého vědeckého vrcholu ve zkoumání jim přístupných archeologických památek, a to samozřejmě platí pro textografické bádání. Ruská revoluce na začátku dvacátého století přerušila slibně se rozvíjející vědeckou tradici. Nicméně o tom, že byla na špičce, svědčí i skutečnost, že i ve dvacátém století a dále, kdy již byla ruská přítomnost ve Svaté zemi omezena kvůli komunismu v Sovětském svazu a dalším politickým problémům, základy ruského bádání hlavně v oblasti liturgiky a dokumentace písemných památek stále tvoří důležitou součást bádání v této oblasti. Navíc se díky tomuto bádání dodnes dochovala znalost o existenci těchto památek, které se již nezachovaly.

Mezi organizace, které se řadily k archeologickému badatelskému úsilí zde můžeme vzpomenout Российское Археологическое Общество, Археологическая комиссия, Одесское Общество истории и древности.

Mezi hlavní předměty zájmu, patřilo určení míst biblických památek a jejich přesné pojmenování, a samozřejmě hlavně určení přesného místa a vývoje Božího hrobu. V dnešní době se Boží hrob nachází uvnitř starého města, zatímco podle biblického svědectví se nacházel mimo brány města. Existují i názory, že současný Boží hrob je skutečným původním hrobem Krista a nabízejí se alternativní místa (například, tak zvaná Gordonova Kalvarie). Tak zvaný Poutník z Bordeaux (*Itinerarium Burdigalense*) se zmiňuje o bazilice, kterou postavil Konstantin Veliký (navštívil Jeruzalém v roce 333). Ta byla vysvěcena kolem roku 336¹ Byla zničena Peršany v roce 614 a obnovena za Modesta (předsta-

¹ Srovnej Vered Shalev-Hurvitz, *Holy Sites Encircled, The Early Byzantine Concentric Churches of Jerusalem*, Oxford University press, 2015.

veným kláštera Theodosia 616–626). Khosrau vyhodil židy z Jeruzaléma a ustanovil Modesta jako zodpovědného za opravu Svatých míst.¹

V roce 628 Herakleios znovu dobyl Jeruzalém a ustanovil Modesta jako patriarchu. Antiochus píše, že když Modestus zemřel, byl pohřben v martyriu, které bylo podle něho místem pohřbívání jeruzalémských arcibiskupů.² Boží hrob byl zničen kolem roku 1009 chalífou al-Hākim Bī-Amr Allāh, ale chrám byl opět obnoven Konstantinem Monomachem. Ve dvanáctém století křižáci učinili generální opravy chrámu. Současnou podobu chrám získal v roce 1810.

Eusebios hovoří o Konstantinově bazilice a uvádí, že do období Konstantina bylo místo pokryté špínou a hlínou a že na tom místě stál chrám zasvěcený Afroditě. Badatelské úsilí Kapustina a Schicka potvrdilo, že bazilika Konstantina zahrnovala i místo Akra. Zdivo Akry a městské zdivo byly zahrnuty do zdiva baziliky. Příkop, který vedl ze severu k jihu a který se potom otáčel z východu na západ, byl zaplněn, aby se vyrovnalo celé náměstí. Bazilika tedy zahrnovala severní, východní a jižní stranu Akry. Severní strana sledovala zeď uzavřeného portika paralelně k bazilice a druhou a třetí zeď samotné baziliky. Bazilika tedy zahrnovala starší židovské zdi, které se vykopaly v ruské oblasti a které následovaly jihovýchodní roh baziliky.³

V této věci se učinil závěr, že „architekt (podle svědectví Jeronýma, Eustathia, presbytera konstantinopolského) použil budovy Akry, trochu rozšířil náměstí směrem k východu a zahrnul část obchodního náměstí až k tomu bodu, který následoval onen výstupek, jenž byl ve vnější části ze zdiva, uprostřed nichž se vytvořil práh; tímto způsobem brána cesty Kříže, která vedla do fóra Akry, brána Efréma, byly naplněny, ale cesta ve tvaru písmene L zůstala, a sledovala ulici, která vedla vedle uzavřeného portika formujícího jižní hranici baziliky.

Ruská oblast zachovala dva sloupy, které portikus podporovaly, a vzdálenost mezi sloupy byla 4,75 metrů. Tam jsou na stejném místě

¹ Srovnej David Christian Clausen, *The Upper Room and Tomb of David, The History, Art and Archaeology, of the Cenacle on Mt. Zion*, McFarland Publishers, 2016.

² Conybeare, F.C., Antiochus Strategos, *The Capture of Jerusalem by the Persians, in 614 AD* in *ehr* 25, 502–517, 1910, 517.

³ Научные предприятия Палестинского Общества, *Журнал Министерства народного просвещения*, 1884, ч. 234, 9.

dva sloupy a jeden pilastr, které po restaurování Schickem patří do propylea, jehož vnější sloupy vystupovaly na trh.“¹

Ruské vykopávky a výzkumy v tomto směru vyprovokaly pozitivní reakce, ale byla i jedna negativní reakce od Mansurova, který zpochybňoval závěry o druhé jeruzalémské hradbě, prahu brány a o bazilice svatého Konstantina.² Do diskusí se zapojilo několik badatelů, a výsledky byly předány společenství Совет Русского Археологического Общества (РАО), aby vytvořilo závěr. Ten spočíval v tom, že nově objevený práh se stopami brány a také druhá zeď, která vede od severu na jih, patří do starověkého období. Dále, že je přijatelné uznat, že všechny tyto zbytky byly zahrnuty do nějaké formy konstrukce, nejpravděpodobněji do věže v blízkosti věže brány u druhé jeruzalémské brány, a že není pochyb o tom, že zbytky mají vztah s druhou jeruzalémskou bránou. Dále, z hlediska křesťanské tradice, nemůžeme s určitostí vyloučit blízkou příbuznost mezi nově objeveným prahem s křížovou cestou Spasitele. A že dále, v současném stavu poznání a v rámci existujících sloupů a pilastru, není pochyb a není ani jiná možnost, než v nich vidět propyleum baziliky svatého Konstantina Velikého; v tomto případě není jiné alternativy, než uznat, že zbytky starověkých židovských zdí, byly zahrnuty do budov Konstantina.³

¹ Ibid. „воспользовавшись постройкой Акры, архитектор (по свидетельству блаженного Иеронима, Евстафия, пресвитера Консантинопольского) немного расширил площадь к востоку, захватив часть торговой площади по ту черту, которая образовывалась выходящими за стену выступами, среди которых был открытый ныне порог; таким образом, ворота крестного пути, ведущие на форум Акры, ворота Ефремовы, были заложены, но приход в виде буквы Л остался, образуя улицу, шедшую возле крытого портика, который составлял южную границу базилики. На русском месте базилики сохранились 2 столба, поддерживавшие этот портик; расстояние между столбами составляет 4,75 метра. Затем, на том же месте находятся 2 столба и пилистр, принадлежавшие, по реставрации Шика, пропилеям, внешние столбы которых выходили на торговую площадь.“

² Viz Б. П. Мансуров *Базилика императора Константина в Святом Граде Иерусалиме*, Москва, 1885.

³ *Православный Палестинский сборник*, т. III, Вып.1, СПб, 1887, приложение V., 179–180. „Весьма вероятно, что и вновь отысканный порог со следами ворот, а также и другая стена, идущая с севера на юг, принадлежат к столь же глубокой древности. В таком случае необходимо будет принять, что все эти остатки входили

Ruský nákup nemovitostí v Palestině samozřejmě znamenal možnost archeologického bádání. První ruský konzul v Jeruzalémě, Doro-
gobužinov (Б. И. Дорогобужинов), získal v březnu 1859 pozemky (140
čtverečných sahů – ekvivalentních k 2.1336 m) a terasu pod zbytky
chrámu Santa Maria Latina.¹ Na pozemku se nacházely starověké pa-
mátky a měl sloužit jako místo pro dům konzula. Nicméně dům konzula
se nakonec postavil jinde (na náměstí Meidan). V roce 1859 ruský
konzul organizoval nějaké preliminární archeologické výzkumy. Ve 40.
letech 19. století místo, které získal ruský konzul, již do jisté míry zko-
umal pruský konzul Gustav Ernst Schultz (1811–1851), badatel orientu
na univerzitě v Königsbergu a první pruský konzul v Jeruzalémě (1842–
1851).² Během období Schultze a následujícího pruského konzula byla
ustanovena knihovna spojená s pruským konzulátem. Na tomto místě
Schultz objevil tři pozůstalé sloupy a pilastr.³ V červenci 1859 se ruský
pozemek zvětšil a byl zakoupený další pozemek. Dále se pozemek ještě
rozšířil v roce 1863. O vysoké vědecké úrovni ruského badatelského
zájmu svědčí i skutečnost, že v rámci objektivního hodnocení ruské
vedení dovolilo dalším výpravám, aby zkoumaly ruské místo. O vysoké
úrovni badatelského přístupu rusů svěčí i výrok francouzského orienta-
listy a archeologa Charlese Simona Clermont-Ganneaua, kerý v létě
roku 1874 pracoval v ruském místě a který napsal: „Ruský konzul a ar-
chimandrita Antonín (Kapustin) mi s láskou poskytlí nutné povolení;

в состав какого-нибудь сооружения, скорее всего приворотной башни при второй Иерусалимской стене, и что вообще близкое отношение остатков ко второй Иерусалимской стене не подлежит сомнению. Что с точки зрения христианского Предания не может быть решительно отрицаемо и близкое отношение найденного порога к Крестному пути Спасителя. При настоящем состоянии наших знаний в существующих на русском месте колоннах в пиластре нет никакой возможности видеть что-либо другое, кроме пропилеи базилики Константина Великого; а в таком случае необходимо признать, что остатки древнееврейских стен введены были в состав сооружений Константина.“

¹ Архимандрит Августин (Никитин), *Святая Земля*, Издание Русской Духовной Миссии в Иерусалиме, 2011, pg. 287.

² Schultz byl následován Georegem Rosenem (1820–1891), který byl konzulem v Jeruzalémě v 1852–1867. Napsal svoje memoáry jako „Oriental Memories of a German Diplomat“, London, 1930.

³ Научные предприятия Палестинского Общества, *Журнал Министерства народного просвещения* 1884, ч.234, июль-август, 2–3, (autor neuveden).

a zde jsem se mimoděk ocitl mimo dosah vnitřních a vnějších vměšování místních autorit. [...] Před několika lety (1864) Ch. Willson učinil několik vykopávek, a tak začal výzkum v tomto místě, což vyprovokovalo zájem u těch, kteří mají zájem o topografii města, a také mezi archeology, ale nemohl pokračovat se svou prací."¹

Oblast dále prozkoumal v roce 1864 francouzský archaeolog Eugène Melchior de Vogüé, který byl promotérem ruské kultury ale měl i další zájmy. Oženil se se sestrou ruského generála Michaela Nikolajeviče Annenkoffa. V roce 1865 toto místo prozkoumal Charles William Willson, o kterém jsme se zmínili výše (Palestine Exploration Fund).² Později de Vogüé chválil přesnost ruských archeologických výzkumů této oblasti. Ve své práci, která byla publikována v roce 1866, napsal: „Ve jménu biblických vědeckých studií děkuji za služby (Císařská palestinská pravoslavná společnost, archimandrita Augustin), které byly poskytnuty pro archaeologii Svaté zemi, a také za vyjasnění jedné z nejpalčivějších záhad, která se týká topografie Svaté zemi... Společnost, které vykopávky vykonala, dosáhla tohoto důležitého cíle navzdory menšímu měřítku, prezentovala všechny důležité fakta z oblasti a v tomto ohledu vyčerpala otázky. Můžeme si být jisti, že výzkum místa, které je v plné kompetenci ruských vlastníků, nám vydal vše, co mohl...je samozřejmě smutné, že vykopávky nemohly pokračovat na dvoře, který patří koptskému klášteru a který obkresluje podzemní církev Nalezení Kříže; je nepochybné, že by ukázaly další svědectví o důležitých a autentických stopách Konstantinových budov. Bojím se ale, že tato generace již nezažije tento duch trpělivosti a ochotu zbavit se

¹ „Русский консул и архимандрит Антонин (Капустин) любезно предоставили мне необходимое дозволение; здесь во всяком случае я находился вне прямого или косвенного вмешательства местных властей. <...> Несколько лет тому назад (1864) К. Вильсон прорытием нескольких траншей положил начало раскопкам на этом месте, которое одинаково интересует как изучающих топографию города, так и археологов, но он не был в состоянии продолжать их“, Сообщения Православного Палестинского Общества 1900, 160/161. Srovnej také Charles Clermont Ganneau, *Archaeological Researches in Palestine, 1873–1874*, překlad J. McFarlane z francouzštiny, *Palestinian Exploration Fund*, London, vol. 1–2, 1896. Srovnej také <https://archive.org/stream/archaeologi%20calre01cler#page/n21/mode2up>.

² Srovnej Покровский И. В., *Раскопки на русском месте в Иерусалиме, Христианское чтение*, 1886, март-апрель.

předsudků, což je základem pro jakouliv smysluplnou práci. Ať už tak či onak, je jasné, že ruská vláda a ruská palestinská společnost pomohly ustanovit jistá vědecká fakta, která se týkají budovy postavené jako Boží hrob. Ve jménu přátel Východu jim děkuji, já jim děkuji za toto místo, které je spojeno s mými pokornými badatelskými zájmy.”¹

Jak jsme naznačili, oblast prozkoumal známý Antonín Kapustin (Антонин Капустин), který započal práci v roce 1883 ve spolupráci s Conradem Shickem (1822–1901). O Antonínu Kapustinovi se traduje, že to byl člověk s všestrannými zájmy, které mimo jiné zahrnovaly i archeologické výzkumy. Dokonce v oblasti ruských majetků postavil archeologické muzeum. Také identifikoval jednu starověkou jeruzalémskou hradbu (druhou). To mělo velký význam v rámci diskuse o tom, jak určit místo Božího hrobu a jeho přítomnost uvnitř městských bran, v kontextu toho, že židovská tradice zakazovala přítomnost hrobů uvnitř městských bran.

První brána souvisela s Davidem (2. Samuelova 5, 7; 5, 9). Tato zeď byla později rekonstruována za vlády krále Chizkijáše. Druhá hradba byla ustanovena za Nehemjáše (toho, který žil v době Ježíše). Zdá se, že Ježíšova hrobka byla zahrnuta dovnitř v rámci městských bran v době, kdy byla postavena další, třetí hradba, v době Heroda Agripy I., který

¹ *Православный палестинский сборник*, том. III, Вып. 1., Санкт Петербург 1887, с. 255–256. „Именем научных библейских исследований, благодарю за оказанные (Палестинским. Архим. Авг.) Обществом услуги археологии Святой Земли, разъяснением одного из важнейших вопросов, касающихся топографии Иерусалима... Раскопки, произведенные русским Обществом, достигли по меньшей мере той важной цели, что доставили все данные, которые заключались на месте, и в этом отношении исчерпали вполне вопрос. Можно быть уверенны, что изучение места, по крайней мере в пределах русских владений, дало все, что оно могло дать... Правда, жалко, что раскопки эти не могли быть продолжены во дворе, принадлежащем коптскому монастырю и окружающем подземную церковь Обретения Креста; нет сомнения, что они открыли бы важные и подлинные следы Константиновых сооружений. Но я боюсь, что настоящее поколение не увидит того духа терпимости и забвения предрассудков, чтобы подобные работы были мыслимы. До тех же пор крайне счастливо, что русское правительство и русское Палестинское Общество доставили несколько научных данных к тем многочисленным вопросам, которые возбуждает досточтимый памятник, посвященный Святому Гробу. Благодарю их именем друзей христианского Востока, благодарю их за то место, которые ими отведено моим скромным исследованиям.“

rovněž chtěl zahrnout Bezethu do oblasti města, a tak rozšířil město a jeho brány. Současná hradba byla postavena za Sultána Sulejmana, mezi lety 1534-1542. Nejenomže identifikoval druhou bránu, Kapustin rovněž určil místo, kde stála jedna z bran, práh Brány soudu.

Tak zvané Александровское подворье, které patří mezi nejznámější ruská místa v Jeruzalémě, je postaveno nad archeologickými památky-prahu Brány soudu, nad archou z baziliky svatého Konstantina a nad dalšími památkami. Jako taková byla tato budova inaugurována Palestinskou společností a dokončena v roce 1891. Budovu započali 13. září 1887. Po první světové válce se o podvorje stará ruská pravoslavná zahraniční církev. Autor této monografie toto místo navštívil v roce 2017 a byl informován současnou představenou tohoto místa, že ruská pravoslavná církev za hranicemi a její novodobá obdoba Palestinské společnosti se příkladným způsobem starala o toto místo a že je doposud udržováno v duchu před revolucí z roku 1917. Vyjádřila obavy, že pokud by toto místo dnes získala pod přímou zprávu ruská pravoslavná církev, tak by toto podvorje ztratilo ze své historické a kulturní hodnoty. Rovněž pochybovala o důvěryhodnosti některých současných badatelů, kteří o tomto místě píšou, přičemž podle ní vyjadřují někdy zkreslené nebo nepřesné názory, snad i politicky motivované. Také názory, které by údajně vyhovovaly současné ruské pravoslavné církvi. S tím souvisí i současná krize, neboť v současnosti existují dvě „Pravoslavné palestinské společnosti“. Jedno ve vztahu k ruské pravoslavné církvi v zahraničí, a druhé, které bylo založeno neboli obnoveno v samotném Rusku. To, které je v Rusku, je údajně vedeno bývalým úředníkem KGB.

Zde můžem uvést několik míst spojených s ruským výzkumem:

Jaffa

V roce 1868 archimandrita Antonín koupil v blízkosti Jaffy suchou zemi, nazvanou *Darbateyn Tabitha*. Podle tradice to bylo místo, kde byla pohřbena Tabita, kterou vzkřísil apoštol Petr (Skutky 9, 36-43). V roce 1874 zde byl objeven pod vedením Antonína velký hřbitov.

Jericho

V roce se zde 1875 pod vedením archimandrity Antonína uskutečnily vykopávky. V roce 1886 Palestinská společnost věnovala 1500 rublů na výzkum této oblasti.¹ Kromě různých věcí, které zde byly objeveny, zde byl nalezen mozaikový náhrobní kámen se jménem zakladatele tohoto starověkého chrámu, se jménem Kyriakos, který zde byl pohřben. Igumen Kyriakos zde podle zpráv zemřel 11. prosince roku 566. Ruské místo tedy stálo nad místem starověkého kláštera a chrámu.² Byl zde nalezen i zajímavý předmět z granitu ve tvaru cylindru, a to v blízkosti chrámu.

Olivová hora

Otec Antonín v období od 1868 do 1889 nakoupil ještě více půdy na Olivové hoře. V této oblasti bylo mnoho zajímavých archaeologických nalezišť a v oblasti, která byla zakoupena v roce 1870 v blízkosti místa Nanebevstoupení Pána na východní straně Olivové hory, se nacházely zbytky mozaické podlahy s arménskými nápisy (5.-6. století). Mozaika byla podobná té, která se našla v klášteře svatého Kříže.³ Existovalo mnoho dalších objevů včetně objevu v roce 1892 v ruské části, v blízkosti cesty, která vedla z Getsemanské zahrady a její jeskynní hrobky Matky Boží na vrch Olivové hory. Jeskyně se našly v době stavební činnosti se zajímavými nápisy. Na jednom nápisu z 6. století bylo uvedeno, že se jednalo o Janovu hrobku. Existoval rovněž odkaz na Arména z Taronu nebo Daronu.⁴

Bet Zacharia (dům Zachariáše)

Po určitých dramatických událostech získali v roce 1902 Rusové místo spojené s domem Zachariáše. Nacházelo se 16 km od Jeruzaléma a 7,5 kilometrů od Betléma na Hebronské cestě. Nalezlo se zde mnoho starověkých památek včetně malého chrámu (20x10 metrů), a to s ná-

¹ Сообщения Православного Палестинского Общества, 1907, Т. 18, 447.

² Ростовцев М., Русская археология в Палестине, Христианский восток, т. 1, вып. III, Санкт Петербург, 1912, 263.

³ Сообщения Православного Палестинского Общества, 1904, с. 130.

⁴ Сообщения Православного Палестинского Общества, 1892, 355–356.

pisem, který tento chrám spojoval s oblastí domu Zachariáše.¹ Tiberias se těšila také pozornosti lidí.

Známa instituce s názvem Ruský archeologický institut v Konstantinopoli, převzala pod svou kompetenci i vykopávky v Palestině. Nicméně tento institut nebyl efektivní ve svých výzkumech. Intstitut v Konstantinopoli byl spojován s Madabou, kde se, jak známo, nacháejí světoznámé mozaiky (o Madabě 21: 30,; Jošua 13:9). Ruský umělec německého původu N. K. Kluge tam vytvořil několik kreseb.

Dne 11. dubna roku 1900 se uskutečnilo shromáždění Pravoslavné palestinské společnosti ve vztahu k Palestině a Sýrii a dalších sousedících zemí, na které zazněla i myšlenka P. K. Kokovceva (П. К. Коковцев) o tom, že společnost by se mělo více zajímat o intenzivnější archeologickou činnost na území Palestiny.²

Použitá literatura:

Архимандрит Августин (Никитин), *Святая Земля*, Издание Русской Духовной Миссии в Иерусалиме, 2011, pg. 287.

Clausen, David Christian, *The Upper Room and Tomb of David, The History, Art and Archaeology, of the Cenacle on Mt. Zion*, McFarland Publishers, 2016.

Conybeare, F.C., *Antiochus Strategos, The Capture of Jerusalem by the Persians, in 614 AD in ehr 25, 502–517, 1910, 517.*

Charles Clermont Ganneau, *Archaeological Researches in Palestine, 1873–1874*, překlad J. McFarlane z francouzštiny, *Palestinian Exploration Fund*, London, vol. 1–2, 1896.

Мансуров, Б. П. *Базилика императора Константина в Святом Граде Иерусалиме*, Москва, 1885.

Научные предприятия Палестинского Общества, *Журнал Министерства народного просвещения*, 1884, ч. 234, 9.

¹ Стеллецкий, И. Я. *Мадебская карта-мозаика Палестины в связи с вопросом о новой (русской) горней Бет-Захаии*. М., 1909, str. 37.

² *Сообщения Православного Палестинского Общества*, 1901,t12, str. 362

- Научные предприятия Палестинского Общества, *Журнал Министерства народного просвещения* 1884, ч. 234, июль-август, 2–3, (autor neuveden).
- Покровский И. В., *Раскопки на русском месте в Иерусалиме, Христианское чтение*, 1886, март-апрель.
- Православный Палестинский сборник*, т. III, Вып.1, СПб, 1887, приложение V., с. 179–180 а 255–256.
- Ростовцев М., *Русская археология в Палестине, Христианский восток*, т. 1, вып. III, Санкт Петербург, 1912, 263.
- Сообщения Православного Палестинского Общества*, 1892, 355–356.
- Сообщения Православного Палестинского Общества*, 1900, 160/161.
- Сообщения Православного Палестинского Общества*, 1904, с. 130.
- Сообщения Православного Палестинского Общества*, 1907, Т. 18, 447.
- Vered Shalev-Hurvitz, *Holy Sites Encircled, The Early Byzantine Concentric Churches of Jerusalem*, Oxford University press, 2015.

ÚČAST BISKUPŮ Z DALMÁCIE NA VII. EKUMENICKÉM (DRUHÉM NIKAJSKÉM) KONCILU V ROCE 787

Mgr. Eduard Neupauer, PhD.

Úvodem

Historické území u východního pobřeží Jaderského moře v současnosti rozdělené mezi z větší části Chorvatsko a z menší části Černou Horu obývané ve starověku illyrskými kmeny je nám známe pod jménem Dalmácie. Ve III. století př. n. l. zde Římané ustavili provincii *Illyricum*, která byla po r. 69 přejmenovaná na *Dalmatia*. V VI. století n. l. se stalo na krátkou dobu toto území součástí Byzance (konkrétně v letech 535 – 537) a formálně Dalmácie spadala pod byzantskou svrchovanost až do roku 1102.¹ V X. století císař a historik Konstantin VII. Porfyrogennétos (17/18. 05. 905 – 09. 11. 959; císař: 913 – 959)² popisuje území v díle *De administrando imperio*, kde jej geopoliticky a kulturně vymezuje v kapitolách 29³:

Περι της Δελματίας και των εν αυτη παρακειμενων εθνων
a 30:

Διηγησις περι του θεματος Δελματίας

V roce 787 iniciovala byzantská císařovna Irena⁴ vládnoucí za svého syna Konstantina VI. církevní sněm, který zavrhl ikonoklasmus a potvrdil ikonodulii. Koncil je předně v zahraniční odborné relevantní lite-

¹ Zevrubně informuje JANKINS, R. *Byzantium. The Imperial Centuries A. D. 610-1071*. Vintage Books, New York 1969, s. 174-175, 320. Precizněji problém analyzuje pravoslavný teolog a historik ГРАНИЧ, Ф. Црквени односи на територији Войводине до конца Византийске владевине а rovněž v stati: Войводина у Византиско доба. In.: *Богослобље XLII (LVI)*. Београд 1998, s. 347-352, s. 353-375.

² Zevrubný popis vlády a díla císaře Konstantina VII., v DOSTÁLOVÁ, R. *Byzantská vzdělanost*. Vyšehrad, Praha 1990, s. 61 an.

³ Řecký text cituji podle kritického vydání ЛИТАВРИН, Г. Г. - НОВОСЕЛЬЦЕВА, А. П. (эдс.). КОНСТАНТИН БАГРЯНОРОДНЫЙ. *Об управлении империей*. Москва, Наука 1989.

⁴ K osobnosti císařovny Ireny dle pramenů krásně referuje DOSTÁLOVÁ, R. *Byzantská vzdělanost*. Vyšehrad, Praha 1990, s. 152-153.

ratuře velice solidně popsán.¹ V soudobé historiografii se v rámci metodologických inspirací, – především v medievistice. – slibně rozvíjí metoda prosopografie.² Tímto směrem je orientovaná rovněž předkládaná stať, která dle možností omezené pramenné základny reflektuje účast kléru z Dalmácie na Druhém nikajském koncilu. Akta koncilu se nám dochovali v řeckém svodu a dvou latinských překladech. První překlad pořídil vynikající znalec řeckého jazyka *Anastasius Bibliothecarius* ještě v druhé polovině devátého století a druhý *Gybertus Longolius* v 16. století (tiskem Köln 1540). Překlad Anastasie je víc věrný originálu. O jiném kritickém vydání nejsem v době psaní předkládané statě spraven. Řecký text a rovněž obě latinské překlady vydal *Mansi* v 18. století.³ Kromě několika odborných statí bude právě Mansiho vydání vodítkem pro analyzovanou problematiku.

Účast dalmatského kléru

Podle dostupných akt se koncilu účastnilo cca. 350 biskupů z kterých byli 2 zástupci Římské kúrie (papeže Hadriána I.) a většinou část tvořili biskupové Cařihradského patriarchátu. V aktech koncilu můžeme nalézt 6 podpisů: 2 podpisy biskupů – pozorovatelů, 2 podpisy při zápise o hlasování a 2 podpisy u závěrečného shrnutí akt koncilu. Při otevírání koncilu 11. 09. 787 nejsou podpisy dalmatských biskupů. Nejsou vzpomínáni ani na hlasování v druhém sezení 26. 09 a ani na třetím jednání dne 28./29 (?). 09. Na čtvrtém zasedání 01. 11 již jsou podepsáni a konečně na sedmém jednání ze dne 13. 11 také a přirozeně též u *definitio* (ορος) pravé víry (kde nám avšak chybí datace). Neúčast dalmatských biskupů na prvních sesiích se dá osvětlit pečlivějším shlednutím

¹ K obsahu sněmu víc SCHÖNBORN, CH. *Ikona Krista. Teologické východiská*. Oto Németh, Bratislava 2002, s. 182 an., ale mnohem lépe a na hlubší historické a teologické rovině problematiky КАРТАШЕВ, А. В. *Вселенские соборы*. Республика, Москва 1994, s. 492 an. Teologicky k ikonoklasmu a ikonodulii výstižně МЕЙЕНДОРФ, И. *Введение в свято-отеческое богословие*. Религиозные книги для России, Нью-Йорк, 1985, s. 316 an.

² Ke středověké prosopografii velice pečlivě referuje v kontextu soudobého diskursu v historiografii NODL, M. *Dějepisectví mezi vědou a politikou. Úvahy o historiografii 19. a 20. století*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2007, s. 173-201.

³ MANSI, J. D. *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*. Firenza 1759 – 1798, sv. 12 (col.: 251-1154) a sv. 13 (col.: 1-820).

formulací samotného aktu zvolání koncilu patriarchem Tarasiem, o kterém nám referuje kronikář Theofanes následovně:

οι βασιλεις προσεκαλεσαντο παντας τους υπο την εξουσιαν αυτων επισκοπους...

králové (car a carevna, tj. Konstantin VI. a Irena) zvou (si) svých biskupů kteří se nacházejí pod jejich mocí (vlastí)...

A v dopise papeži Hadriánovi I. patriarcha Tarasios konstatuje:

σηναθροισθεντων παντων των θεοφιλων της ενταυθα διοικησεως..

aby se seskupili naši (sví) bohumilí biskupové soudobé (naše, tj. Cařihradské) církevní diecéze..

Není nám úplně jasné, jestli byli biskupové z Dalmácie v roce 787 podčinění cařihradskému patriarchátu nicméně od letopisce Michaela Sýrina víme, že dalmatský biskupové se účastnili ikonoboreckého koncilu v roce 754 v carském paláci v maloásijské oblasti Bosporu.¹ V tomto ohledu by jejich účast na Druhém nikajském koncilu byla přinejmenším pochopitelná. Pokud je tedy zpráva syrského kronikáře pravdivá, znamená to, že v osmém století byli dalmatští biskupové podřízeni disciplinárně cařihradské církvi, čemu odpovídá nakonec i dekrét Lva III. Isaurijského z r. 732 ve kterém je Dalmácie odňatá církevně-právně Římu a přisuzena cařihradskému patriarchátu.² Tomu odpovídá konečně i prosté oslovení „biskupové“ v aktech bez další hierarchické titulatury. Tento fakt je důležitý, protože v aktech nacházíme vzpomínané i arcibiskupství ve Splitu, – *archiepiscopus ecclesiae Salonitanae*, – kde by měl tedy dle všeho sídlit i metropolita Dalmácie. Biskupové Dalmácie se zde avšak ve spojení s tímto arcibiskupstvím vůbec nevzpomínají.

V zápisech v originále a latinském překladu Anastasie čteme:

Ιωαννης επισκοπος της αγιας Σαλονωντιανης ομοιως

Ioannes episcopus Salonentianae similiter

a v aktech jednání ze 13. 11:

¹ CHABOT, P. (ed). Michel le Syrien. *Chronicon* 11, 24. Paris, s. 520. O koncilu rovněž MANSI 12, s. 575. U Michaela Sýrina doslova: „z Římské církevní zprávy (myslí se Nový Řím) a z Dalmácie, Ellady, Kilikie i Sicilie“.

² Cařihradské patriarchii byli v roce 732 podřízeni rovněž Sicilie a Jižní Itálie, avšak nejsou u nich přiznané arcibiskupství a samostatné metropolie. Tento proces se dovršil až v letech 901 – 902.

Ιωαννου επισκοπου της αγιας Σαλονηντιας

Ioanne episcopo sanctae Salonentiae

a konečně u Vyznání víry (Kréda) nacházíme následovný podpis:

Ιωαννης επισκοπος της αγιας Σαλουντιανης εκκλησιας ομοιως

Ioannes indignus episcopus sanctae Saluntianensis ecclesiae similiter

Je nám dle semantického rozboru lexikálního spojení „*Salonitae*“, „*Salonitas*“ (*ecclesia*, a samostatně) zatěžko přesně určit, jestli se jedná o název metropole, města a lépe přesněji vyjádřeno: jestli lexikální spojení odkazuje na název odvozený od sídelného města arcibiskupa, nebo etnického osídlení oblasti. U byzantských autorů od X. do XII. století nacházíme pro Split názvy: Σαλωνα, Σαλων (gen.: Σαλωνος, acc.: Σαλωνα). Pro názvy etnika zase: Σαλωνιτης, Σαλωνευς. Pokud si povšimneme, všechny tyto názvy se píší s „omega“ avšak zápisy akt koci-lu zdá se nedbají této grafické tradice. Latinská tradice překladu je avšak v tomto směru rovněž velice rozkolísaná. A nakonec, jak upozorňuje R. Katičić¹ v epigrafickém materiálu obsaženém v *Corpus inscriptionum Latinarum* nenacházíme vůbec název takové etnické skupiny obyvatel. Zdá se dokonce, a je to dosti pravděpodobné, že ve středověku v rámci latinské literární tradice si prostě sledovaný lexikální obrat papežská kancelář přisvojila a užívala jako (ve významu) služební název „*Splitské církve*“. Filologický rozbor problematiky provedl již více uveden R. Katičić. Pro nás je zajímavé spíše, že po připojení splitského „arcibiskupství“ k cařihradské patriarchii byli použité tradiční názvy antické geografie jak to je evidentní z jejich deklinací². Těžko je pro nás si představit, že by pisatelé koncilových akt, nebo cařihradské diplomatické kanceláře dělali tak školácke chyby, a aby v osmém století nebyli znalí lingvistických ustálených spojení a gramatických obrátů, které označují a přesně limitují legislativní dosah a jurisdikci patriarchátu. V tomto byla jak diplomatická řečtina, tak kancelářská latina Říma velice pečlivá a přesná.

¹ KTIČIĆ, R. Imena Dalmatinskih biskupija i Njihovih biskupa u aktima Ekumenskoga koncila u Nikeji godine 787. In.: *Filologia* 11, s. 81. Zagreb 1982-1983.

² A to předně i latinských překladů a latinských deklinací.

Kdo jsou tedy „biskupové svaté Splitské Církve“; můžeme je považovat právě za představitele „Dalmatského episkopátu“? Mezi účastníky sedmého zasedání koncilu dne 13. 11 je jeden z dalmatských biskupů titulován následovně:

Ιωαννου επισκοπου Δεκατερων

Ioanne episcopo Decateron

Antických zmínek o tomto městě nemáme, ale na počátku středověku v díle anonymního „geografa“ z Ravenney je zmínka o městě *Decadaron*, a to již odpovídá Δεκατερα u Konstantina Porfyrogeneta¹ a opět latinskému *Decatarum* v Letopise Popa Duklanina.² Metody historické gramatiky a lingvistiky nám prozrazují, že přemístění přízvuku z přední části slova na zadní je způsoben romanským tvarem názvu s prefixem „de“ a přechodem „a“ na „e“. Tím se dostáváme, sice v antice k nedoloženému, slovanskému názvu místa „Kоторъ“ což nakonec avšak lépe odpovídá a referuje na latinské *Catarum*. Jedná se o město v Dalmácii a naše zvěry potvrzuje i chronograf biskupů Kotorských kde se upomíná jistý arcibiskup Ivan (Ioann). A to dokonce jako splitský a kotorský arcibiskup. Je tedy zřejmé, že dalmatští biskupové se účastnili Druhého nikajského koncilu jako plnoprávní zástupci dalmatského episkopátu.

¹ Kn. 29.: 139Be, l. 79v.: Οτι το καστρον των Δεκατερων ερμηνευεται τη Ρωμαιων διαλεκτω εστε/νωμενον και πεπνιγμενων, διοτι... s. 124. Konstantin dobře odovojuje název místa (zde pevnosti) od latinského „catena“, když vyvozuje genealogii názvu. Jinak pvodně jde o řeckou pevnost založenou cca. III. stol. př.n.l., kolem r. 168 město ovládli Římané, dnes je to město Kotor.

² Pod tímto názvem se „Letopis“ ujal v historiografii tím, že povstal ze dvou redakcí – dvou starších tuitulů: latinského přeladu díla Trogirského historika Ioanna Lucia (1604-1679): *Presbyteri Diocleatis Regnum Slavorum*; a staršího Ludwiga Tuberona (1459-1527): *Diocleatis auctoris annales*. Letopis je složen z mnoha dílčích redakcí dle textoloického a kodikologického rozboru. Zde užívám a referuji na Polské vydání: LESNY, J. (ed). *Historia Krolestwa Slowian czyli Latopis Popa Duklanina*. Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1988.

Bibliografie:

Prameny

- LESNY, J. (ed). *Historia Krolestwa Slowian czyli Latopis Popa Duklanina*. Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1988.
- ЛИТАВРИН, Г. Г. – НОВОСЕЛЬЦЕВА, А. П. (эдс.). КОНСТАНТИН БАГРЯНОРОДНЫЙ. *Об управлении империей*. Москва , Наука 1989.
- MANSL, J. D. *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*. Firenze 1759 – 1798, sv. 12 (col.: 251-1154) a sv. 13 (col.: 1-820). / Reev: Paris, H. Velter 1926, 51 vol. /.

Literatura

- DOSTÁLOVÁ, R. *Byzantská vzdělanost*. Vyšehrad, Praha 1990.
- ГРАНИЧ, Ф. Црквени односи на територии Войводине до конца Византийске владавине. In.: *Богослобље XLII (LVI)*. Београд 1998, s. 347-352.
- Войводина у Византиско доба. In.: *Богослобље XLII (LVI)*. Београд 1998, s. 353-375.
- CHABOT, P. (ed). *Michel le Syrien. Chronicon*, Paris, E. Leroux 1899 – 1963 (4sv.).
- JANKINS, R. *Byzantium. The Imperial Centuries A. D. 610-1071*. Vintage Books, New York 1969.
- КАРТАШЕВ, А. В. *Вселенские соборы*. Республика, Москва 1994.
- КТИČIĆ, R. Imena Dalmatinskih biskupija i Njihovih biskupa u aktima Ekumenskoga koncila u Nikeji godine 787. In.: *Filologia 11*, s. 75-91. Zagreb 1982-1983.
- МЕЙЕНДОРФ, И. *Введение в святоотеческое богослобие*. Религиозные книги для России, Нью-Йорк, 1985.
- NODL, M. *Dějepisectví mezi vědou a politikou. Úvahy o historiografii 19. a 20. století*. Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno 2007.
- SCHÖNBORN, CH. *Ikona Krista. Teologické východiská*. Oto Németh, Bratislava 2002.

ŽENSKÉ PRIEKOPNÍČKY SOCIÁLNEJ PRÁCE

Mgr. Natália Bušová

*„Lebo ja vám dám výrečnosť a múdrosť,
ktorej ani všetci vaši protivníci nebudú môcť odolať alebo protirečiť.“
(Lk 21, 15)*

Prvé začiatky a náznaky sociálnej práce v neinštitucionálnej podobe môžeme vidieť už v prvých momentoch vzniku a rozvoja kresťanstva. Vieme, že už v prvých storočiach kresťanstva sa „sociálna práca“ tej doby formovala a prezentovala najmä v podobe nezištnej pomoci núdz-nym, ktorá vychádzala najmä z filozofie a myšlienky lásky k blížnemu, čomu nás aj do dnešných čias učí samotné Sväté Písmo i Dekalóg, kde jeho súčasťou je samo o sebe prikázanie: *„Milovať budeš Pána, svojho Boha, celým svojím srdcom, celou svojou dušou, celou svojou silou, celou svojou myslou, a svojho blížneho ako seba samého!“* (Lk 10, 27).

Postupne, ako sa menil čas, doba a vývoj spoločnosti, menila sa priamo úmerne k tomu aj sociálna práca, ktorá postupne naberala inštitucionálnu podobu a dozrela až do dnešnej podoby. Tomu však predchádzal bohatý vývin a história, ktorá je bohatá a plná významných mien, ktoré sa zaslúžili o rozvoj a rozmach sociálnej práce vtedajška. Môžeme hovoriť o množstve významných predstaviteľov a predstaviteľiek, ktorých tvorba a prínos je neoceniteľný, avšak na nasledujúcich stranách sme sa rozhodli venovať svoju pozornosť niektorým ženským predstaviteľkám, ktorých život a prínos, podľa nás, stojí určite za zmienku a pozornosť. Dovoľme si tvrdiť, že aj vďaka ich tvorbe a snahám má dnešná sociálna práca práve takú podobu, akú má.

Z tohto hľadiska môžeme za najvýznamnejšie obdobie považovať najmä 19. a 20. storočie, ktoré je špecifické hlavne tým, že sa postupne formovala profesionálna príprava a vzdelávanie sociálnych pracovníkov, aj keď je známy fakt, že už približne od polovice 19. storočia sa sociálna práca začala postupne, pomaly, systematicky rozvíjať.

Mnohým z nás sa môže zdať, že priekopníčkou tej doby bola známa predstaviteľka **Mary Richmondová**, ktorá sa zaslúžila najmä o rozvoj a rozmach prípadovej práce tej doby. Je známa najmä svojím dielom

Social diagnosis, ktorú vydala v roku 1917 a ktorá sa stala základným kameňom známej diagnostickej školy v oblasti sociálnej práce (Levická a Levická 2015). Je neodškriepiteľne jasné, že táto žena si za svoju činnosť a prínosy zasluhuje náš obrovský obdiv, ale zároveň treba dodať, že Richmondová nebola jediná z radu vtedajších žien, ktoré sa zaslúžili o rozvoj sociálnej práce a ich život a činnosť určite stoja za zmienku.

K jedným z takýchto predstaviteľiek patrí **Helena Mercierová** (1839 – 1910), ktorá pochádzala z ôsmich detí a vyrastala v kresťansky založenej rodine v Holandsku. Je o nej známe, že mala poškodené zdravie, no vždy túžila stať sa učiteľkou. Aj napriek všetkým prekážkam začala v roku 1861 navštevovať večerný kurz, čo bolo v tom čase dosť nezvyčajné na slobodnú ženu.

Neskôr sa dostala pod vplyv Williema Doorenbosa a natoľko ju uchvátila grécka filozofia, najmä Platón a jeho teórie, že sa snažila sa

Helena Mercier (1839-1910)

Zdroj:

https://nl.wikipedia.org/wiki/Helena_Mercier#/media/Bestand:Helena_Mercier.jpg

nájsť akýsi vzťah medzi jeho idealizmom a „službou“ kresťanstva. Výsledkom toho bola jej vlastná životná filozofia, ktorá bola akýmsi mixom etického socializmu, kresťanstva a liberálneho individualizmu s cieľom odborne vzdelávať tých, ktorý to najviac potrebovali a na čo vo svojich dielach pravidelne poukazovala. Okrem iného je známa aj tým, že bojovala za lepšie postavenie žien vo vtedajšej spoločnosti.

Neskôr upriamila svoju pozornosť na sociálne otázky. Za jedného z najvplyvnejších ľudí, ktorý ovplyvnil jej smerovanie toho času, môžeme považovať Arnolda Kerdijka. Bol to známy liberál a právnik, člen redak-

cie časopisu „*Otázky času*“, kde Mercierová publikovala¹. Práve on bol ten, kto ju viedol k dôkladným štúdiám sociálnych otázok vtedajšej spoločnosti.

V tomto období sa stala veľmi produktívnou a svojou publikačnou činnosťou, ale aj praktickými aktivitami sa snažila o zlepšenie situácie v Holandsku. Svoju pozornosť zamerala najmä na ľudí z chudobných vrstiev a snažila sa znížiť rozdiel medzi triedami chudobných a bohatých aj za pomoci všeobecného vzdelávania. Otvorene poukazovala na situáciu robotníkov a snažila sa prinášať informácie o tom, ako podobné problémy riešia v zahraničí. Pritom čerpala a inšpirovala sa najmä anglickou odbornou literatúrou.

Je považovaná za aktívnu priekopníčku sociálnej práce a to z toho dôvodu, že v hlavnom meste Amsterdam sa zapojila do množstva sociálnych iniciatív. V roku 1899 založila prvé vzdelávacie centrum pre socialistických pracovníkov, ktoré je dodnes pokladané za prvú akadémiu sociálnej práce v Holandsku. (Slangen 2013).

A. G. Hamilton (1892-1967)

Zdroj:

<http://www.utellstory.com/viewstory/view/13cce4cef7e7fe27172513b4397be9ab#.XRjCwugzbcc>

Ďalšou významnou predstaviteľkou najmä prípadovej sociálnej práce je **Amy Gordon Hamiltonová** (1892 – 1967). Pochádzala zo štyroch súrodencov a vyrastala v kresťanskej rodine, kde hlavne jej matka bola silne veriacou. Avšak Amy nie vždy zdieľala matkine kresťanské názory, a tak je známe, že sa s ňou často krát dostávala do konfliktov.

Taktiež je známe, že Amy už ako malá trpela ťažkosťami dýchacích ciest, a tak dostávala potrebné vzdelávanie doma. Neskôr odišla na Bryn Mawr College¹, kde po získaní bakalárskeho titulu verila, že sa bude venovať publicistike.

¹ V roku 1887 sa stala jednou z najvplyvnejších prispievateľiek do tohto časopisu (Slangen 2013).

Po ukončení štúdia strávila rok v Londýne a od roku 1920 pracovala v Červenom kríži v meste Colorádo, kde sa dostala pod vplyv Richmondovej, vďaka ktorej sa začala jej dráha sociálnej pracovníčky. Od roku 1923 do roku 1957 pôsobila na Kolumbijskej univerzite, kde sa jej podarilo vytvoriť doktorandské štúdium v študijnom odbore sociálnej práce. Okrem iného počas svojho života pôsobila ako poradkyňa pre oblasť výskumu v nemocnici v New Yorku a tiež ako námestníčka riaditeľa pre sociálne otázky. V tomto období vychádza jej prvá kniha *Terminológia lekárskej školy* (1927). Po druhej svetovej vojne pôsobila v kresťanskej organizácii, kde pomáhala utečencom, ktorí v tej dobe prichádzali do USA.

Táto predstaviteľka má za sebou bohatú publikačnú činnosť, o čom hovoria aj články, ktoré odznali na mnohých významných konferenciách. Okrem toho bola šéfredaktorkou časopisu *Social work* a publikovala aj do iných odborných časopisov². Taktiež sú známe aj jej mnohé publikácie, v ktorých je vidno, ako autorka spája teóriu s vlastnou, bohatou, praktickou skúsenosťou. Prepojenie teórie a praxe považovala za nesmierne dôležité, čo vyžadovala aj od samotných študentov – podľa nej sa mali študenti už počas štúdií stretnúť s reálnymi životnými prípadmi v inštitúciách poskytujúcich sociálnu pomoc a služby (Levická a Levická 2015).

Bola úžasnou učiteľkou, mala jasnú predstavu o kvalite a smerovaní vzdelávania v oblasti sociálnej práce. Napísala množstvo odborných publikácií, kde sa odráža jasnosť jej myslenia a jazyka. Medzi najdôležitejšiu publikáciu patrí podľa Hansana (2019) najmä dielo s názvom *Teória a prax sociálnej práce* (1940), ktoré predstavovalo úsilie definovať sociálnu prácu a jej procesy od dôb odpublikovania knihy *Social Diagnosis* od M. Richmondovej.

¹ Ide o súkromnú vysokú školu založenú v roku 1885 najmä za pomoci J. W. Taylora. Zaujímavé je, že práve táto škola ako prvá umožnila získať ženám vysokoškolské vzdelanie v USA, a to dokonca aj doktorát. Medzi absolventky okrem Hamiltonovej patria napríklad: Hillary Clinton, Emily Dickinson, Madeleine Albright a i. (Levická a Levická 2015).

² Medzi tieto časopisy patria najmä *The Family*, *Journal of Social Casework*, *Social casework* a pod.

Amy Gordon Hamiltonová je jedna z tých predstaviteľiek, ktoré mali obrovský prínos pre rozvoj sociálnej práce a to nie len svojou publikačnou činnosťou, ale taktiež aj bohatými skúsenosťami. Jej život bol fascinujúci a aj napriek svojmu zlému zdravotnému stavu je obdivuhodné, koľko toho dokázala zvládnuť a dosiahnuť.

Zoznam bibliografických odkazov:

- SLANGEN, J., 2013. *Mercier, Helena (1839-1910)*. [online]. [cit. 29. 6. 2019]. Dostupné na: <http://resources.huygens.knaw.nl/bwn1880-2000/lemmata/bwn4/mercier>
- HANSAN, J. E., 2019. *(Amy) Gordon Hamilton (1892 – 1967): Social Work Educator, Relief Administrator, Author*. [online]. [cit. 30. 6. 2019]. Dostupné na: <https://socialwelfare.library.vcu.edu/eras/great-depression/hamilton-amy-gordon-1892-1967/>
- LEVICKÁ J. a LEVICKÁ K., 2015. *Prípadová sociálna práca – zrod a rozvoj*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-574-3
- BIBLIA. *Sväté Písmo Starého a Nového Zákona*. 2012. Trnava: Spolok svätého Vojtecha. ISBN 978-80-7162-907-8

PRAWOSŁAWNY BIBLIJNY ALMANACH
II/2019

Redaktor wydania: doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Recenzenci:

J.E. Abp ThDr Paisjusz (Martyniuk), PhD.

Ks. dr Artur Aleksiejuk

Ks. dr Andrzej Konachowicz

Skład: doc. ThDr. Ján Husár, PhD.

Rok wydania: 2019

Ilość stron: 90

Wydawca: Diecezjalny ośrodek Kultury Prawosławnej
ELPIS v Gorlicach

ISBN 978-83-63055-37-0